

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

Inga Jokubaitienė

Edukologijos magistrantūros studentė
(Vaiko teisių apsaugos vadybos specialybė)

**VAIKO TEISIŲ PAŽEIDIMŲ PREVENCIJOS SISTEMOS MODELIAVIMAS
KAIMO TIPO GIMNAZIJOJE, ĮJUNGIANT MOKYKLOS IR TERITORIJOS
BENDRUOMENES**

Magistro darbas

Mokslinė vadovė:

prof. Audronė Juodaitytė

Šiauliai, 2011

Darbas originalus..... Inga Jokubaitienė
(studento parašas)

SANTRAUKA

Jokubaitienė I. VAIKO TEISIŲ PAŽEIDIMŲ PREVENCIJOS SISTEMOS MODELIAVIMAS KAIMO TIPO GIMNAZIJOJE, ĮJUNGIANT MOKYKLOS IR TERITORIJOS BENDRUOMENES. Vaiko teisių apsaugos vadybos studijų magistro baigiamasis darbas / mokslinė vadovė profesorė A. Juodaitytė; Šiaulių universitetas, Edukologijos katedra. – Šiauliai, 2011. – 97p.

Teisių pažeidimai ne tik vaikystėje, bet ir paauglystėje gali padaryti nepataisomą žalą asmenybei. Todėl kyla klausimas, kaip pasiekti geriausių rezultatų vaiko teisių apsaugos srityje, būtina sukurti (modeliuoti) vaiko teisių pažeidimų prevencijos sistemą ne tik nacionaliniu lygmeniu, bet ir bendruomenės lygmeniu (mokykloje, kaimo bendruomenėje).

Darbo **objektas** - vaiko teisių pažeidimų prevencija kaimo tipo gimnazijoje. **Hipotezė.** Tikėtina, kad dabartiniu metu kaimo tipo gimnazijoje funkcionuojanti vaiko teisių pažeidimų prevencijos sistema ne visiškai užtikrina vaiko teisių apsaugą. **Darbo tikslas** – tirti patirtį sukurti vaiko teisių pažeidimų prevencijos sistemos modelį, apimantį bendruomenės ir mokyklos bendradarbiavimą. Darbe naudotasi mokslinė literatūra, publikacijomis mokslinėje spaudoje bei internetiniais šaltiniais. Darbe naudotasi tokiais tyrimo metodais kaip mokslinės, teisinės literatūros analizė, anketinės apklausos metodas, dokumentų (content) analizė.

Darbe išanalizuoti vaiko teisių, vaiko teisių pažeidimų ir jų priežasčių, vaiko teisių pažeidimų raiškų, vaiko teisių pažeidimų prevencijos teoriniai aspektai. Atlikto empirinio tyrimo rezultatai atskleidė, kad labiausiai pažeidžiama vaiko teisė yra laisvai reikšti savo nuomonę, išsakyti savo mintis. Pagal analizės duomenis galima teigti, kad pagrindiniai vaiko teisių pažeidimų atsiradimą įtakojantys veiksniai yra šie: skurdas, nepalanki šeimų socialinė-ekonominė padėtis, neužimtumas, psichologinės problemos, atsiradusioms dėl netinkamo tėvų auklėjimo, apleistumo ar socialinės aplinkos, neigiama žiniasklaidos įtaka, alkoholio ar narkotinių medžiagų vartojimas. Ištirta, kad daugiausia vaiko teises pažeidinėja nepilnamečiai, rečiau tėvai, mokytojai.

Tyrimo duomenys parodė, kad bendruomenės ir mokyklos bendradarbiavimas vaiko teisių pažeidimų prevencinėje veikloje yra epizodiškas, nežymus.

Sukurtas vaiko teisių pažeidimų prevencijos sistemos modelis padės mokyklos ir teritorijos bendruomenėms efektyviau organizuoti bei vykdyti vaiko teisių pažeidimų prevencinę veiklą.

SUMMARY

Jokubaitiene I. MODELING OF CHILD RIGHTS INFRINGEMENT PREVENTION SYSTEM IN RURAL TYPE GYMNASIUM, INVOLVING SCHOOLS AND RURAL COMMUNITY.

Management of Child Rights Protection Master's thesis / research advisor Professor A. Juodaitytė; Siauliai University, Department of Education. - Siauliai, 2011 - 97 p.

Rights violations not only in childhood, but in adolescence as well can cause irreparable damage to the personality. This raises the necessity to aim for the best results in the child rights protection, and it is necessary to create (model) the prevention system of the child rights violations both at the national and the community (school, rural) level.

Object of the thesis - the prevention of child rights violations in rural high school (gymnasium) type. **Hypothesis.** It is likely that the current system of prevention of the child rights violations in the rural type of schools does not fully ensure the protection of child rights. **The aim of the thesis** – by analyzing the experience to create a model system of prevention of child rights violations, which includes the community and school collaboration. The author used in the work scientific literature and publications in scientific press, and internet resources. In the work there were used such techniques as the research of scientific and legal literature, the questionnaire method, the documents (content) analysis.

This master thesis analyzes theoretical aspects of children rights, child rights violations and their causes, forms of expression of violations of child rights, and theoretical aspects of the prevention of child rights violations. The results of an empirical study revealed that the most violated children right is to freely express their views, express their thoughts. The analysis of the data showed that the main factors, influencing violation of the child rights, are the following: poverty, disadvantaged families, socio-economic position, and psychological problems resulting from improper parenting, neglect, or social environment, negative media influence, alcohol or drug use. The research analysis indicated that mostly child rights are violated by minors (preadults), sometimes parents and teachers.

The results of the research showed that co-operation in prevention of child rights violation between the rural community and the school is episodic and insignificant.

Designed model of the prevention system of the child rights violations will help schools and rural communities to effectively organize and fulfill the prevention of child rights infringements.

TURINYS

SANTRAUKA	2
SUMMARY	3
ĮVADAS	6
1. TEORINIS VAIKO TEISIŲ PAŽEIDIMŲ IR JŲ PREVENCIJOS MOKYKLOJE PAGRINDAS	10
1.1. Vaiko teisių problemos.....	10
1.1.1. Vaiko teisių sampratų interpretavimas mokslininkų darbuose.....	10
1.1.2. Vaiko ir žmogaus teisių vienovė	13
1.2. Vaiko teisių pažeidimai ir jų priežastys	16
1.2.2. Vaiko teisių pažeidimų priežastys socialiniu ir psichologiniu požiūriu.....	16
1.2.3. Vaikų ir paauglių nusikalstamumo priežastys ir veiksniai.....	26
1.3. Vaiko teisių pažeidimų raiškos istoriniu, socialiniu, teisiniu požiūriu.....	34
1.3.1. Vaiko teisių pažeidimai istoriniu aspektu.....	35
1.3.2. Vaiko teisių pažeidimai socialiniu ir teisiniu požiūriu.....	37
1.3.3. Vaiko teisių pažeidimų mokykloje problemos.....	42
1.4. Vaiko teisių pažeidimų prevencijos mokykloje problemos.....	45
1.4.1. Vaiko teisių pažeidimų prevencijos ir apsaugos problemų atliktų mokslinių tyrimų analizė ir interpretavimas.....	45
1.4.3. Vaiko teisių pažeidimų prevencinės programos Lietuvos mokyklose.....	47
1.4.4. Vaiko teisių pažeidimų prevencinės programos užsienio šalių mokyklose.....	51
2. VAIKO TEISIŲ PAŽEIDIMŲ PREVENCIJOS SISTEMOS MODELIAVIMAS KAIMO TIPO GIMNAZIJOJE EMPIRINIS TYRIMAS..	61
2.1. Tyrimo metodika ir organizavimas.....	61
2.2. Tyrimo imties charakteristika	62
3. EMPIRINIO TYRIMO REZULTATAI IR JŲ ANALIZĖ.....	63
3.1. Mokinčių anketinės apklausos analizė	63
3.1. Mokytojų anketinės apklausos analizė	71
3.3. Bendruomenės narių anketinės apklausos analizė	78
3.4. Dokumentų (content) analizė	83

IŠVADOS	90
REKOMENDACIJOS	91
VAIKO TEISIŲ PAŽEIDIMŲ PREVENCIJOS SISTEMOS MODELIS, APIMANTIS BENDRUOMENĖS IR MOKYKLOS BENDRADARBIAVIMĄ.....	92
LITERATŪRA.....	93
PRIEDAI.....	98

IVADAS

“Vaikai yra gyvenimo pavasaris, kiekvieno krašto istorijos užuomazga. Joks pasaulio kraštas, jokia politinė sistema negali kurti savo ateities kitokiu būdu, kaip tik per naująsias kartas, kurios iš savo tėvų perims savo tautos ir visos žmonijos vertybių, pareigų ir troškimų paveldą. Dėl to rūpestis vaiku yra žmogaus santykių su žmogumi pagrindas.”

Jonas Paulius II

Vaikui būtina ypatinga globa, priežiūra ir teisinė apsauga jau nuo laikotarpio iki gimimo. Įstatymais ir kitokiomis priemonėmis vaikui turi būti sudarytos galimybės dalyvauti visuomenės gyvenime, sveikai ir normaliai vystytis fiziškai, protišcai, doroviškai, dvasiškai. Visos šios priemonės padeda įgyvendinti vaiko teisių privilegiją, sureikškina vaiko interesus. 1959 m. vaiko teisių deklaracijoje pasakyta, kad žmonija privalo vaikui duoti visa, ką turi geriausia”, o 1989 m. vaiko teisių konvencijoje ši mintis plėtojama toliau. Vaikas turi privilegines teises į ypatingą apsaugą ir priežiūrą, gali visapusiškai, palankiomis sąlygomis progresyviai ugdyti savo asmenybę (Pakštytė, 2001, p. 199-200).

Temos aktualumas. Per paskutiniuosius dešimtmečius pakito mūsų požiūris į vaikus. 1995 m. ratifikuota Vaiko teisių konvencija įpareigojo ginti vaikų teises ir apsaugoti nuo veiksmų, kurie galėtų pakenkti vaikų gerovei.

Vaiko teisių pažeidimų prevencija mūsų šalyje yra vykdoma nacionaliniu lygiu (įvairios nacionalinės programos), mokyklos bendruomenės lygiu (įtraukiama visa mokyklos bendruomenė). Taip pat tarptautinės organizacijos, kurios Lietuvoje įkūrė savo padalinius, tai: UNICEF, „Gelbėkit vaikus“, UNESCO ir kt. Vaiko teisių švietimu ir kita veikla užsiima: CRIN (pasaulinis tinklas, kuris platina informaciją apie vaiko teises tarp nevyriausybinų organizacijų (NVO), Jungtinių Tautų agentūrų, tarp vyriausybinų organizacijų (TVO) ir pan., Human Rights Watch (stebi žmogaus teisių pažeidimus prieš vaikus visame pasaulyje), Vaikų gynimo fondas (CDF) (šviečia apie vaikų poreikius tautoms ir skatina prevencines investicijas vaikams apginti nuo sergamumo, mokyklos metimo, iširus šeimai teikti pagalbą vaikui. CDF ypatingą dėmesį skiria neturtingiems, mažumų poreikiams ir vaikams su negalia.) ir kt.

A.Dapšys (1995), analizuodamas vaiko teisių apsaugos ir jų nusikaltimų prevencijos sistemos kūrimo Lietuvoje matmenis teigia, kad vis aktualesne tampa vaikų teisių apsaugos problema ne tik šeimoje, bet ir mokyklose, darbe, specializuotose vaikų įstaigose, nepilnamečių baudmės atlikimo vietose. Mokslininkas teigia, kad nepilnamečių teisių apsaugos ir jų teisės pažeidimų prevencijos sistemos kūrimo spartinimas turi tapti viena iš prioritetinių valstybės teisinės politikos įgyvendinimo sričių. Nepilnamečių teisės pažeidimų prevencija turi tapti sudėtinė vaikų ir paauglių teisių pagrindinėse jų gyvenimo ir veiklos sferose (šeimoje, mokykloje) apsaugos, globos ir rūpybos sistemos dalimi.

2010 m. vaiko teisių kontrolieriaus ataskaitoje pastebėtina, kad ataskaitiniu laikotarpiu buvo gauta 315 skundų raštu ir pradėti 79 tyrimai, kurių pagrindą sudarė galimi vaiko teisių pažeidimai. Daugiausia buvo skundžiamasi dėl savivaldybės administracijos (vaiko teisių apsaugos skyrių (239), seniūnijų (26), švietimo skyrių (17), socialinės paramos skyrių (18 ir kt.) veiklos. Taip pat dėl šeimos narių, globėjų (vaikų globos namų (57) ir šeimų globojančių vaikus (20)) bei kitų juridinių asmenų (vaikų socializacijos centrų (6), laisvės atėmimo institucijų (4), anstolių kontorų (8) ir kt.) pažeidžiamų vaiko teisių ir teisėtų interesų.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos ataskaitoje (2010 m.) pastebėtina, kad palyginti didelis skaičius tyrimų pradėtų dėl švietimo įstaigų: ikimokyklinio ugdymo – 14, bendrojo lavinimo mokyklų – 28, kitų švietimo paslaugų teikiančių institucijų – 5, galimai pažeidusių vaiko teisių ir teisėtų interesų.

Remiantis minėtais duomenimis, galima teigti, kad vaiko teisių pažeidimai pasireiškia ne tik švietimo įstaigose, bet ir kitose institucijose. Vaiko teisių apsaugos įstaigos kontrolierė (2010) atkreipė dėmesį į socialines, administracines problemas kaimo vietovėse: kaimiškųjų gyvenviečių bendruomenės abejingumas, išsisknijusi vietos bendruomenės baimė pateikti teisingą ir galinčią padėti užkardyti teisės pažeidimus informaciją savivaldybių institucijoms ar pareigūnams ir kt.

Paanalizavus šias problemas, yra tikslinga išsiaiškinti, kaip modeliuojama vaiko teisių pažeidimų prevencija mokykloje bei teritorijos bendruomenėje.

Nepilnamečių teisėtvarkos pažeidimų prevencijos problemas analizavo G. Babachinaitė (1983). Ji taip pat tyrė nepilnamečių nusikalstamumo priežastis (1993), analizavo vaiko teisių įgyvendinimo garantijas Lietuvoje (1996) ir kt. R. Bulotas (2003) aiškino žmogaus ir vaiko teisių mokymo pedagoginius pagrindus. K. Dapšys (1994-1995) kalbėjo apie vaiko teisių apsaugą ir nusikaltimų prevencijos sistemą Lietuvoje. Ž. Jonynienė (2005) aprašė vaiko teisių įgyvendinimą Lietuvoje. A. Juodaitytė (2000) analizavo vaiko teisių vykdymą šeimoje ir mokykloje. D. Kabašinskaitė (2002) aiškinosi vaiko teises ir politiką. Ž. Kriaučiūnienė (2000) teigė, kad vaikas nesuaugusiųjų nuosavybė. G. Navaitis (2003) analizavo situacijas, susijusias su vaiko teisių pažeidimu šeimoje. Ž. Jonynienė ir A. Juodaitytė (2005) atliko lyginamąjį tyrimą vaiko teisių reikšmingumui ir įgyvendinimui ugdymo įstaigoje nustatyti ir kt.

Daugelis mokslininkų tyrė vaiko teises, jų pažeidimų prevenciją mokykloje ir socialinėje aplinkoje, tačiau nerasta duomenų apie vaiko teisių pažeidimų prevencijos sistemos modeliavimą mokykloje arba kaimo tipo gimnazijoje.

Mokslinė problema:

Remiantis VTAĮK 2010 m. ataskaitos duomenimis, galima teigti, kad vaiko teisių pažeidimų prevencijos sistemos modeliavimas yra viena aktualiausių problemų šiandieninėje

mokykloje bei visuomenėje, todėl skatina išsiaiškinti vaiko teisių pažeidimų prevencijos sistemos modeliavimą kaimo tipo gimnazijoje ir teritorijos bendruomenėje. Šios problemos sprendimas aktualus visai gimnazijos ir teritorijos bendruomenėms.

Hipotezė:

Teisių pažeidimai ne tik vaikystėje, bet ir paauglystėje gali padaryti nepataisomą žalą asmenybei. Todėl kyla klausimas, kaip pasiekti geriausių rezultatų vaiko teisių apsaugos srityje. Būtina sukurti (modeliuoti) vaiko teisių pažeidimų prevencijos sistemą ne tik nacionaliniu lygmeniu, bet ir bendruomenės lygmeniu, pvz., mokykloje, kaimo bendruomenėje.

Tikėtina, kad dabartiniu metu kaimo tipo gimnazijoje funkcionuojanti vaiko teisių pažeidimų prevencijos sistema ne visiškai užtikrina vaiko teisių apsaugą. Būtinai tyrimas, leidžiantis išsiaiškinti, koks yra I-IV gimnazijos klasių mokinių, mokytojų, bendruomenės narių požiūris į vaiko teisių pažeidimų prevencijos sistemos modeliavimą.

Darbo objektas:

Vaiko teisių pažeidimų prevencija kaimo tipo gimnazijoje.

Tyrimo klausimas – kaip tiriant mokinių, mokytojų ir bendruomenės narių patirtį galima modeliuoti vaiko teisių pažeidimų prevencijos sistemą kaimo tipo gimnazijoje?

Darbo tikslas – tiriant mokinių, mokytojų, bendruomenės narių patirtį sukurti vaiko teisių pažeidimų prevencijos sistemos modelį, apimantį bendruomenės ir mokyklos bendradarbiavimą.

Uždaviniai:

1. Teoriškai pagrįsti vaiko teisių sampratą, vaiko teisių pažeidimus, vaiko teisių pažeidimų prevenciją, remiantis socialiniais, teisiniais, psichologiniais, edukaciniais tyrimais.
2. Ištirti mokyklos ir teritorijos bendruomenės patirtį vaiko teisių pažeidimų prevencinėje srityje.
3. Išanalizuoti pasirinktų LR dokumentų turinį, kurie atspindėtų vaiko teisių pažeidimų aktualumą.
3. Sukurti modelį, įjungiant bendradarbiavimą.

Tyrimo metodai:

- Teoriniai: Sociologinių, edukologinių, atliktų mokslinių tyrimų analizė ir interpretavimas.
- Empiriniai: anketinė apklausa - apklaustos 3 respondentų grupės: mokiniai, mokytojai, bendruomenės nariai.

- Statistiniai: kiekybinė duomenų analizė.
- Dokumentų (content) analizė.

Teorinis ir praktinis reikšmingumas

Teoriniu aspektu išanalizuota vaiko teisių sąvokos, vaiko teisių pažeidimai ir jų priežastys, vaiko teisių pažeidimų raiškos istoriniu, socialiniu, teisiniu požiūriais, vaiko teisių pažeidimų prevencijos mokykloje problemos.

Trijų respondentų grupių anketinė apklausa leido išsiaiškinti, kaip modeliuojama vaiko teisių pažeidimų prevencijos sistema kaimo tipo gimnazijoje bei kokios yra galimybės ją tobulinti. Sukurtas vaiko teisių pažeidimų prevencijos sistemos modelis padės mokyklos ir teritorijos bendruomenėms efektyviau organizuoti bei vykdyti vaiko teisių pažeidimų prevencinę veiklą.

Tyrimo imtis ir organizavimas.

Tyrimas buvo atliktas 2011 metų kovo mėnesį Šilalės rajono Kvėdarnos Kazimiero Jauniaus gimnazijoje.

Tyrimo dalyvavo 231 tiriamųjų. Iš jų 157 gimnazistų. (I ir IV gimnazijos klasių gimnazistų), 40 pedagogų, 34 bendruomenės narių. Pažymima, kad Kvėdarnos Kazimiero Jauniaus gimnazijoje yra tik I-IV gimnazijos klasės.

Darbo struktūra.

Darbą sudaro įvadas, 3 dalys, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, santrauka lietuvių ir anglų kalba bei 7 priedai. Darbo apimtis 97 psl.. Priedų apimtis 45 psl.. Panaudota 116 literatūros šaltinių. Darbe pateikta 23 lentelės ir 7 paveikslai.

1. TEORINIS VAIKO TEISIŲ PAŽEIDIMŲ IR JŲ PREVENCIJOS MOKYKLOJE PAGRINDAS

1.1. Vaiko teisių problemos

1.1.1. Vaiko teisių sampratų interpretavimas

Pradedant analizuoti vaiko teisių sampratą, būtina išsiaiškinti „vaiko“ sąvoką. Įvairiais istoriniais laikotarpiais šios sąvokos samprata nuolat kito. XX a. susiformavus vaiko teisėms, požiūris į vaiką radikaliai pasikeitė. Tačiau ir šiandien neaptinkama nė vienos aiškiai apibrėžtos „vaiko“ sąvokos sampratos. Vaiko teisių konvencijoje (1995) 1 straipsnyje vaikas apibrėžiamas kaip jaunesnis nei 18 metų žmogus, jei pagal taikomą įstatymą jo pilnametystė nepripažinta anksčiau. LR Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo (1996) 2 straipsnyje yra deklaruojama, kad vaikas yra žmogus, neturintis 18 metų, išskyrus atvejus, kai įstatymai numato kitaip. LR Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo 2 straipsnyje vaikas apibūdinamas kaip asmuo, neturintis 18 m. Šiuose įstatymuose aiškiai pabrėžiamas vaiko amžius, kuris yra pagrindinis komponentas „vaiko“ sąvokai nustatyti.

Mokslininkai pateikia įvairias „vaiko“ sampratos interpretacijas. Anot A.Juodaitytės (1998, p.3), vaikai yra tokie pat žmonės kaip ir suaugusieji, jų saviraiškos ir kūrybos galimybės yra didžiulės. Vaikas yra asmuo, asmenybė, individualybė, todėl nuo pat mažens jis turi būti gerbiamas, suaugusieji turi juo pasitikėti ir sukurti sąlygas jo asmenybės sklaidai“. Ž. Kriaučiūnienė (2000, p.6) teigia, kad daugelis suaugusiųjų žmonių nepajėgia suvokti, kad vaikas jau nuo mažų dienų yra asmenybė, turinti teisę į savo nuomonę, įsitikinimus, viltis. Anot Arendt, vaiko gimimo aktas jį įteisina kaip asmenį ir individualybę (A.Juodaitytė, 2003).

Daugelis mokslininkų savo interpretacijose pažymi, kad suaugusiųjų požiūris į vaiką šiandien dar tebėra sudėtingas, nes įsisenėjusias sampratas apie vaiką, kaip apie beteisį auklėjimo objektą, sunku „išvyti“. Taip pat dažnai vaikas traktuojamas kaip nesanti, tačiau būsima asmenybė. Pagal Berhman, dažnai vaiko sąvoka siejama tik su asmens, tampančio arba tapsiančio žmogumi (jeigu tam bus sąlygos) samprata (Juodaitytės (1998, p. 76). Pasak D. Kabašinskaitės (2002, p.43), tradicinės vaiko raidos ir socializacijos teorijos pristatė vaikus kaip dar neišbaigtus kūrinius, kurie savo ir suaugusiųjų pastangomis privalo tapti suaugusiais, taigi įveikti savo nebrandumą ir tapti „tikrais žmonėmis“ ir „tikrais visuomenės nariais“.

Pastebėtina, kad sąvokų apibrėžtyje yra paliečiamas ne tik vaiko amžius, bet norima atkreipti dėmesį į vaikus, kaip į atskirą socialinę grupę. Anot A.Juodaitytės (1998, p. 82), vaikai – tai grupė, kuri tiesiogiai priklauso nuo visuomeninio gyvenimo sanklodos, nuo visų jos struktūrų bei funkcijų ir sąveikauja su visais joje esančiais institutais ir institucijomis. Tačiau šią sanklodą veikti ji gali mažiau nei kitos socialinės grupės. Amžius yra vyraujantis kriterijus, nustatant vaikų kaip socialinės grupės poziciją visuomenėje, skirstant išteklius tarp skirtingų amžiaus grupių bei nustatant vaikų vietą visuomenės galios struktūroje (D. Kabašinskaitė, 2002, p.44). Vaikai reabilituojami kaip asmenys ir kaip sociotipai. Sociologijoje (bendrojoje ir vaikystės) jie aptariami kaip socialinė grupė, ryškinami jos sąveikos kontekstai su suaugusiais. Kuriamos vientisos – sisteminės teorijos, kurių pagrindu ieškomi vaikų socialinės situacijos apibūdinimai. Vaikai yra specifinė socialinė grupė. Jie – nesubrendę žmonės, ypač „jauno amžiaus žmonės“ (L.Brom), todėl ypač priklausantys nuo suaugusiųjų, nors ir turintys ypatingą statusą visuomenėje (A.Juodaitytės, 1998, p. 246). Anot D.Kabašinskaitės (2002, p.48), ribotas vaiko amžius, palyginus su kitomis grupėmis, ir jo/jos priklausomumas nuo šeimos sukuria specialų vaikų ryšį su kitomis grupėmis visuomenėje.

Būtina atkreipti dėmesį, kad lygiagrečiai su „vaiko“ sąvoka kai kuriuose įstatymuose ar mokslinėse teorijose taip pat vartojama ir „nepilnamečio“ sąvoka. Straipsnyje aptariamas nepilnamečių, t.y. vaikų iki 18 metų, smurtinis elgesys Lietuvoje (G.Babachinaitė, 2002, p.108).

Vaiko interesus gina ir jam atstovauja vaiko tėvai, įstatyminiai atstovai, valstybė. Bet ar paminėti atstovai sąžiningai atlieka savo funkcijas ir jomis nepiktnaudžiauja? Per pastarąjį šimtmetį visuomenės požiūris į vaikus iš esmės pasikeitė. Ilgą laiką buvo manoma, kad vaikai yra labai pažeidžiami ir todėl jiems visų pirma reikalinga ypatinga tėvų ir visuomenės apsauga. Tik neseniai vaikai tapo teisės subjektais ir įgijo teises. Tokį besikeičiantį požiūrį į vaikus ir vaikystės politiką bei požiūrį į vaiką kaip žmogų, turintį prigimtines žmogaus teises ir esantį valstybės piliečiu, liudija daugybė įvairių tarptautinių dokumentų. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, priimta Generalinės Asamblėjos 44/25 rezoliucija pagal Trečiojo komiteto pranešimą (A/44/736 ir Corr. 1) ir jos straipsniai aiškiai byloja apie visas pagrindines vaiko teisių nuostatas. Šios nuostatos dar kartą patvirtintos 1993 metų gegužės 29 dienos Hagos konvencijos septynioliktosios sesijos baigiamajame akte.

Šiandien Lietuvoje stebime akivaizdų kai kurių nuostatų nepaisymą bei pažeidimus. Jokia kita žmogaus teisių sutartis nebuvo taip entuziastingai sutikta kaip Vaiko teisių konvencija tiek ratifikavimo, tiek paramos požiūriu. Kita vertus, šis entuziazmas neprilygsta vaikų gyvenimo sąlygų gerėjimui: pažadai ir darbai iš esmės skiriasi. Akivaizdu, kad Konvencijos nuostatomis įgyvendinti

reikia išteklių ir laiko, - taigi spraga vis dar lieka ir jos pašalinimas pirmiausia priklauso nuo politinės valios. Be abejonės, pradinis susitelkimas įgyvendinti Konvenciją turėjo stulbinamą pasisekimą daugiausia dėl tradiciškai geros valios dirbti vaikų labui. Taigi šiuo metu vaiko teisės yra įtrauktos tiek į tarptautinę, tiek į daugelio šalių politinę darbotvarkę. Beprecedentis dėmesys skiriamas vaiko teisėms aptariant vaikų darbą, smurtą prieš vaikus ir vaikų padėti ginkluotų konfliktų atveju. Tačiau Konvencijos nuostatos nebuvo taip veiksmingai įgyvendinamos, kaip tikėtasi. Tokią situaciją įvairiose šalyse nulėmė skirtingi veiksniai, tačiau pagrindinė priežastis visada yra ta pati: **sisteminio**, visapusiško požiūrio į vaiko teises, kaip į politikos prioritetą, stoka. Nors vaikai sudaro didelę gyventojų dalį, kai kuriose besivystančiose šalyse beveik pusę, ir visais atžvilgiais yra visuomenės ateitis, jų rūpesčiams politikai retai teikia pirmenybę. Už vaikų reikalus atsakingi ministrai paprastai yra jauni ir už valdžios rato ribų. Skirstant politinius klausimus į „svarbius“ ir „nesvarbius“, vaikų klausimai priskiriami prie „visai nesvarbių“. Dažnai šie klausimai laikomi ne politiniais, o netgi paprasčiausiai trivialiais. Rinkiminės kampanijos metu bučiuojantys vaikus politikai tapo kone tokio trivialumo simboliu. Kad Konvencijos idėjos būtų sėkmingai įgyvendintos, gražių poelgių nepakanka. Reikia rimtų politinių diskusijų, kurios sukeltų realius pokyčius. Be abejo, pakeisti vaikų statusą bei gyvenimo sąlygas ir yra tikrasis Konvencijos tikslas. Ratifikuodama Konvenciją, valstybė įsipareigoja gerbti jos principus ir nuostatas bei dirbti, kad jie būtų įgyvendinti. Siektinas rezultatas, be abejo, yra visų vaikų galimybė naudotis visomis Konvencijoje nustatytomis teisėmis. Konvencijoje numatyta galimybė laipsniškai, atsižvelgiant į galimus išteklių apribojimus, siekti pažangos įgyvendinant kai kuriuos straipsnius, tačiau tai neturėtų būti pateisinama išlyga. Būtina dėti daug pastangų, kad būtų įgyvendintos visos nuostatos. Be to, šis darbas turi būti skaidrus ir už jį turi būti atsiskaitoma.

Teisė yra elgsenos normos, kurias nustato politinė valdžia ir palaiko valstybės galia (Giddens, 2005). Jei asmuo turi juridinę teisę imtis veiksmų arba panaudoti ar disponuoti gėrybe ar ištekliams arba kontroliuoti įvykio baigtį, tai reiškia, jog jis gali tai daryti nesikišant teisinėms institucijoms. Jei teisę saugo įstatymas, tai kito veikėjo įsikišimą į pirmojo atliekamą teisės vykdymą varžo valdžios organai.

Idėja, jog vaikai turi teises, atsirado XIX amžiuje, kai Prancūzijoje pasirodė straipsnis „Vaiko teisės“. Kalbant apie vaiko teisių raidą, istorijos tėkmėje susiduriama su vaiko teisinio statuso problema. Neretai teigiama, kad „vaikas negali savo veiksmais įgyti civilinių teisių ir sukurti civilinių pareigų, todėl jis tų teisių ir neturi“ (Stripeikienė, 2003). Tačiau šią nuostatą pakeitė 1989 metais priimta Vaiko teisių konvencija, kuri įvirtino vaiko teises ir įpareigojo valstybes dalyves jas gerbti, saugoti ir ginti. Šiuo pagrindu vaiko teisės Pasaulio ir Lietuvos teisinėje sistemoje tapo

svarbia žmogaus teisinio instituto dalimi. Šiuo metu visos pasaulio valstybės yra ratifikavusios VTK, išskyrus JAV ir Somali. VTK stebėseną vykdo JT Vaiko teisių komitetas. Lietuva prie VTK prisijungė 1992 metais, o ją ratifikavo 1995 metais. (Kabašinskaitė, 2006). R. Buloto (2003) nuomone, tuo norėta parodyti, kad vaiko teisės Lietuvoje bus ypač gerbiamos ir ginamos.

Vaiko apsauga Vakaruose pasireiškė industrializacijos periode. Ji siejosi su labdarinių organizacijų veikla. Vaiko apsauga yra susijusi su gerovės valstybės raida, ypač pasireiškusia po Antrojo pasaulinio karo, kai valstybė prisiėmė atsakomybę už savo piliečius (Kabašinskaitė, 2002).

Apibendrinant galima teigti, kad vaiko teisių sąvokos nagrinėjimas, mokslininkų darbuose, parodo, jog suaugusiems neretai iškyla problemų suvokiant vaiko teises. Trūksta suaugusiųjų sistemingo, visapusiško požiūrio į vaiko teises.

1.1.2. Žmogaus ir vaiko teisių vienovė

Vaiko teisės – tai žmogaus teisės, nes vaikas yra mažas, pilnavertis žmogus. Šiame amžiuje ypatingai dažnai kalbame, analizuojame apie žmogaus teises. Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje yra teigiama, kad visi žmonės gimsta laisvi ir lygūs savo orumu ir teisėmis. Žmogaus teisės – tai asmens laisvės visuomenėje ir galimybės jas realizuoti. Žmogaus teises reglamentuoja teisė ir kitos socialinės normos. Vienas pagrindinių žmogaus teisių bruožų – jų visuotumas, universalumas, nedalumas. Žmogaus teisės grindžiamos žmonių lygybės prieš įstatymus, lygiateisiškumo ir kitais principais. Žmogaus teisės pripažįstamos visiems asmenims nepriklausomai nuo jų individualių savybių. Kai kurios teisės gali būti skirtos ir tam tikrai asmenų grupei pavyzdžiui, vaikams, neįgaliesiems asmenims ir pan. (Birmontienė, 2001).

Svarbu pabrėžti, kad sprendžiant žmogaus teisių problemas, būtina atsižvelgti į vaiką, jo teises, kaip į lygiavertį teisinį subjektą. Tik turėdamas vienodas palyginti su suaugusiais teises, vaikas augdamas ir kurdamas gali tapti sau ir kitiems vertingu asmeniu, išmokti kurti naują aplinką, naujai mąstyti, veikti, perimti demokratijos vertybes (A. Juodaitytė, 1998, p. 8).

Žmogaus, kaip vaiko, teises nusako tam tikras jo amžius. Vaiko teisių konvencijos pirmame straipsnyje apibrėžtas vaiko amžius - iki 18 metų žmogus. Svarbu pastebėti, kad šis apibrėžimas nėra tikslus, nes galimi skirtingi atvejai (tam tikros šalies įstatymai, kurie numato jaunesnį pilnametystės amžių ir pan.) vaiko, kaip suaugusiojo, amžiui nustatyti. Vaiko teisių įgyvendinimo vadove (2002, p. 1) akcentuojama, kad ši formulė nenurodo, nuo kada prasideda vaikystė: nuo gimimo, apvaisinimo ar tam tikru metu nuo šių momentų. Jeigu konvencijoje būtų pateikta nuostata dėl su abortais susijusių klausimų, visuotiniam jos ratifikavimui būtų iškilusi grėsmė.

G. Babachinaitė (1996, p.19) nurodo tris aspektus, kuriais išreiškiamas žmogaus ir vaiko teisių santykis:

1. Vaikas turi visas žmogaus teises ir laisves, kuriomis sugeba naudotis;
2. Atsižvelgiant į protinį ir fizinį nesubrendimą, vaikui būtina ypatinga apsauga ir priežiūra, teisinė apsauga ir iki gimimo, ir po jo. Įstatymais ir kitomis priemonėmis vaikui turi būti sudarytos galimybės sveikai ir normaliai vystytis fiziškai, protišcai, doroviškai, dvasiškai ir dalyvauti visuomenės gyvenime;
3. Atsižvelgiant į tai, kad vaikas dėl savo asmenybės ypatumų nesugeba savo teisėmis pasinaudoti bei apginti savo interesų visuomenėje turi būti socialiniai institutai, garantuojantys efektyvų, vaiko teisių gynimą ir atliekantys vaiko teisių įgyvendinimo garantijų vaidmenį.

R.Bulotas (2003, p.59) pateikia tris punktus, kurie nurodo, kodėl reikia atskirai kalbėti apie vaiko teises:

1. Ne visais laikais buvo pripažįstamos vaiko teisės, ir net šiandien pasitaiko žmonių, neigiančių, kad vaikai gali turėti teisių. Ilgą laiką vaikai buvo traktuojami kaip suaugusiųjų turimų teisių objektai, o ne kaip savarankiški teisių „turėtojai“ ar subjektai. Buvo pripažįstamos gyvūnų, bet ne vaikų teisės. Vaiko teisėms reikia išskirtinio dėmesio, norint pabrėžti, kad vaikai – atskira žmonių grupė, turinti savo teises;
2. vaikai – turi įvairių poreikių, bet nesugeba savęs apginti. Suaugusiųjų teisės kartais skiriasi nuo vaiko teisių, ir priešingai – vaikai gali turėti kitokių teisių negu suaugusieji. Kalbėti apie žmogaus teises, bet neišskirti ypatingų vaiko teisių, yra per maža, kad ši visuomenės grupė būtų tinkamai apsaugota ar pripažinta. Tokiu atveju, kaip ir praeityje, vaikai lieka „nematomi“;
3. Nors vaikai minimi žmogaus teisių dokumentuose, bet dažniausiai pavieniuose punktuose, kurie gali būti nepastebėti arba atskirai įgyvendinti.

Nors vaikas turi visas žmogaus teises ir laisves, tačiau kartais suaugusiųjų teisės skiriasi nuo vaiko teisių arba atvirkščiai. Žmogaus teisių dokumentuose per mažai kalbama apie vaikus, todėl būtini vaikų teises reglamentuojantys dokumentai. Pastebėtina, kad vaikai neturi balsavimo teisių, turto, todėl jiems sunkiau ginti savo teises. M. Prokopčik (2000, p.15) teigia, kad neturintys turto, politinės valdžios, jie turi tik savo kūną ir kalbą ir tik taip gali priešintis verčiantiems paklusti jėga. Todėl įstatymo žodis gali tapti vienintele jų pasipriešinimo priemone.

Vaiko teisės garantuoja vaikams apsaugą, pilnavertį gyvenimą. Tai ir vaiko kaip individo apsauga, ir aplinkos, kurioje visiems vaikams užtikrinamas pilnavertis vystymasis, kūrimas. Vaiko teisės rodo universalų bei ypatingą vaikystės statusą (R. Bulotas, 2003, p. 159).

Tačiau apie vaiką, kuris turi tam tikrą statusą, pradėta diskutuoti tik XIX amžiuje. Pirmosios vaikų teisių idėją iškėlė moterys. 1924 m. A. Dželb įkūrė organizaciją „Gelbėkit vaikus“, kurios siekis įteisinti vaiko teises ir apsaugoti vaikus nuo jų teisių pažeidimų. 1989 m. Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja priima Vaiko teisių konvenciją. Okupuotos Lietuvos įstatyminėje bazėje nebuvo vaiko teises reglamentavusių apibrėžčių. Anot J. Jačkonienės (1996, p.14), teisės aktuose, reguliavusiuose santuokos ir šeimos santykius iki 1979 metų, ir Lietuvos TSR santuokos ir šeimos kodekse nebuvo skyrių, kuriuose būtų reguliuojami santykiai, susiję tik su vaikų teisėmis ir pareigomis.

R. Buloto (2003) teigimu, konvencija aprėpia visą žmogaus teisių – civilinių, politinių, ekonominių, socialinių ir kultūrinių – spektrą. Be to, joje reikalaujama užtikrinti pilnavertį vaiko kaip individo augimą laisvės, orumo ir teisingumo sąlygomis. Anot M. Prokopčik (2000, p.16), ratifikuoti konvenciją – negalutinis tikslas. Tai tik momentas, nuo kurio valstybė imasi atsakomybės „garantuoti visas teises ir laisves, numatytas Konvencijoje“, ir visiškai atsakyti už šių teisių bei laisvių pažeidimus.

Konvencija yra taikoma visiems vaikams, nepriklausomai nuo jų rasės, tautybės, amžiaus ir pan. Pagal Vaiko teisių konvenciją suteikiamos žmogaus teisės, kurios yra orumo pagrindas, garantuojantis saviraiškos galimybes bei savarankiškumo ir savigarbos ugdymą. Vaiko kaip žmogaus orumas Konvencijoje yra įtvirtintas keturiais principais: teise nebūti diskriminuojamam, teise į vaiko interesų pirmumą, gyvybę bei vystymąsi ir dalyvavimą (D. Kabašinskaitė, 2004, p. 6).

Pastebėtina, kad Vaiko teisių konvencijoje vaiko teisės gali būti ribotos (9 str.) arba labiau išryškėja tėvų teisė. 1987 m. Europos Tarybos ekspertų ataskaitoje teigiama: „Konvencija yra orientuota į suaugusius“. Nors vaikai gali naudotis visiems asmenims taikomomis Konvencijos teisėmis, ypatingi vaikų poreikiai nėra specialiai pripažįstami. Todėl, kai kalbame apie procesines teises (6 straipsnis), beveik visada turima galvoje tėvų, o ne vaikų apsauga. (A. Prokopčik (2000, p.18).

Tiek suaugusieji, tiek vaikai privalo žinoti savo teises, kad galėtų jas ginti. Vaiko teisių konvencijoje pažymima, kad valstybės dalyvės įsipareigoja tinkamais ir veiksmingais būdais plačiai informuoti apie Konvencijos principus ir nuostatas tiek suaugusiuosius, tiek vaikus (Vaiko teisių konvencija, 1996). A. Kriaučiūnienė (2000, p.6) teigia, kad savo teises turi žinoti ir patys vaikai, kad neleistų jų pažeisti. Ypač svarbu vaikus ginančius įstatymus išaiškinti valdžios žmonėms, kurie per neišmanymą priima daug klaidingų sprendimų, dėl kurių vėliau kenčia vaikai.

Apibendrinant galima teigti, kad vaikas turi visas žmogaus teises ir laisves, tačiau kartais suaugusiųjų teisės skiriasi nuo vaiko teisių arba atvirkščiai. Todėl būtina politikams leisti kuo daugiau įstatymų, teisės aktų, kurie labiau užtikrintų vaiko teisių apsaugą. Vaiko teisių konvencija

gina apsaugo vaiką, tačiau vaiko teisės joje gali būti ribotos (pvz. 9 str.) arba labiau išryškėja tėvų teisė.

1.2. Vaiko teisių pažeidimų priežastys

1.2.1. Vaiko teisių pažeidimų priežastys socialiniu ir psichologiniu požiūriu

Sudėtinga šalies socialinė ir ekonominė būklė sąlygoja ne tik visuomenės kultūrinių, dvasinių ir ypač dorovinių vertybių nuosmukį, bet ir kriminogeninę bei socialinę vaikų ir jaunimo situaciją. Vaikai ir jaunuoliai yra itin jautrūs aplinkos pokyčiams bei socialinės apsaugos ir kontrolės susilpnėjimui. Vaikų nusikalstamumas – specifinė nusikalstamumo dalis, viena iš svarbiausių socialinių teisinių problemų, o prevencija – viena iš reikšmingiausių teisėsaugos užtikrinimo sričių. Praktika rodo, kad kriminalinė justicija Lietuvoje yra nepajėgi susidoroti su augančiu vaikų nusikalstamumu.

Būtina pabrėžti, kad vaikų teisių pažeidimų daugiausia yra registruojama socialinės rizikos šeimose. Todėl vyriausybė turi skirti ypatingą dėmesį tokių šeimų grupei. Daugelis minėtų šeimų tėvų menkai išsilavinę, prasta šių šeimų socialinė būklė, todėl vaikai dar pačioje gyvenimo pradžioje atsiduria tokioje aplinkoje, kurioje palanki socializacija vargu ar įmanoma. Didžiausia problema siekiant užtikrinti vaikų teises – socialinių darbuotojų stygius. Bėda ta, kad mūsų šalyje neišvystytas socialinių paslaugų ir socialinės pagalbos šeimoms tinklas. Ir būtent dėl to, kad nėra pakankamai socialinių darbuotojų, trūksta socialinių pedagogų, psichologų, atsirado visas kompleksas problemų (Šalaševičiūtė, 2006). Socialinės rizikos šeimose augantys mažieji namie mato blogą pavyzdį, dažnai ir prieš juos pačius smurtaujama. Jeigu smurtas kartojasi, didelė tikimybė, kad ir jis smurtaus. Todėl nuo agresijos dažniausiai nukenčia trečioji grupė vaikų, kuriems tėvai sugeba įskiepyti pareigos, atsakomybės, kultūros jausmą (Pitrėnienė, 2007). Nemažą dalį Lietuvos vaikų sudaro globos netekę vaikai. Didžiausia netekusių globos vaikų dalis yra iš asocialių ir rizikos grupės šeimų. Skaudi ir neatidėliotinai spręstina problema yra vadinamųjų *paribio vaikų* (gatvės, valkataujančių ir šiukšlynų vaikų) problema. Dažnai apie tokius vaikus ir net apie jų egzistavimą nei valstybės, nei savivaldybių institucijos neturi jokios informacijos. Daugelyje visuomenės gyvenimo sferų, pirmoji ir viena pagrindinių minėtų problemų priežasčių – *skurdas*, nepalanki šeimų socialinė-ekonominė padėtis. Ekonominiai nepritekliai, alkoholizmas, narkomanija, teisinis nihilizmas, fizinių bausmių šeimoje taikymo tradicija, abejingumas vaikui, vaikų nepriežiūra, emocinė ir kitokia prievarta, vaikų laisvalaikio neužimtumas ir dar daugelis kitų, kurios nelygu koku mastu paliečia šeimą. Skurdas – skaudi ir nevienareikšmė problema. Negalėdami išmaitinti savo vaikų tėvai praranda motyvaciją, pradeda girtuokliauti. Ypač dažnai

atsakomybės už šeimą kratosi vyrai. Daugėja nedarnių ir nepilnų šeimų skaičius, kur atsakomybė už vaiką tenka motinai (Pitrėnienė, 2007, p.61).

Smurtas – dominuojanti problema. Žmogaus teisių stebėjimo instituto (ŽTŠI) projektu vadovė Agnė Kurutytė teigia, kad sunkiai suvokiamas skaičius, jog vienas iš trylikos globos namuose gyvenančių vaikų yra tikras našlaitis, o likusieji yra socialiniai našlaičiai – turi tėvus, kurie jais nesirūpina. Jos teigimu, smurtas šeimoje yra didžiulė bėda, bet priemonių su juo kovoti beveik nėra, nes skriaudžiamoms moterims, kaip alternatyva, siūloma apsigyventi nakvynės namuose, o vaikus tokiu atveju reikėtų atiduoti į globos namus. Daugumai moterų toks problemos sprendimas nepriimtinas, todėl jos taikosi su esama padėtimi ir nieko nesiima, o vaikai auga neįsivaizduodami, kad gali būti kitoks gyvenimo modelis. Laikui bėgant, iš skriaudžiamųjų jie tampa skriaudėjais (Pitrėnienė, 2007, p. 45).

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos turimais duomenimis gana dažnai vaikai tampa nusikaltimų ir kitokių teisės pažeidimų aukomis. Daugiausia jie nukenčia nuo turinio pobūdžio nusikaltimų, ypač berniukai. Vaikai nukenčia ir nuo smurtinių nusikaltimų. Gana daug vaikų patiria seksualinę prievartą. Nuo šių nusikaltimų daugiau nukenčia mergaitės. Bėda ta, kad itin mažai vaikų, patyrusių tokią prievartą, o ypač prievartą šeimoje, kreipiasi į teisėsaugos institucijas. Vaikų, patiriančių fizinę ar seksualinę prievartą, problemas turėtų intensyviau spręsti įvairios tiek vyriausybės, tiek visuomeninės socialinės–psichologinės tarnybos. Beje, mažesniuose miestuose dar labai trūksta, o kaimiškosiose gyvenvietėse apskritai nėra tokių tarnybų ir kvalifikuotų specialistų, kurie spręstų aptartas problemas.

Vaikų teisių apsaugos tarnybos (VTAT) duomenimis, didžiąją dalį (55 proc.) patirtų smurto atvejų sudaro fizinis smurtas. Fizinis smurtas yra lengviausiai pastebimas iš visų prievartos rūšių. Taip pat procedūra, siekiant išaiškinti ir nubausti smurtautoją, yra paprastesnė, lyginant su seksualinės ar psichologinės prievartos tyrimu (Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2011).

Išanalizavus VTAT duomenis matyti, jog dažniausiai prieš vaikus smurtauja artimieji suaugę ir nepilnamečiai. Fiziškai prieš vaikus daugiausia smurtauja artimi suaugę žmonės – 304 atvejai. Psichologinį smurtą vaikai taip pat dažniau patiria iš artimų suaugusiųjų – 272 psichologinio smurto atvejai. Tačiau psichologinį smurtą vaikai patiria ir nuo svetimų nepilnamečių – 213 smurto atvejų. Seksualinį smurtą vaikai daugiau patiria nuo svetimų suaugusiųjų ir nepilnamečių – atitinkamai užfiksuota 86 ir 18 seksualinio smurto atvejų. Tai pat nustatyti 26 atvejai, kai prieš vaikus seksualiai smurtavo artimieji suaugusieji bei 4 atvejai kai artimi nepilnamečiai asmenys (Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2011).

Pastaruoju metu daug kalbama apie prievartą prieš vaikus ir jos pasekmes. Lietuvoje į šią problemą imta žiūrėti kaip į psichologinį, teisinį, socialinį vaiko teisių pažeidimą. 1995 m.

Lietuvos Respublikos Seimas patvirtino Jungtinių Tautų 1994 m. gegužės mėnesį 128 valstybių ratifikuotą Vaiko teisių konvenciją, nustatančią vaikų apsaugos standartų minimumą, kuris patvirtina jų teisę į apsaugą nuo prievartos. Vaikų seksualinė prievarta – tai bet koks seksualinis suaugusiojo kontaktas su vaiku, kuriuo suaugusysis siekia seksualinio pasitenkinimo (V. Sruoga, B. Jakubkaitė, 2002, p.36) Prievartos esmė yra ta, kad ji kyla ne dėl vaiko elgesio. Dažniausiai ją iššaukia suaugusio asmeninės savybės, jo savijauta ar nuotaikos. Smurtautojo elgesys neprognozuojamas ir nėra jokio “teisingo” vaiko elgesio, kuris padėtų išvengti smurto. Dažnai tokie suaugę patys yra patyrę ar patiria prievartą. Žalojami vaikai nepasitiki savo jėgomis, nejaučia savo vertės, nemyli savęs, jaučiasi esą kitokie – blogesni, negražesni, nesėkmingesni, neverti meilės, neturi draugų ir yra vieniši. Skriaudžiami vaikai moka tik du vaidmenis – aukos arba skriaudėjo.

Lietuvoje nėra atlikta tyrimų, kurie padėtų įvertinti prievartos prieš vaikus mastą. 1991 metais Lenkijoje buvo atliktas išsamus tyrimas. Nustatyta, jog 17 proc. moterų ir 9 proc. vyrų iki 15 metų patyrė seksualinę prievartą. Tyrimas atskleidė gana bauginančią žinią, jog 90 proc. seksualinės prievartos aukų niekam nepasakoja apie asmeninius išgyvenimus ir kančią, todėl negalėjo pasinaudoti jokia pagalba. Priešingai visuomenėje vyraujančiai nuomonei, net 70 proc. atvejų vaikas patyrė seksualinę prievartą iš artimo ar net mylimo žmogaus (V. Sruoga, B. Jakubkaitė, 2002, p. 71).

Tyrimai rodo, jog daugėja vaikų, dėl įvairių priežasčių sunkiai pritampančių bendrojo lavinimo mokyklose, stokojančių reikiamos motyvacijos mokymuisi arba dėl turimų nepalankių ekonominių socialinių sąlygų tiesiog negalinčių lankyti mokyklos. Dažnai stimulu tėvams leisti vaiką į mokyklą tampa vienintelis dalykas – nemokamas moksleivių maitinimas ir vaiko dingimas iš akiračio kuriai tai dienos daliai. Šios moksleivių ugdymo, mokymo ir popamokinio užimtumo bei užimtumo atostogų metu problemos ypač aktualios kaimo vietovėse ir kolūkių ar tarybinių ūkių gyvenvietėse. (LR vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2010 metų veiklos ataskaita).

Auganti problema - jaunų žmonių destruktivaus elgesio forma - tyčiojimas. Jis pasireiškia ir gali pasireikšti tiek fiziniu veiksniu, tiek žodiniu įžeidimu, tiek neteisingu elgesiu. Anot Targamadzės, Valeckienės (2007), remiantis įvairių užsienio šalių mokslininkų duomenimis, galima teigti, jog patyčias mokykloje patiria nuo 15 proc. iki 20 proc. mokinių. Lietuvoje tyrimų, atliktų 2004, 2005 ir 2006 m., duomenimis, bent kartą yra patyrę patyčių apie 70 proc. mokinių, o apie trečdalis respondentų per 2 -3 mėnesių laikotarpį patyrė dažnai patyčių bent kartą per savaitę. Pagal Valeckienės atliktą (2004) tyrimą nustatyta, jog 7 proc. 4 – 8 klasių mokinių yra nuolatinės patyčių aukos, 9 proc. patyčių patiria kartą per savaitę, o bent kartą patyčių yra patyrę 77 proc. respondentų (Targamadzė, Valeckienė, 2007).

Atlikus tyrimą 35 šalyse paaiškėjo, jog Lietuvoje buvo daugiausia vaikų, kenčiančių nuo patyčių ir besišaipančių iš kitų. Patyčių mastai mokykloje labai veikia moksleivių saugumo jausmą. Vaikai, patiriantys kitų pajuoką ar visa tai stebintys, mokykloje nesijaučia saugūs, jie ne tokie patenkinti mokyklos gyvenimu. Naujausi tyrimai rodo, kad dažniausiai vaikai apkalbinėjami, pravardžiuojami, jiems grasinama, jie stumdomi, ignoruojami, spardomi, apspjaudomi. Tyčiojamasi iš vaikų ir prieš juos smurtaujama įvairiausiose vietose: koridoriuose, kabinetuose, kiemuose, valgyklose, tualetuose (Pitrėnienė, 2007). Mokiniai, kenčiantys nuo vyresnių ar stipresnių bendraamžių patyčių, negali susikaupti bei sutelkti viso dėmesio 7 pamokoms, nes galvoje kirba tik viena mintis, kur šią pertrauką pasislėpti, kad iš manęs ir vėl nesityčiotų. Deja, šiuo metu ši problema nėra sprendžiama. (LR vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2010 metų veiklos ataskaita).

Tyrėjai ir **žiniasklaida** nemažai dėmesio skiria vaiko diskriminacijai, nepriežiūrai, patiriamam smurtui ir išnaudojimui. Daug mažiau domimasi "ne tokiais svarbiais", bet ne mažiau žalingais vaiko teisių pažeidimais, kurie kas dieną vyksta namuose, mokykloje ir kaimynystėje. Neretas atvejis, kai visuomenės informavimo priemonių atstovai piktnaudžiauja savo teisėmis, vaikydamiesi pigių sensacijų, siekdami aukštesnių reitingų ar materialinės (komercinės) naudos, taip pamindami Konstitucijoje įtvirtintas žmogaus teises į asmens ir privataus gyvenimo neliečiamumą. Negalima neigti, kad visuomenę nebūtina informuoti apie vaiko teisių ar jo teisėtų interesų pažeidimus, tačiau tai turi būti daroma laikantis teisės aktų, garantuojančių vaikui apsaugą nuo kišimosi į jo asmeninį, šeimyninį gyvenimą bei neteisėto kėsینimosi į jo garbę ir orumą. Visuomenei pateikiamoje informacijoje apie vaiko teisių ar jo teisėtų interesų pažeidimus nurodomos visos įvykių smulkmenos (vaikų vardai, pavardės, gimimo datos, duomenys apie vaikų sveikatos būklę, diagnozės, tėvai, tėvų problemos, pareigos bei gyvenimo būdas ir pan.). Šios informacijos paviėšinimas nėra pateisinamas nei prevenciniu poveikiu, nei visuomenės interesais - siekimu užkirsti kelią galimiems vaiko teisių ar jo teisėtų interesų pažeidimams, apsaugoti kitų asmenų teises ir laisves nuo neigiamų pasekmių. Išsamios informacijos apie vaiko teisių ar jo teisėtų interesų pažeidimus viešas išplatınimas padaro papildomą žalą ir taip jau nukentėjusiems vaikams. Tokia visuomenės informavimo priemonių veikla turi ypatingai neigiamą poveikį nukentėjusių vaikų atžvilgiu socializacijos aspektais. Su vaiko individualybe susijusių duomenų ir ryšių paviėšinimas pažeidžia šiuo metu galiojančius teisės aktus, garantuojančius vaikui apsaugą nuo kišimosi į jo asmeninį, šeimyninį gyvenimą bei neteisėto kėsинimosi į jo garbę ir orumą, bei teisės aktuose įtvirtintus vaiko teisių apsaugos nuostatus ir principus (LR vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2010 metų veiklos ataskaita).

Vaikų sveikatingumas ir vieta sveikatos apsaugos sistemoje. Gera vaikų psichofizinė sveikata ir tinkama jos apsauga bei priežiūra yra vienas iš svarbiausių visuomenės ir

šeimos gerovės rodiklių. Vaikų sveikatos ištakos yra šeimoje, priklauso ir nuo tėvų sveikatos. Nerimą kelia didelis susirgimų socialinėmis ligomis skaičius. Sergamumas lytiniu keliu plintančiomis ligomis dažnas specialiuosiuose vaikų auklėjimo ir globos namuose. Statistika rodo, kad vaikų sveikatos problemų kreivė nuolat auga. Valstybės visuomenės sveikatos priežiūros tarnybos prie sveikatos apsaugos ministerijos duomenimis, bendrojo lavinimo mokyklų mokinių sveikatos rodikliai kasmet blogėja, vis mažėja I sveikatos grupės (sveikiausių) mokinių. 2004 metais jų buvo 56,9 proc., 2006 metais – 46,3 proc., 2008 metais – 42,2 procento. Gausėja II sveikatos grupės (rizikos grupės) mokinių (atitinkamai metais – 36,9 proc., 46,5 proc. ir 49,2 procento), regos, laikysenos sutrikimų, stuburo iškrypimų turinčių mokinių.

Alkoholinių gėrimų vartojimas, ir ypač tarp nepilnamečių, Lietuvoje jau daugiau kaip dešimtmetį yra rimta sveikatos ir socialinė problema, kuri vis didėja, o kaimo vietovėse tampa nebevaldoma. Alkoholio daroma žala veikia gyventojų, taip pat jaunimo elgesį, sergamumą ir mirtingumą, trumpina vidutinį žmonių amžių. Alkoholi gana dažnai vartoja 10 – 31 procentas mokinių.

Kita ryški problema - tai narkotikų vartojimas. Anot Kvieskienės (2000), šių medžiagų vartojimas glaudžiai susijęs su jaunimo kultūra ir laisvalaikiu. Šiandien moksleiviai su narkotikais susipažįsta mokyklose, diskotekose bei jaunimo klubuose. Dar visai neseniai narkotikus vartojantys asmenys buvo baudžiami griežtomis bausmėmis ir įkalinami. Nelegalių narkotikų vartojimas įkalinimo vietose buvo būdingesnis jose pabuvusiems asmenims. Tačiau pastaraisiais metais narkotikai masiškai pradėti platinti mokyklose. Atsisakius prievartinio narkologinių ligonių gydymo, sergamumo alkoholizmu ir narkomanija duomenys nevisiškai parodo realią padėtį. Per pastaruosius 4 metus narkotikų šalyje imta vartoti 5 kartus daugiau.

Alkoholio ir narkotikų vartojimo paplitimą tarp moksleivių iliustruoja kas ketverius metus Švietimo plėtotės centro (ŠPC) atliekamas tarptautinis moksleivių alkoholio ir kitų narkotikų vartojimo tyrimas (ESPAD). 2008 metais apie alkoholinių gėrimų ir narkotikų vartojimą buvo apklausti 5 tūkst. 15–16 metų moksleivių. Apklausos rezultatai parodė, kad jaunimas alkoholi pradeda vartoti labai anksti: 95 proc. penkiolikmečių jau yra jo ragavę, 74 proc. – patyrę apsvaigimą. Auga tarp jaunimo labai paplitęs ir kitas žalingas įprotis – rūkymas. Tyrimų duomenimis, ketvirtadalis moksleivių pradeda rūkyti būdami jau 11 metų ir jaunesnio amžiaus. (LR vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2010 metų veiklos ataskaita) ESPAD duomenys rodo, kad tabaką rūko 5 – 10 procentų pradinių klasių moksleivių, nuo 38 iki 77 procentų vyresniųjų klasių moksleivių.

Siekiant užkirsti kelią šiems žalingiems įpročiams, Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1999 m. rugsėjo 6 d. priėmė **nutarimą Nr. 970 „Dėl Nacionalinės narkotikų kontrolės ir**

narkomanijos prevencijos 1999-2003 metų programos patvirtinimo". Šita programa atitinka 1998 m. patvirtintą Lietuvos sveikatos programą, Baltijos Asamblėjos 1997 m. rezoliuciją dėl kovos su narkotikais ir yra parengta vadovaujantis Jungtinių Tautų narkotikų kontrolės programos rekomendacijomis, atsižvelgiant į suinteresuotų valstybinių institucijų bei visuomeninių organizacijų pasiūlymus.

Atsižvelgiant į plintantį narkotinių, psichotropinių bei kitų psichoaktyvių medžiagų vartojimą ir platinimą ugdymo įstaigose, švietimo ir mokslo ministro 2000 m. liepos 5 d. **įsakymu Nr. 921 „Dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo prevencijos švietimo įstaigose”** siekiama sugriežtinti mokyklų vidaus tvarkos taisykles užkertant kelią narkotikų prekybai mokyklose, sutelkti policijos, sveikatos priežiūros, vaikų teisių apsaugos tarnybų darbuotojus, nevyriausybinės ir kitas suinteresuotas institucijas.

Kitos platesnio masto socialinės - administracinės problemos: a) nekontroliuojamas, nebaudžiamas ir menkai preventyviai įtakojamas alkoholizmas, jo reklama ir alkoholio surogatų platinimas ypač kaimiškose gyvenvietėse; b) kaimiškųjų gyvenviečių bendruomenės abejingumas ir vietinės valdžios (seniūnų) bei vietos gyventojų tarpusavio dialogo nebuvimas, seniūnų nusišalinimas nuo opių bendruomenės problemų sprendimo; c) išisaknijusi vietos bendruomenė baimė pateikti teisingą ir galinčią padėti užkardyti teisės pažeidimus informaciją kompetentingoms valstybės ar savivaldybių institucijoms ar pareigūnams; d) įvairaus lygmens pareigūnų ir valstybės tarnautojų nenoras ar nesugebėjimas operatyviai bendradarbiauti; e) psichologinės pagalbos ir socialinio darbo su rizikos grupės šeimomis nebuvimas; f) vaikų teisių ir teisėtų interesų apsaugą privalančių užtikrinti institucijų bendradarbiavimo ir subordinacijos trūkumai (seniūnijų socialiniai darbuotojai nepavaldūs už vaikų teisių ir teisėtų interesų apsaugą atsakingai institucijai – savivaldybės vaikų teisių apsaugos tarnybai); g) savivaldybių vaikų teisių apsaugos tarnybų nesavarankiškumas bei materialiniai ir intelektualiniai ištekliai; h) savivaldybių administracijos nenoras ar nesugebėjimas suteikti deramą pagalbą ir paramą savivaldybių vaikų teisių apsaugos tarnyboms, joms vykdant įstatymų ir kitų teisės aktų pavestas funkcijas. (LR vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2010 metų veiklos ataskaita).

Norint sumažinti vaiko teisių pažeidimų skaičių, būtina nuosekliai analizuoti pažeidimų priežastis, tik jas išsiaiškinus galimi teigiami, efektyvūs prevenciniai sprendimai.

Tikėtina, kad **nepilnamečių**, pažeidžiančių kitų vaikų teises, dažniausios pažeidimų priežastys - psichologinės bei socialinės, susijusios su vaiko vidiniu pasauliu, kurį įtakoja vaiko šeima, socialinė aplinka. Šeimoje, socialinėje aplinkoje formuojasi vaiko charakteris, kuris teigiamai ar neigiamai pasireiškia jo veiksmuose. Anot G. Navaičio (1998, p.183), šeima - svarbiausias veiksnys, lemiantis vaiko asmenybės vystymąsi. G. Babachinaitė (1993) teigia, kad

nepilnametė asmenybė intensyviai vystosi ir formuojasi, todėl socialinė aplinka jai turi ypač didelį poveikį, kur kas didesnę negu sociališkai subrendusiai asmenybei. A. Lyčko (1983) konstatuoja, kad vienas iš svarbiausių momentų, sąlygojančių paauglių teisės pažeidimus, yra jų charakterių nukrypimai. Pavyzdžiui, tiriant nepilnamečius, įvykdžiusius įvairių teisės pažeidimų, pasirodė, kad nemaža jų turi tam tikrų charakterio nukrypimų. Taip pat įrodyta, kad ir nedideli charakterio nukrypimai gali labai pakeisti žmogaus elgesį.

V. Justickis (1984, p.115-119) pateikia keturis šeimos tipus, kurie labiausiai skatina nepilnamečius pažeisti teises, tai:

- Šeima, orientuota į nepasitikėjimą visuomene;
- Šiauros hedonistinės orientacijos (lengvabūdiška) šeima;
- Šeima, orientuota į avantiūrizmą;
- Šeima, orientuota į jėgos kultą.

Taigi, galima teigti, kad tinkamas vaiko auklėjimas šeimoje teigiamai formuoja vaiko charakterį, o patirtos psichologinės ir fizinės traumas šeimoje lemia įvairius žmogaus sutrikimus. Vaikystėje patirta psichologinė trauma lieka visam gyvenimui ir lemia asmenybės raidos sutrikimus, o tai irgi tampa viena iš nepilnamečių nusikalstamumo priežasčių (L. Jūrėnienė, 1996, p. 24).

Mokslininkų yra įrodyta, kad dažniausiai vaiko teises pažeidinėja (smurtauja) tie nepilnamečiai, kurie patys yra patyrę smurtą. Kraštutinumai yra ryškiausi pavyzdžiai – skriaustas tampa skriaudiku, o mylimi, bet tvirtai auklėjami vaikai tampa pasitikintys savimi ir socialiai išmanūs (G.D. Myers, 2000, p. 102). Nuolat smurtą patiriančiam vaikui ugdoma agresija, pyktis kitiems asmenims. Galima teigti, kad tokia auklėjimo forma vaikui taps normaliu reiškiniu, kuriuo vadovausis savo gyvenime. Vaikas, kuris smurtauja, taip elgiasi dėl tam tikrų priežasčių. Tyrimai rodo, kad smurtaujantys vaikai paprastai turi daug psichologinių sunkumų (E. Karmaza, 2007, p.54).

Remiantis kriminologiniais tyrimais, buvo padaryta išvada, kad vaikai, tapę nusikaltimų veikų aukomis, vėliau daug dažniau patys padaro teisės pažeidimus, ypač patyrusieji fizinį smurtą ar seksualinę prievartą (L. Kietytė, 2005).

Remiantis Lauros Kietytės (2005) atliktu tyrimu, galima teigti, kad dažniausiai **tėvai** (vaikų nuomone) pažeidžia vaiko teisę į neliečiamybę bausdami dėl šių priežasčių:

- Už neklausymą ir užduočių nevykdymą (20,9 %);
- Alkoholio, narkotikų naudojimą ar rūkymą (19,1 %);
- Blogą mokymąsi (16 %);

- Melavimą (14,1 %);

Pastebėtina, kad dažnai tėvai baudžia vaikus dėl savo psichologinių problemų. Tėvų nepasitenkinimas savimi sukelia nepasitenkinimą vaikais. Pedagoginės – psichologinės konsultacijos metu atlikti stebėjimai rodo, kad, kai tėvai nusivilia vaiku, jis iš tikrųjų ima prasčiau elgtis ir sustiprėja teisės pažeidimo pavojus. O tie trūkumai, dėl kurių taip piktinasi tėvai, yra jų pačių ydos: tingumas, impulsyvumas, piktumas, polinkis į slaptas nedorybes, alkoholizmą (Justickis, 1984).

Iš Lauros Kietytės (2005) atlikto tyrimo rezultatų pastebėtina, kad tėvai vaikus dažniau mušdavo, kai:

- Būdavo išgėrę (8,7 % atsakiusiųjų, kad juos tėvai mušdavo);
- Pikti ir pavargę dėl visai kitų dalykų negu vaiko nusižengimas (8,1 %);
- Kai nesutaria tarpusavyje (7,4 %);
- Be rimtos priežasties (5,6 %).

Galima daryti prielaidą, kad daugelis tėvų, pažeidžiančių vaiko teises, nesigilina į vaiko jausmų priežastis, pasirenka lengviausią, bet patį prasčiausią kelią – konfliktą ir smurtą.

Mokslininkų pastebėta, kad tokio „kelio“ pasekmės yra labai liūdnos. G.Babachinaitė (2002, p. 114) teigia, kad nepilnamečių padarytų tyčinių nužudymų ir jų savižudybių priežastys yra labai panašios. Ir nusikalstamos smurto apraiškos, ir autoagresija (savižudybė) iš esmės padaromi dėl tarpasmeninio, dažnai ištisus metus besitęsiančio ir subjektyviai išgyvenamo nepilnamečio ir artimiausių giminaičių socialinio konflikto. Taip pat teigiama, kad vaiko išgyvenamas vidinis konfliktas yra toks intensyvus ir svarbus jo asmenybei, kad viršija individualią vaiko psichologinio atsparumo normą. Todėl vaikas dėl savo socialinio ir psichinio nesubrendimo negeba teisingai, be tragiškų pasekmių sau ir aplinkai išspręsti šio konflikto (G. Babachinaitė, 1996, p. 21).

Šiandien daugelis tėvų užsiėmę, skubantys, pirmenybę teikiantys materialinei gerovei, o bendravimui su vaikais, jų vidiniams jausmams nebelieka laiko. Anot E. Fromo, (2000) daugelis tėvų savo vaikų elgesį vertina pagal tai, kiek jie yra paklusnūs, jiems malonūs, pareigingi ir pan., užuot pamėginę suvokti ar bent pasidomėti, ką jaučia pats vaikas. N.G.Grendstad (1996) teigia, kad jausmai yra subjektyvūs, todėl jų negalima sudėlioti „į lentynėles“ kaip teisingų ar klaidingų, bjaurių ar gražių, tinkamų ar netinkamų.

Ekonominės permainos šalyje dažniau pažeidžia silpnesnes šeimas, kurios turi psichologinių ir materialinių sunkumų. Savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų įskaitoje 2010 metų pabaigoje buvo 10904 socialinės rizikos šeimos, jose augo apie 23335 vaikai; per 2010 metus

tėvų globos neteko 2143 vaikai, bendras tėvų globos netekusių vaikų skaičius 2010 metų pabaigoje sudarė 11132 (LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2010 m. ataskaita).

Pagrindine tėvų globos netekimo priežastimi laikomas netinkamas tėvų elgesys ir tėvų pareigų nevykdymas. Nedarbas, sunki šeimų, auginančių vaikus, materialinė padėtis sukelia depresiją, asmenys pradeda vartoti alkoholį, šeimoje kyla nesantaika, smurtas net ir vaikų atžvilgiu. (Socialinių paslaugų tobulinimas Lietuvos savivaldybėse, 2006, p.164).

Pastebėtina, kad probleminėse šeimose augantys vaikai prasčiau lanko mokyklą, prastai mokosi, nedalyvauja popamokinėje veikloje, dažnai pasirenka gyvenimą gatvėje. Taigi, šios priežastys daro didelę įtaką vaikų nusikalstamumui. Būtina atkreipti dėmesį, kad jaunesniam vaikui konfliktai šeimoje darys didesnę neigiamą įtaką. Nedarna šeimoje, kai nepilnametis buvo ikimokyklinio amžiaus, ne mažiau nei 10 kartų padidina tikimybę, kad jis gali tapti teisės pažeidėju, palyginti su ta situacija, kai nedarna šeimoje prasidėjo tada, kai jis buvo ankstyvosios paauglystės amžiaus ir vyresnis (maždaug nuo 11 m.) (G.Babachinaitė, 1993, p.45).

Būtina pažymėti, kad nė vienas vaikas gimdamas neatsineša blogio. Tik šeima ir socialinė aplinka formuoja vaiko charakterį, elgesį. Galima teigti, kad netinkamas šeimos, socialinės aplinkos poveikis sąlygoja nepilnamečių nusikalstamumą. G.Babachinaitė (1993, p.44 – 46) remdamasi nepilnamečio asmenybės teorija, nepilnamečių nusikalstamumo priežastis suskirsto į dvi grupes:

1. Priežastys, dėl kurių nepilnamečio asmenybė neturėjo tinkamų sąlygų progresyviai (palaiapsniui stiprėjančiai) formuotis ir tobulėti;
2. Priežastys, kurios kilo dėl nepilnamečio asmenybės savybių deformacijos.

Taipogi, mokslininkė išskiria netinkamas sąlygas vaiko asmenybei formuotis sukeliančius socialinius reiškinius, padidinančius nepilnamečiui tikimybę nusikalsti:

- Nenorėjimą užsiimti visuomenei ir asmenybei naudinga visuomenine veikla;
- Vadinamą „sunkiai auklėjamųjų“ nepilnamečių kategoriją; beje, tai yra ne nepilnamečio asmenybės, o tų netinkamų sąlygų, kuriomis esant jis veikia, charakteristika;
- Alkoholizaciją ir kitas narkomanijos formas;
- Socialines asmenybės ligas: neurozė, asmenybės neurotizacija ar psichopatizaciją bei kitokią pataloginį jos vystymąsi;

- Sveikatingumo susilpnėjimą: pablogėjusi sveikata, sumažėjęs organizmo atsparumas ligoms, traumos, luošumas, chroninės ligos, paveldėtas polinkis sirgti kai kuriomis socialinės kilmės ligomis;
- Konfliktiškumo, agresyvumo (agresija ir autoagresija) socialinėje aplinkoje padidėjimą;
- Bendrą sumažėjusią nepilnamečių sugebėjimą adaptuotis socialinėje aplinkoje, taipogi gyvenimo tikslo nesuvokimą, ypač būdingą tiems nepilnamečiams, kurie neturėjo tinkamų sąlygų progresyviai asmenybės formavimuisi.
- Prevencijos subjektų nesugebėjimas išaiškinti ir kompleksiškai įvertinti nepilnamečių asmenybės deformacijas;
- Nesudarymas sąlygų asmenybės bruožų deformacijų ištaisymui;
- Nepilnamečio asmenybės bruožų deformacijų tolesnis intensyvinimas.

Apibendrinant galima teigti, kad vaiko gyvenimas priklauso nuo suaugusiųjų sukurtų neigiamų priežasčių. Kuo mažiau priežasčių, tuo didesnė tikimybė, kad vaiko auklėjimas pakryps teigiama linkme. Būtina paminėti, kad dauguma vaiko charakterio ypatybių priklauso nuo bendravimo ir bendradarbiavimo su tėvais, mokytojais bei kitais vaikui artimais asmenimis.

Remiantis statistikos departamento duomenimis (2010), galima teigti, kad nukentėjusių vaikų nuo nusikalstamų veikų pastaraisiais metais mažėja, tačiau dar išlieka pakankamai aukštas nukentėjusiųjų skaičius (1 lentelė).

1 lentelė

Smurto prieš vaikus atvejai.

(Paimta iš Statistikos departamento elektroninio tinklalapio, 2010) (1 lentelės tęsinys 26 psl.)

Vaikai, nukentėję nuo nusikalstamų veikų pagal amžiaus grupes							
Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos duomenys							
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Amžiaus grupė, metais	3864	4955	5141	4571	3720	3223	3019
0–3	105	125	137	122	99	99	98
4–6	103	221	205	196	129	92	145
7–9	218	357	455	386	303	251	276
10–13	957	1277	1359	1166	1056	891	846
14–17	2481	2975	2985	2701	2133	1890	1654
Nukentėję nuo:							
tėvų	232	530	730	614	363	307	360
patėvių	68	56	65	74	58	68	66
įtėvių	2	5	1	3	1	5	2

globėjų (rūpintojų)	4	10	16	5	7	5	10
pedagogų	10	10	6	10	3	3	12
Pagal pilietybę							
Lietuvos Respublikos	3832	4901	5114	4546	3704	3210	3001
Užsienio valstybės	10	29	20	18	10	8	18
Asmuo be pilietybės	22	25	7	7	6	5	-

1.2.2. Vaikų ir paauglių nusikalstamumo priežastys ir veiksniai

Nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos požiūriu yra svarbu nustatyti nusikalstamumo, kaip socialinio proceso, mechanizmą bei tuos visuomeninius santykius, kurie suteikia galimybę egzistuoti nusikaltimų padarymo priežastims ir veiksniams. Nusikalstamumo priežastys nulemia nusikaltimo padarymą, o sąlygos padeda jį padaryti, t.y. sukuria palankias aplinkybes. Anot G. Sakalausko (2000, 50), egzistuoja įvairios teorijos, aiškinančios vaikų ir paauglių nusikalstamumą. Kriminologijoje plačiai paplitusi *anomijos* teorija – nuo normos nukrypstančio elgesio – aiškinimas, kai žmoguje iškyla prieštaravimai tarp vertybių ir realių žmogaus galimybių. Anomijos teorija akcentuoja svarbų dalyką – neturtas arba galimybių nebuvimas nėra nusikalstamumo priežastys.

Subkultūros teorija teigia, kad jauno žmogaus izoliavimas (nuo galimybės siekti socialių tikslų) verčia jį ieškoti tokio paties likimo žmonių draugijos. Taip susiformuoja subkultūrinė grupė.

Diferencijuotų galimybių teorijos teigia, kad nekiekvienas žmogus gali padaryti bet kokį nusikaltimą. Paprastai laisvės atėmimas siaurina pozityvios socializacijos galimybes. Didėjant teistų, nusikaltimo įstaigose patirtį turinčių jaunuolių skaičiui galima tikėtis ir dažnesnio nusikaltimų pasikartojimo.

Etiketavimo (ženklinimo) teorija nusikalstamumą aiškina remdamasi valstybės galia konstruoti tam tikras definicijas, baudžiamąjį persekiojimą, atliekančių kontrolės institucijų funkcijomis bei visuomenės grupių reakcija į nusikalstamą elgesį. Pasak šios teorijos, be pirminių nusikalstamumo priežasčių, tokių, kaip socialiniai, kultūriniai, psichologiniai ir psichopatologiniai veiksniai, yra ir antrinių, kurios priklauso nuo to, kaip valstybė ir visuomenė, jos grupės – mokytojai, draugai, šeimos nariai – reaguoja į nusikalstamą elgesį.

Socialinės kontrolės ir socialinių ryšių teorijos teigia, kad visi žmonės yra potencialūs nusikaltėliai, tačiau įstatymui nusižengia visų pirma tie, kurie neturi glaudžių tarpusavio ryšių su kitais žmonėmis ir institucijomis.

Socialinio mokymosi teorijos teigia, kad antisocialinio elgesio yra išmokstama.

Remdamasis minėtomis nusikalstamumo teorijomis, A. Dapšys (1993, p.48) nepilnamečių nusikalstamumą sąlygojančius veiksnius siūlo skirstyti į:

- objektyvius;
- subjektyvius.

Objektyviais veiksniais laikytini esminiai pereinamojo laikotarpio prieštaravimai ir sunkumai visuomenės sistemoje, jos ekonominėje, socialinėje, politinėje, moralinėje – kultūrinėje ir teisinėje struktūrose. Anot minėto autoriaus, susiklosčiusia situacija naudojasi ne tik kai kurie asmenys, bet ir jų grupės, nusikalstamos struktūros, šeimos, dažnai įtraukdamos į savo veiklą jaunas žmones.

Subjektyvaus pobūdžio aplinkybėms priskirtinos socialiai dezadaptuotų asmenų potencialiai nusikaltimo subjektų – kriminologinę ir psichologinę charakteristiką sąlygojančios aplinkybės, ekonominės, socialinės, teisinės politikos spragos ir klaidos, nepakankamas valdžios institucijų dėmesys tam tikroms socialinėms grupėms, tokioms kaip nepilnamečiai, socialinės kontrolės ir prevencinės veiklos organizavimo, jos koordinavimo trūkumai ir kiti organizaciniai nesklandumai.

Mokslo programoje „Nusikalstamumas ir kriminalinė justicija“ (1997, 194) nagrinėjamos nepilnamečių nusikalstamumo priežastys, kurios yra skirstomos į dvi grupes, remiantis nepilnamečio asmenybės teorija:

- priežastys, dėl kurių nepilnamečio asmenybė neturėjo tinkamų sąlygų progresyviai formotis ir tobulėti;
- priežastys, kurios kilo dėl nepilnamečio asmenybės savybių deformacijos.

Manytina, kad pirmos aplinkybių pasekmė yra antros grupės aplinkybės, ir išskirtina tokia nepilnamečių nusikalstamumą sąlygojančių aplinkybių schema: aplinkybės – asmenybė – aplinkybės. Netinkamos sąlygos asmenybei formotis sukelia įvairius socialinius reiškinius, sąlygojančius nepilnamečių nusikalstamumą.

Remiantis nusikalstamumo teorijomis, įvertinus aplinkybes, įtakojančias nepilnamečio asmenybę, galima išskirti pagrindines priežastis, glaudžiai susijusias su vaikų ir paauglių nusikalstamumu:

- neigiama šeimos įtaka;
- neužimtumas;
- nusikalstamos grupės;
- alkoholio ar narkotinių medžiagų vartojimas;
- neigiama žiniasklaidos įtaka;

- neigiama kriminalinės justicijos sistemos įtaka. (Vaikų ir jaunimo neužimtumo ir nusikalstamumo prevencija, 2000, p. 15).

Neigiama šeimos įtaka. Šeima yra itin svarbus faktorius, formuojantis nepilnamečio asmenybę. Šeimos vertybių įtaka vaiko elgesiui yra visuotinai pripažinta. Šeima yra žmogaus kaip asmenybės formavimosi lopšys. Šioje mikroaplinkoje auga įpročių, charakterio, valios daigai, kurie stiprėja ir bręsta mokykloje, darbo kolektyvuose. Vienas kitą mylinčių ir gerbiančių sutuoktinių šeimoje dažniausiai sukuriama palankios sąlygos augančio žmogaus individualybei atsiskleisti. Ir priešingai – amoralus šeimos fonas formuoja dvasios invalidumą, sąlygoja nedorovingus poelgius. Tokioje šeimoje vaikas auga tarsi užprogramuotas asocialiai veiklai (Janulaitienė N., 1991, p. 40). Kaip teigia M. Barkauskaitė ir D. Juodkaitė (1998, p. 182), asmenybės fundamentalių ir psichologinių poreikių šeimoje patenkinimas ar jų nepaisymas, dažnos bausmės ankstyvoje vaikystėje tolygūs asocialaus elgesio formavimui. Baudžiamam vaikui pateikiamas ne tik agresijos modelis (tėvų elgesys), bet ir įdiegiamas pyktis bei neapykanta aplinkiniams, teigia minėtos autorės. Ankstyvaisiais gyvenimo periodais susiformavusi agresyvioji aplinkos samprata, nepaisant jos pagrįstumo laipsnio pradeda nulemti iškreiptą aplinkos suvokimą, nuolatinius grėsmės lūkesčius bei atitinkamus agresyvius gynybiškus žmogaus veiksmus. Toks žmogus, kaip teigia G. Valickas (1997, p. 20), patekęs į objektyvią neutralią situaciją, gali suvokti ir interpretuoti ją kaip grėsmingą, dėl to jis pats ima agresyviai elgtis ir padaro nusikaltimus. Jeigu vaikystėje vaikai elgėsi agresyviai (ypač berniukai), yra didelė tikimybė, kad jie taip pat elgsis ir užaugę. Anot G. Valicko (1997, p. 19), vaikų ir paauglių agresyvumas gali įgauti įvairias formas: nuo daiktų laužymo iki muštynių, narkotikų vartojimo. Vaikų agresijos visiškai pašalinti negalima. Ją įmanoma tik sušvelninti, jei vaikų materialiniai ir socialiniai poreikiai bus patenkinti. Agresyvumas taip pat sumažėja, jeigu vaikas turi pozityvių socialinių tikslų. Tad rizika, kad vaikas ims daryti smurtinius nusikaltimus, egzistuoja ir taip vadinamose „normaliose šeimose“. Tačiau jeigu šeima yra nedarni (asociali), rizikos faktorius yra daug didesnis. Literatūroje apie šeimas, kuriose augo paaugliai – teisės pažeidėjai, nagrinėjamos kelios tipinės auklėjimo klaidos, atsirandančios veikiant atitinkamoms socialinio ir psichologinio pobūdžio aplinkybėms:

- sąmoningo, specialiai organizuoto pedagoginio poveikio mažiems vaikams nebuvimas ir skubotų auklėjimo priemonių paaugliui taikymas vėliau, norint ištaisyti auklėjimo spragas;
- daugiau ar mažiau sąmoningas suteikimas vaikams visiškos laisvės, kuriai jie neparuošti;
- tėvų griežtumas vaikams, kol jie maži, ir nesugebėjimas vadovauti jų moraliniam vystymuisi, remiantis jėga, tada, kai jie tampa paaugliais;

- nesuderinta tarp tėvų vaiko auklėjimo kryptis, kuriose yra daug chaotiškumo: keliami per dideli reikalavimai vaikui arba, atvirkščiai, jis yra per daug lepinamas (Bajoriūnas Z., 1971, p. 49).

V. Justickis (1984, p. 59) pastebi nusikaltusių nepilnamečių šeimose nepakankamą paauglio vystymosi interesų neatitikimą. Tai sąlygoja šeimos struktūros sutrikimai, pažeista orientacija, tėvų ir paauglio charakterių nesuderinamumas, tėvų charakterio nukrypimai, nepakankama jų auklėjamoji motyvacija ir pan. Autorius šeimas klasifikuoja pagal šeimų orientaciją: agresyvi šeima (orientuota į fizinės jėgos panaudojimą tarpusavio santykiuose); avantiūristinės orientacijos šeima; ir nerūpestinga (hedonistinės orientacijos šeima). Patiriama prievarta vaiko ir paauglio sąmonėje brandina mintį, kad tai yra vienintelis ir efektyvus būdas spręsti gyvenimo konfliktus. Vaikai veikia pagal pavyzdžius, kuriuos mato tėvų namuose ir artimiausioje socialinėje aplinkoje.

Šeimas taip pat galima skirstyti į tipines, tradicines (jų vaikai dažniausiai nusikalsta atsitiktinai, dėl neigiamos aplinkos įtakos); turinčias struktūrinių, kultūrinių ar kitokių deformacijų (jų vaikų kriminogeninė grėsmė pusantrą karto didesnė, nei tipinėje šeimoje) ir šeimas, kurioms būdinga visiška struktūrinė ir moralinė deformacija (vadinamosios „asocialios“ šeimos; jose vaikų kriminogeninė rizika yra didelė) (Sniečkutė M., www.sociumas.lt).

Panašiai šeimas skirsto ir A. Dapšys (1993, p. 42). Jis pagal įvairių požymių kompleksą (šeimos struktūrą, bendrą atmosferą, tėvus, savitarpio santykius, neigiamo pobūdžio specifiką ir pan.) šeimas skirsto į formaliai darnias, tačiau su nepakankama arba neteisinga aktyvaus auklėjimo pozicija; ir su nepalankiomis auklėjimo sąlygomis bei sutrikusia struktūra ir amoralias.

Įvairūs Vakarų autoriai nepilnamečių šeimose (Kriminologija, 1994, p. 206) išskiria konkrečius veiksnius, galinčius įtakoti nusikalsti linkusio nepilnamečio formavimąsi: šeimų struktūros trūkumai, dirbančių motinų problema; nedarnumas (asocialumas), alkoholio ir narkotikų vartojimas, šeimos narių daromi nusikaltimai; smurtas šeimoje prieš vaikus; nuolatiniai tėvų nesutarimai ir konfliktai, emocinių ryšių tarp tėvų ir vaikų nepastovumas ir emocinė deprivacija, įvairios auklėjimo klaidos.

Kriminologiniai tyrimai rodo, kad tėvų asmenybė turi didesnę įtaką nepilnamečiams nei šeimos struktūra (1994, p. 206). V. Justickis (1984, p. 60) pažymi, kad nepilnamečio auklėjimo sąlygoms, mokslinei profesinei vaikų orientacijai turi reikšmės tėvų išsimokslinimo lygis, taip pat aplinkybė, kad daugumos nepilnamečių teisės pažeidėjų tėvai dirba nekvalifikuotą, fizinį darbą. Tačiau paskutiniai „Vilmorus“ tyrimai 2009 metais parodė, jog, Lietuvos žmonių nuomone, vaikų ir paauglių nusikalstamumui turi įtakos tas faktas, kad jie auga nepilnose šeimose. Buvo apklausta 1000 šalies gyventojų nuo 20 iki 70 m. amžiaus.

Taigi galima daryti išvadas, kad vaikai ir paaugliai, padarę ar linkę daryti nusikaltimus, dažniausiai auga šeimose, kurių tėvų išsimokslinimo lygis nėra itin aukštas. Įvairūs auklėjimo trūkumai, kurie ypač ryškiai pasireiškia nedarniose ar nepilnose šeimose, būdingi nusikalsti linkusio nepilnamečio šeimai. Todėl vykdant nepilnamečių nusikalstamumo prevenciją, aktualu ne tik pačių nepilnamečių, bet ir jų tėvų švietimas. Tyrimai rodo, kad daugiausiai nusikaltimus padariusių nepilnamečių yra kilę iš nepilnų (turinčių struktūros trūkumų), nedarnių šeimų.

Remiantis šiame skyriuje minėtų autorių teiginiais, galima daryti išvadą, jog pagrindinės nepilnamečių prevencijos priemonės turi būti nukreiptos ir į aplinkybių, sąlygojusią nusikaltimus padariusių nepilnamečių asmenybės formavimąsi ir pasireiškiančių tokių nepilnamečių šeimose, neutralizavimą. Labai svarbu laiku užkirsti kelią nusikalstamo elgesio priežastims šeimoje, kaip pirminiame vaiko socializacijos institucijos etape. Turi būti stiprinami vaikų ir paauglių verbaliniai gebėjimai, mokomasi neprievartiniu būdu spręsti konfliktus.

Neužimtumas. Neužimtumo faktas – akivaizdus padidėjęs kriminogeninės rizikos faktorius (Dapšys A., 1993, p. 42). Paprastai daugiausia nusikaltimų padaro asmenys, kurie niekur nedirba ir nesimoko. Nedarbantys ir nesimokantys nepilnamečiai sudaro kriminogeniškiausią nepilnamečių grupę, taigi neužimtumas ir žemas išsimokslinimo lygis yra vienos ryškiausių nepilnamečių asmenybės formavimąsi įtakojančių aplinkybių. Yra išskiriamos nepilnamečių mokyklinio, darbinio ir laisvalaikio neužimtumo problemos bei jų daroma įtaka nusikalsti linkusios nepilnamečio asmenybės formavimuisi.

Nors Lietuvos Respublikos Konstitucijos 41 str. 1 d. nuostata skelbia, kad asmenims iki 16 metų mokslas yra privalomas, deja, Švietimo ir mokslo ministerijos surinkti duomenys pateikia nemažus vaikų, nelankančių mokyklos, skaičius. Šio reiškinio priežastys yra įvairios: gerų mokytojų trūkumas, maži atlyginimai, lemiantys menką darbo su mokiniais kūrybiškumą, mokymosi programų netobulumas, lėšų mokyklų materialinei trūkumas, bloga moksleivių priežiūra šeimoje ir t.t. Lietuvoje daugėja vaikų, sunkiai pritampančių mokykloje, stokojančių mokymosi motyvacijos arba dėl nepalankių socialinių sąlygų negalinčių lankyti mokyklos. Lietuvos mokyklos nėra tinkamai pasirengusios priimti ir išlaikyti asocialių, rizikos grupės vaikų, sudaryti palankias jiems sąlygas adaptuotis ir ugdytis.

Nemažą vaidmenį, kaip jau buvo minėta anksčiau, čia vaidina tėvų požiūris į savo vaikų lavinimąsi, tad mokykloje toliau tęsiasi jau šeimoje prasidėjęs asocialios asmenybės formavimosi procesas (Vaikų ir jaunimo neužimtumo ir nusikalstamumo prevencija, 2000, 34). Kaip nurodo užsienio kriminologai, nepilnamečių nusikalstamumą gali sąlygoti struktūriniai mokyklų sistemos trūkumai, mokyklose dažnai vyraujanti kontrasocializuojanti ideologija, mokymo

lygių skirtumai ir kitos su mokykla susijusios neigiamai nepilnametį veikiančios aplinkybės (Kriminologija, 1994, 211). Mokytojų autoritarinis elgesys, spaudimas, pažeminimas dažnai laikytini agresyvaus nusikalstamo elgesio priežastimis. Nesugebėjimas mokytis, bausmės, blogos išsimokslinimo ir profesijos perspektyvos, blogi mokytojų ir mokinių tarpusavio santykiai, mokytojo savivalė ir neteisingumas gali būti įvardijami kaip vaikų ir paauglių nusikalstamo elgesio priežastys.

Apibendrinant galima teigti, kad vaikų ir paauglių nusikalsti linkusios asmenybės formavimąsi, gali sąlygoti tiek mokyklos nelankymas, tiek ir jos lankymas bei pačioje mokykloje tvyranti nepalanki atmosfera ir kitos mokykloje glūdinčios priežastys. Bendrojo lavinimo mokyklose svarbu ugdyti universaliuosius, bendruosius asmenybinio pobūdžio įgūdžius ir sugebėjimus: organizuotumą, komunikabilumą, savarankiškumą, nuolatinio mokymosi poreikį, skatinti atsakomybę.

Nors bedarbystė yra ekonominis reiškinys, priklausantis daugiau nuo valstybės socialinio struktūrinio išsivystymo lygio, jauno žmogaus nesugebėjimas susirasti darbą gali būti kaip savęs paties neigiamas vertinimas, savęs kaltinimas. Nepilnamečiams, neturintiems kokybiško išsimokslinimo, darbą susirasti labai sunku. Nepilnamečiai į darbą priimami nenoriai, kadangi profesijos atžvilgiu jie yra blogai parengti, neturi darbo praktikos (Vaikų ir jaunimo neužimtumo ir nusikaltimų prevencija, 2000, p. 15). Šis procesas tampa vis aktualesnis ir užklumpa nepilnamečius vis anksčiau, nes vis jaunesni žmonės nori tapti savarankiški. Tačiau jeigu jaunimo savarankiškumo siekis nėra skatinamas realizuoti save pozityviai, atsiranda negatyvių būdų, verčiančių nusikalsti ir pažeisti įstatymą, tuo apribojant savo teises.

Vaikų ir paauglių nusikalstamumą taip pat įtakoja ir jų laisvalaikio neužimtumas. Jau seniai keliama į viešumą neformaliojo ugdymo problemos. Mokyklose veikiantys būreliai paprastai dažniau orientuoti į gabius vaikus, be to, daugelis papildomų užsiėmimų yra mokami. Nemažai anksčiau gyvavusių vaikų laisvalaikio praleidimo vietų šiuo metu apleistos ir neveikia. Labai svarbus vaikų užimtumas atostogų metu, ypač vasarą, kai atostogos ilgiausios, o tėvai dėl nepakankamų ekonominių sąlygų turi daug dirbti. Taigi nepakankamas laisvalaikio organizavimas yra vienas iš veiksnių, įtakančių nusikalstamumo apraiškas tarp vaikų ir paauglių.

Nusikalstamos grupės. Paauglystės laikotarpiu ypač suintensyvėja jaunuolių tarpusavio bendravimas neformaliose grupėse. Būtent šiame amžiaus tarpsnyje tampa ypač svarbūs ir reikšmingi bendraamžių draugystės ir pripažinimo poreikiai. Jaunuolio padėtis bendraamžių tarp turi įtakos jo tolesniam statusui visuomenėje, įtakoja jo santykius su žmonėmis. Neformalios paauglių grupės paprastai tenkina nepilnamečių poreikius, tačiau kelia jiems nemažai reikalavimų, t.y. paklusti grupėje galiojančioms taisyklėms, besąlygiškai vykdyti grupės lyderių užmojus ir

ketinimus ir t.t. Taip sudaromos realios galimybės paauglio asocialaus elgesio patirčiai kauptis, o kartu stiprėja iškreiptas požiūris į gyvenimą. Jeigu tokiose grupėse bendraujant vyrauja smurtas, jėga, antivisuomeniška veikla, palaipsniui stiprėja ir netinkamas paauglio požiūris, įsitikinimai, išsivysto neigiami įpročiai ir polinkiai. Anot M. Barkauskaitės ir D. Juodkaitės (1998, p. 185), taip sudaromos realios galimybės paauglio asocialaus elgesio patirčiai kauptis, o kartu stiprėja iškreiptas požiūris į gyvenimą visuomenėje. Kaip teigia A. Petrulytė (2003, 31), paaugliai ypač jautriai pergyvena kritinį psichinio vystymosi periodą. Tuo laikotarpiu fizinis brendimas pralenkia psichinį, o tai suardo asmenybės dvasinę pusiausvyrą, sukelia nepilnamečio nepasitenkinimą savimi. Siekdamas įveikti šią krizę, paauglys siekia būti pripažintas tarp bendraamžių, nes tik tuomet patenkinami svarbiausi jo poreikiai – saugumo, bendravimo, saviraiškos, tobulėjimo. Minėta autorė pabrėžia, kad pagrindiniai jungimosi į nusikalstamas grupuotes veiksniai – grupės socialinės padėties panašumai, taip pat suaugusiųjų, paprastai tėvų, kontrolės nebuvimas arba silpna jų kontrolė. Įsijungęs į nusikalstamas veikas vykdančias neformalias grupes, paauglys patenkina amžiaus ir aplinkos sąlygotus poreikius: savęs įtvirtinimo, išreiškimo, pripažinimo pasiekimo, taip pat norą turėti ir valdyti, užimti atitinkamą padėtį visuomenėje ir gyvenamojoje aplinkoje, kas paaugliui simbolizuoja valdžią ir autoritetą bendraamžių tarpe. Taip išreiškiamas priešiškusimas visuomenėje egzistuojančioms gyvenimo normoms, išryškėja agresyvumas, išliejama negatyvi energija. Grupinį nusikalstamą nepilnamečių elgesį aiškina anomijos, diferencinio ryšio, subkultūrų, kontrolės, kultūrų konflikto ir kitos teorijos. Jų atstovai teigia, kad nepilnamečių grupės turi savo minikultūras su savais požiūriais, pasaulėžiūra, ideologija, įpročiais, kalba, išvaizda, hierarchija, veiklos teritorija, elgesio stereotipais, bendravimo normomis, teisėmis ir pareigomis, nuobaudų sistema. Jų subkultūros vertybės dažniausiai yra priešingos visuomenei priimtoms normoms (Motiejūnas V., www.sociumas.lt).

Taigi galima teigti, kad nusikalstamo elgesio galima išmokti iš artimų, gerai pažįstamų žmonių, kur viena reikšmingiausių paauglio gyvenime yra bendraamžių grupė, su kuria nepilnametis palaiko ypač intensyvius ryšius. Todėl vykdant nusikalstamumo prevenciją tarp vaikų ir paauglių, svarbu įvertinti bendraamžių daromą įtaką ir jų grupėse vyraujančias elgesio normas, kas sąlygoja asmenybės nusikalstamo elgesio formavimąsi.

Alkoholio ar narkotinių medžiagų vartojimas. Vaikų ir paauglių nusikalstamumas yra susijęs su dar vienu veiksniu – tai alkoholio ir narkotinių medžiagų vartojimas. Tai viena aktualesnių problemų ne tik Vakarų valstybėse, bet ir Lietuvoje. Girtavimas ir narkomanija yra dažnai susiję su vaikų išgyventomis krizėmis. Nepajėgdami patys išspręsti kylančių problemų ir stokojantys suaugusiųjų dėmesio, vaikai neretai ieško išėties ir nusiramino alkoholyje bei narkotikuose, kuriems vėliau atsiranda priklausomybė. Ši priklausomybė dažnai tampa jaunų

žmonių agresyvaus, nusikalstamo elgesio priežastimi (Vaikų ir jaunimo neužimtumo ir nusikalstamumo prevencija, 2000, 16). Todėl numatant nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos priemones, ypač svarbu atkreipti dėmesį į šią aplinkybę, taip pat numatant svaigiųjų medžiagų vartojimo atvejų prevencijos priemones vaikų ir paauglių tarpe.

Neigiama žiniasklaidos įtaka. Ne vienas Lietuvos ir užsienio autorius įvertina žiniasklaidos daromą įtaką vaikų ir paauglių nusikalstamumui. Europos Tarybos Ministrų Komitetas taip pat yra priėmęs Rekomendaciją „Dėl smurto vaizdavimo elektroninėje žiniasklaidoje“ (Portrayal of Violence in the Electronic Media. No. R (97) 19, 1997), kur pabrėžiamas neigiamas smurto ir negatyvaus elgesio vaizdavimo poveikis vaikui. Pasak G. Valicko (1997, 35), žiniasklaida ir kitos visuomenės informavimo priemonės yra svarbus ir galingas socializacijos veiksnys. Jos formuoja išorinio pasaulio sampratą, požiūrį į įvairius reiškinius, elgesio normas, vertybių sistemą, yra lengvai prieinamas ir populiarus pramogų bei laisvalaikio praleidimo šaltinis. Dažniausiai paaugliai praleidžia laisvalaikį žiūrėdami televizorių. Toks laisvalaikio praleidimo būdas yra būdingas ne tik paaugliams, bet ir jaunesnio amžiaus vaikams. Siekiant apsaugoti vaikus ir paauglius nuo neigiamos žiniasklaidos įtakos, 1992 metais sausio 2 dieną Lietuvos Respublikos Vyriausybė priėmė nutarimą Nr. 722 „Dėl video filmų, erotinio pobūdžio renginių viešo rodymo ir erotinio bei smurtinio pobūdžio spaudinių platinimo tvarkos“ (Valstybės žinios, 1992, p. 12). Šiame nutarime išvardyti spaudiniai, kurių negalima platinti nepilnamečiams. G. Kvieskienė (2003, 148) pabrėžia televizijos, kaip socialinio instituto, reikšmę, kuris gali daryti įtaką vaikų norui smurtauti. Ji išskiria tokius smurtinių filmų poveikio aspektus:

- kai žiūrėdami smurtinius filmus vaikai išmoksta naujos agresyvaus elgesio technikos ir ją panaudoja bendraudami tarpusavyje;
- kai vaikas identifikuojasi su agresyviu filmo veikėju, tikėdamas, kad demonstruojamas smurtas yra realus, tokiu atveju padidėja jo paties agresyvaus elgesio pasireiškimo tikimybė.

Gali formuotis ryšiai tarp nedidelių akademinių laimėjimų, smurtinių televizijos laidų žiūrėjimo ir vaikų smurtinio, nusikalstamo elgesio, teigia minėta autorė. Vaikai, kuriems prasčiau sekasi mokslas, paprastai praleidžia daugiau laiko žiūrėdami televizijos laidas, nei gerai besimokantys mokiniai. Televizoriaus ekrane demonstruojamo smurto ir prievartos poveikis taip priklauso nuo nepilnamečio žiūrovo amžiaus, intelekto ir išsilavinimo lygio, užimamo statuso grupėje, turimų agresyvaus elgesio įgūdžių, televizijos laidoms skiriamo laiko, demonstruojamų laidų tipo, artimiausioje aplinkoje egzistuojančių agresyvaus elgesio apribojimų (draudimų), pozityvių ir negatyvių pastiprinimų, kurie yra taikomi agresyviam elgesiui kasdieninėje tarpusavio sąveikoje, santykių ir pan. (Vaitekonienė V., 2001, p. 33).

Taigi galima daryti išvadą, kad smurtas žiniasklaidoje turi ryšį su agresyvaus, delinkventiško elgesio formavimusi. Todėl būtina atkreipti dėmesį į galimą stimuliuojantį žiniasklaidos poveikį nepilnamečių nusikalstamų veikų apraiškomis. Numatant prevencines priemones, svarbus yra mūsų valdžios dėmesys teisinėmis priemonėmis numatant apribojimus žiniasklaidoje arba galimybę visiškai neutralizuoti bei išleidžiant atitinkamus teisės aktus.

Neigiama kriminalinės justicijos sistemos įtaka. Vaikai ir paaugliai, nusižengę įstatymui ar jau padarę nusikaltimus, susiduria su kriminalinės justicijos sistema. Pasak S. Gečėnienės (2002, p. 93), neigiamą poveikį nepilnamečiui daro pati baudžiamosios (kriminalinės) justicijos esmė. Minėtos autorės atlikti tyrimai rodo, kad nepilnametis patiria neigiamą kriminalinės justicijos įtaką dėl to, kad susidūrė su bloga kriminaline justicija, su neprofesionalių, abejingų teisėju, korumpuotu tardytoju ir t.t. Dalyvavimas įvairiausių procesiniuose veiksmuose, bendravimas su kriminalinės justicijos atstovais – tai daro apskritai neigiamą poveikį nepilnamečio asmenybei. Kriminalinės justicijos pareigūnai privalo ne taisyti nepilnametį, o sudaryti sąlygas jam pačiam pasitaisyti. Tuo tarpu dabartinė situacija rodo ką kita, vaikui ar paaugliui susidūrus su šia sistema, pasiekiami priešingų rezultatų, teisėsaugos institucijų atliekamas darbas dažnai neskatina asmenybės tobulėti, o dar labiau gilina ir skatina tas aplinkybes, kurios verčia nepilnametį nusikalsti. Nepilnamečio asmenybė kartais tampa dar sudėtingesnė, turinti dar labiau deformuotų bruožų.

Taigi, apibendrinant galima daryti išvadą, kad pagrindinės priežastys ir veiksniai, sąlygojantys vaikų ir paauglių nusikalstamumą, yra susiję su šeima, mokykla, bendruomene. Remiantis minėtais autoriais (pvz.: Sakalauskas G. (2000), Dapšys A. (1993), Babachinaitė G. (2000) ir kt.) bei Lietuvos Respublikos Statistikos departamento pateiktais duomenimis, nepilnamečiai, linkę daryti nusikaltimus, paprastai yra kilę iš “probleminių” šeimų, kurios pasižymi daline moraline deformacija. Jo asmenybės formavimąsi įtakoja tai, kad jis neužimtas jokia pozityvia veikla, jo laisvalaikį užima bendraamžių neformalios grupės, kas paskatina formuotis delinkventiškam elgesiui. Daryti nusikaltimus paprastai paskatina svaigiųjų medžiagų, dažniausiai alkoholio ir narkotinių medžiagų vartojimas. Neretai agresyvų nepilnamečio elgesį iššaukia žiniasklaidos pateikiamos informacijos poveikis, kuris dažnai paskatina įvykdyti net labai žiaurius nusikaltimus. Nepilnamečiui, jau susidūrusiam su kriminalinės justicijos sistema, yra nemaža galimybė, kad nusikalstama veika gali būti tęsiama.

1.3. Vaiko teisių pažeidimų raiškos istoriniu, socialiniu, teisiniu požiūriu

Nuo senų laikų vaikai nebuvo laikomi piliečiais, turinčiais savo teises. Vaikas buvo traktuojamas kaip kažkieno nuosavybė, beteisis. „Žmonijos istorija mena, kad vaikai beveik

visuomet buvo laikomi tėvų arba kokios valstybinės institucijos „nuosavybė“. Būti vaiku, vadinasi neturėti jokių prigimtinių teisių.“ (J.L.Rogers, 1992).

Tačiau bėgant metams ir keičiantis epochoms pasikeitė požiūris į vaiką. Atsiranda įvairiausių sampratų apie vaikų nepriklausomybę, teigiamas požiūris į vaiko asmenybę. „Jūsų vaikas nėra Jūsų vaikas. Tai yra sūnūs ir dukterys gyvenimo, savęs paties troškimo. Jie ateina pas jus, bet ne iš jūsų. Ir nors jie yra su jumis, bet jie jums nepriklauso. Jūs galite duoti jiems savo meilę, bet ne savo mintis, nes jie turi savo mintis“ (Kahlilis Džibranas, 1883-1931). M. Prokopčik (2000) teigia, kad per pastarąjį šimtmetį visuomenės požiūris į vaikus iš esmės pasikeitė. Ilgą laiką buvo manoma, kad vaikai yra labai pažeidžiami ir todėl jiems visų pirma reikalinga ypatinga tėvų ir visuomenės apsauga, tik neseniai vaikai tapo teisės subjektais ir įgijo teisių.

1.3.1. Vaiko teisių pažeidimai istoriniu aspektu

Antikos laikais moterys, vaikai neturėjo jokių žmogaus teisių. Nors dėl demografinės būtinybės Antikos laikais būdavo raginama susilaukti kuo daugiau vaikų, tačiau vaikystė, kaip gyvenimo tarpsnis, tiek Graikijoje, tiek Romoje nebuvo laikoma vertinga. Net manyta, kad šis amžiaus tarpsnis pilnas akivaizdžiausių netobulų vaiko trūkumų: fiziškai silpni, morališkai nekompetetingi, intelektualiai nepajėgūs bei ūmūs. Daugelyje antikos gyvenimo tarpsnių schemų vaikystės užbaigimas buvo žymimas įvykiu, kai apie 7 metus užbaigimas berniukams tapdavo naujo gyvenimo pradžia – jie būdavo imami į kareivines ir ten bendrai auklėjami. Berniukų gyvenimas prabėgdavo griežtai pagal planą iki pat aktyvios karinės tarnybos pabaigos. Tuo tarpu merginoms Antikos visuomenėje likdavo tik žmonos ir motinos vaidmuo (Utrio, 1998). Senovės Graikijoje vaikai buvo laikomi neišmanėliais, kuriuos reikia lavinti (J.L.Rogers, 1992).

Manytina, kad su vaikais gali būti toleruotinas bet koks elgesys, netgi seksualinis smurtas. Anot Dinzelbacher (1998, p.48), seksualinio partnerio lytis nebuvo labai svarbu.

Senovės Romoje žmogus savo vaiką galėjo parduoti, pamesti arba nužudyti. Vaikas buvo įvardijamas kaip našta. Vaikažudystė buvo dažniausiai praktikuojama dėl ekonominių sumetimų. Tėvai, negalintys pasirūpinti savo vaikais, juos nužudydavo, palikdavo likimo valiai arba parduodavo į vergiją (J.L.Rogers, 1992). Antikinis pasaulis asmens nepripažino. Jis praktikavo tokias mums nepriimtinas ir nehumaniškas formas kaip vergystė ir vaikažudystė (A.Juodaitytė, 1998, p.76).

Viduramžiais į vaikus buvo žiūrima pagal tėvų statusą. Šiame amžiaus tarpsnyje vaikas buvo traktuojamas kaip mažas suaugęs. Viduramžiais žmonės nesuvokė, kad vaikas skiriasi nuo suaugusiojo, laikė jį mažu suaugusiuoju, jau vaikystėje atsakingu už savo poelgius (V.S.

Glebuviene, I. Kerulienė, 2010). Tikėtina, kad „mažieji suaugusieji“ turėjo tokias pat pareigas kaip ir suaugę, tačiau naudotis savo teisėmis ir laisvėmis negalėjo.

Jaunoji karta paprastai neturėjo galimybės pasirinkti savo gyvenimo būdo – jis jau buvo nustatytas tėvų. „Iš anksto nulemtas žmogaus socialinis vaidmuo laikytas pašaukimu (P. Dinzelbacher, 1998, p.20). H.Adrent nurodo, kad viduriniaisiais amžiais vaikų pasaulio sutapatinimas su suaugusiųjų ir nepilnaverčio „mažjo žmogaus“ statuso atsiradimu (A.Juodaitytė, 1998, p.76).

Naujaisiais laikais žmonių požiūris į vaiką kito, tačiau esminių permainų nebuvo. Netgi XIX a. vaikai neturėjo jokių teisių, vaikai daug kur dirbo anglių šachtose ir fabrikuose, jie buvo visiškai priklausomi nuo suaugusiųjų ir jų valios (V.S. Glebuviene, I. Kerulienė, 2010). J.L.Rogers (1992) teigia, kad tik XIX amžiuje gelbėjant gyvūnus nuo žiaurumo pastebėta, jog nėra jokios vaikų apsaugos. „XIX a. Jungtinėse Valstijose prasidėjo judėjimas, siekiantis apsaugoti gyvūnus nuo žiaurumo. Tik tada tapo akivaizdu, kad visiškai yra neapsaugoti vaikai. Tai paskatino Didžiojoje Britanijoje ir JAV priimti darbo įstatymus, ginančius vaikus nuo žalojančio juos suaugusiųjų elgesio darbo vietoje. Iki tol vaikai neretai dirbo nežmoniškose sąlygose, o tai stabdė jų emocinį ir fizinį vystymąsi.“

Svarbu paminėti, kad XIX a. mokslininkai įveda terminus, kurie susiję su vaiko teisių pažeidimais. „Dar 1860 m. teisminės medicinos profesorius iš Paryžiaus Ambrose Tardeieu aprašė „vaiko sumušimo sindromą“. Šį terminą literatūroje pradėta vartoti aprašant tyčinę prievartą vaikams. Prancūzų autorius rėmėsi 32 mirtinai sumuštų vaikų skrodimo duomenimis: vaikai buvo plakami rykštėmis bei deginami (J.L.Rogers, 1992).

Apie vaikų teises pirmosios pradėjo kalbėti moterys, kurių pagrindinis siekis buvo reglamentuoti vaikų teises. Tik XX a. pradžioje pradėta viešai kalbėti apie tai, kad vaikai yra labiausiai pažeidžiama visuomenės dalis. XX amžius – vaiko padėties visuomenėje kaitos amžius. Ilgą laiką vaikai visuomenėje buvo traktuojami kaip mažuma, ne pagrindinė ir neatstovaujanti visuomenei grupė. XX amžiaus pradžioje vaikai neturėjo jokių teisių – jie buvo visiškai priklausomi nuo suaugusiųjų (Ž. Jonynienė, 2005). Pastangos išplėsti ir apibrėžti vaikų politikos ribas ypač sustiprėjo XX a. devintajame dešimtmetyje. Įtakos tam turėjo globalus vaiko teisių pripažinimas ir naujoji vaikystės sociologija. Pagrindinis Konvencijos teiginys, jog vaiko klausimai yra politiniai, padarė vaiko klausimus valstybės interesu. Naujoji vaikystės sociologija išskėlė vaikystės, kaip amžiaus grupės, matomumo visuomenėje klausimą (D. Kabašinskaitė, 2002). E. Džeb įkūrė organizaciją „Gelbėkit vaikus“, kuri ėmė rūpintis vaiko teisėmis. E.Džeb pirmą kartą išskėlė vaiko teisių idėją. Ji teigė, kad „pasaulio vaikams labai reikia apsaugos, nes jie labiausiai kenčia nuo trumparegiškos politikos, mūsų politinių klaidų ir karų“ (V.S. Glebuviene, I. Kerulienė, 2010).

Nors sparčiai keitėsi požiūris į vaiką, tačiau buvo fiksuojama nemažai vaiko teisių pažeidimų. J.L.Rogers (1992) teigia, kad ir XX a. situacija stipriai nepasikeitė. „1946 m. John Caffey žurnale „American Journal of Roengenology“ aprašė savo stebėjimų duomenis, liečiančius iki tol nepaaiškintą ryšį tarp vidinio kraujavimo ir rentgeno nuotraukose stebimų nenormalių ilgųjų kaulų pakitimų.

Apibendrinant, galima daryti išvadą, kad vaikams antikos, viduramžių laikais buvo ypatingai sunku, nebuvo traktuojamos jų teisės, turėjo tik pareigas. Daugeliu atvejų vaikų lemtis priklausydavo nuo suaugusiųjų žmogiškumo, palankumo. Tik XX a. pradėdama labiau analizuoti vaiko teises, fiksuoti vaiko teisių pažeidimus bei ieškoti būdų kaip sumažinti juos. XXI a. atsiveria aiškios prevencinių galimybių, tačiau dar daug konstatuojama vaiko teisių pažeidimų.

1.3.2. Vaiko teisių pažeidimai socialiniu ir teisiniu požiūriu

Šiandien mūsų požiūris į vaiką stipriai pakitęs. Vaiko vertinimas priklauso nuo daugelio veiksnių: istorijos, politikos, visuomenės, kultūros ir pan. „Vaiką ir jo vaikystę vienaip ar kitaip paliečia istoriniai įvykiai, valstybės, kurioje vaikai gyvena, politika vaikų atžvilgiu, įstatymai, visuomenės nuomonė (V.S. Glebuviene, I. Kerulienė, 2010).

Vaiko teisių srityje pasiekta nemažai, tačiau įvairūs statistiniai duomenys, tyrimai rodo, kad užfiksuojama nemažai vaiko teisių pažeidimų. G.Kiaulakis (2000, p.27) pateikia aktualiausius ir labiausiai paplitusius vaiko teisių pažeidimus: tai vaiko teisių pažeidimai tiesiogiai žalojant vaiko fizinę ir psichinę sveikatą, kartu pažeidžiant vaiko teisių apsaugą reguliuojančius įstatymus. Šie pažeidimai dažniausiai skyla į dvi grupes:

1. Padaromi šeimoje (aktyvus – smurtas, pasyvus – nesirūpinimas)
2. Padaromi už šeimos ribų.

Pastebėtina, kad vaikas, kuriuo nesirūpinama šeimoje, dažniau nukenčia už šeimos ribų. Tad tokia klasifikacija yra santykinė.

Išanalizavus vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2009 m. ataskaitą pastebėta, kad buvo gauta 407 skundų raštu, pradėti 297 tyrimai, kurių pagrindą sudarė galimi vaiko teisių pažeidimai.

Daugiausia buvo skundžiamasi dėl savivaldybės administracijos (vaiko teisių apsaugos skyrių (239), seniūnijų (26), švietimo skyrių (17), socialinės paramos skyrių (18 ir kt.) veiklos, o taip pat dėl šeimos narių, globėjų (vaikų globos namų (57) ir šeimų globojančių vaikus (20)) bei kitų juridinių asmenų (vaikų socializacijos centrų (6), laisvės atėmimo institucijų (4), anstolių kontorų (8) ir kt.) pažeidžiamų vaiko teisių ir teisėtų interesų.

Pagal 2010 m. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus turimus duomenis vaiko teisių pažeidimų pobūdis yra labai panašus į 2009 m. ataskaitos duomenis.

2010 m. vaiko teisių kontrolieriaus ataskaitoje pastebėtina, kad ataskaitiniu laikotarpiu buvo gauta 315 skundų raštu ir pradėti 79 tyrimai. Lyginant 2009 m. ir 2010 m. duomenis pažymėtinas pradėtų tyrimų aiškus skirtumas (2009 – 297, 2010 – 79). Galima daryti prielaidą, kad visuomenė labiau supranta vaiko teises ir mažiau jas pažeidinėja. Galimas atvejis, kad vaiko teisių samprata nebuvo visiškai suprasta, todėl vaiko teisės buvo pernelyg sureikšminamos. Išanalizavus kai kuriuos tyrimus pastebėta, kad dalis vaikų išskirtinai sureikšmina savo teises. Kai kurie moksleiviai 2004 m. Lietuvoje, kaip stipriai besikeičiančioje visuomenėje demokratinių vertybių link, išskirtinai sureikšmina savo teises ir todėl jų netenkina realiai egzistuojanti situacija. Išryškėja šios situacijos ir naujos vaikų teisių reikšmingumo bei įgyvendinimo vizijos neatitikimas, kai žmogaus teisės kiekvienam visuomenės nariui, tarp jų ir vaikams, pripažįstamos kaip būtinos (Ž. Jonynienė, A. Juodaitytė, 2006).

Analizuojant vaiko teisių kontrolieriaus 2010 m. ataskaitą pastebėta, kad dažniausiai vykdomi šie vaiko teisių pažeidimai: vaiko teisių apsaugos skyriaus neveikimas, tėvų valdžios netinkami įgyvendinimo atvejai, vaikų apsaugos nuo alkoholinių gėrimų, vaiko teisės į mokslą, teisės į sveikatos priežiūros paslaugas ir kt.

Vaiko teisių pažeidimų pasiskirstymas 2010 m. pradėtuose tyrimuose.

- Vaiko teisių apsaugos skyriaus neveikimas (100);
- Globėjo (rūpintojo) pareigų netinkamas įgyvendinimas (88);
- Tinkamų vaikui gyvenimo sąlygų neužtikrinimas (79);
- Bendravimas su skyriumi gyvenančiu tėvu, artimaisiais giminaičiais (63);
- Kiti tėvų valdžios netinkamo įgyvendinimo atvejai (54);
- Teisės į mokslą pažeidimas (35);
- Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimas (26);
- Vaiko globos/rūpybos organizavimas (23);
- Teisės į būstą pažeidimas (20);
- Vaiko interesų netinkamas atstovavimas civiliniame, baudžiamajame ir administraciniame procese (20);
- Vaiko gyvenamosios vietos nustatymas (20);
- Vaiko paėmimas iš šeimos (15);
- Pažeidimai visuomenės informavimo priemonėse (13);
- Teisės į sveikas gyvenimo sąlygas pažeidimas (13);

- Teisės į socialinę paramą pažeidimas (11);
- Teismo sprendimų vykdymas (7);
- Kiti pažeidimai (90) (VTAĮ 2010 m. ataskaita)

Apibendrinant duomenis apie vaikų teisių pažeidimus, galima teigti, kad dažniausiai vaiko teisių pažeidėjai yra artimiausi vaiko aplinkoje žmonės arba asmenys, atsakingi už vaiko teisių įgyvendinimą.

Remiantis Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos ataskaita (2010) pastebėtina, kad iš ataskaitiniu laikotarpiu baigtų 599 tyrimų analizės matyti, jog daugiausia vaiko teises ir teisėtus interesus pažeidžia jo šeimos nariai (155), vaiko teisių apsaugos skyriai (111), kiti savivaldybės administracijos struktūriniai padaliniai (32), švietimo įstaigos (36) ir kt.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos turimais duomenimis gana dažnai vaiko teises pažeidžia kiti nepilnamečiai. Atkreiptinas dėmesys, kad nustatyta net 18 atvejų, kai nepilnametis pažeidė kito vaiko teises ir teisėtus interesus (VTAĮ 2010m. ataskaita).

Lietuvoje atliktų tyrimų duomenimis vaikams trūksta pagarbos kito vaiko atžvilgiu. Vaikų vertinimu, jiems trūksta pagarbos kito vaiko nuomonei, jausmams, savarankiškam apsisprendimui bei vaiko asmens orumui (Ž. Jonynienė, A. Juodaitytė, 2006).

Būtina atkreipti dėmesį į smurtą vaikų atžvilgiu. Nors 2010 m. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos ataskaitoje užsimenama, kad palyginus ataskaitiniu laikotarpiu gautų skundų dėl smurto vaikų atžvilgiu skaičių su ankstesniais ataskaitiniais laikotarpiais, pastebimas skundų mažėjimas. Tačiau negalime teigti, kad problemų esama mažiau. Nors vaikystės gerovės politika, vaiko saugumas yra pakankamai apibrėžtas įstatymais bei poįstatyminiais aktais, tačiau prievartos prieš vaikus mastai rodo, kad Lietuva vaikų likimais rūpinasi dar nepakankamai (Kvieskienė, 2000, p.24).

Remiantis Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos duomenimis galima teigti, kad smurtas prieš vaikus yra labiausiai pasireiškiantis vaiko teisių pažeidimas. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos ataskaitoje fiksuojami 2010m. nustatyti smurto prieš vaikus atvejai (2 lentelė).

(2 lentelės tęsinys 40 psl.)

Smurto prieš vaikus atvejai.

(Paimta iš Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos ataskaitos, 2010)

	Smurtavo pilnamečiai asmenys	Smurtavo nepilnamečiai asmenys
--	------------------------------	--------------------------------

1. Smurtas prieš vaikus šeimoje		
Fizinis smurtas	12	2
Psichologinis smurtas	20	2
Seksualinis smurtas	2	0
2. Smurtas prieš vaikus globėjų šeimoje ir globos įstaigoje		
Fizinis smurtas	4	1
Psichologinis smurtas	2	0
Seksualinis smurtas	0	0
3. Smurtas prieš vaikus švietimo įstaigose		
Fizinis smurtas	3	7
Psichologinis smurtas	5	6
Seksualinis smurtas	1	0
4. Smurtas kitose vietose		
Fizinis smurtas	3	1
Psichologinis smurtas	6	1
Seksualinis smurtas	0	0
Viso:	58	20

Vaiko teisių konvencijoje yra deklaruojama, kad vaikas turi būti apsaugotas nuo visų rūšių smurto. Nei tėvai, nei kiti suaugusieji neturi teisės blogai elgtis su vaiku ir jaunuoliu. Valstybė gina vaiką ir jaunuolį nuo netinkamo ir šiurkštaus elgesio bei išnaudojimo. Valstybė privalo įsikišti, jeigu tėvai nesirūpina arba negali pasirūpinti savo vaiku. Tapęs nesirūpinimo, netinkamo elgesio ar kankinimo auka vaikas ar jaunuolis turi teisę į visapusišką pagalbą. Jam turi būti sukurtos tokios sąlygos, kad būtų įmanoma susigrąžinti savigarbą ir orumą (Vaiko teisės ir pareigos, 2004).

19 vaiko teisių konvencijos straipsnis aprėpia ne tik teisę būti apsaugotam nuo to, kas įvairiose visuomenėse sutartinai vadinama „žiauriu elgesiu“, ne tik 37 straipsnyje numatytą apsaugą nuo kankinimų ir žiauraus, nežmoniško bei žeminančio elgesio arba bausmių. 19 straipsnyje reikalaujama, kad vaikai, kol juos globoja tėvai ar kiti asmenys, būtų apsaugoti „nuo įvairiausio pobūdžio fizinio ar psichologinio smurto“. Taigi 19 straipsnis įtvirtina lygiavertę, kaip ir kiekvienam žmogui, vaikų teisę į pagarbą jų orumui ir fizinei bei asmens neliečiamybei (Unicef, 2002).

Šiandieninėje visuomenėje nenutyla diskusijos dėl fizinių bausmių uždraudimo. Reikia pripažinti, kad smurto prieš vaikus problema nėra sprendžiama iš esmės. Vaiko teisių kontrolieriaus įstaigos ataskaitoje (2010) teigiama, kad galiojančiuose teisės aktuose įtvirtintos nuostatos dėl smurto draudimo nėra pakankamos, kad apsaugotų vaikus nuo smurto, ypač nuo fizinių bausmių auklėjant, naudojimo.

Fizinės bausmės nėra naujas reiškinys, nes istoriniai šaltiniai liudija apie žiaurius faktus. Tačiau labai sudėtinga „išvyti“ iš visuomenės nusistovėjusias nuostatas, kad rykštele išauklėsime vaikus. Anot J.L.Rodžerso (1992), iki šiol rasime tėvų bei mokytojų, kurie laikosi tiesiog iš amžių glūdumos atkeliavusių autoritariškų vaiko auklėjimo nuostatų ir mano, kad, tik nepagailėjus vaikui rykščių, jis užaugs neišlepus.

Organizacijos „Gelbėkim vaikus“ (2003) atlikto tyrimo duomenimis tik 30 % apklaustųjų vaikystėje niekada nepatyrė prievartos iš tėvų ar globėjų. Remiantis Lauros Kietytės (2005) atliktu tyrimu galima teigti, kad dažniausiai tėvai naudoja fizinį smurtą (mušimas) savo vaikams:

- Mušimas koku nors daiktu,
- Mušimas per veidą,
- Purtymas.

Kalbant apie vaiko teisių pažeidimus, svarbu paminėti tai, kad Lietuvos Respublikos įstatyminėje bazėje trūksta įstatymų, kurie tikrai garantuotų vaikų apsaugą nuo bet kokios rūšies smurto. Būtina keisti požiūrį į vaiką, reikėtų žiūrėti į jį ne kaip į auklėjimo objektą, o kaip į subjektą, turintį savo teises bei nuomonę. A. Juodaitytė (1999) teigia, kad reikia naujo požiūrio į vaikystę Lietuvoje bei jos ideologiją tradicinių ir modernių sampratų sankirtoje.

2001 m. pradžioje Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas pateikė išvadas dėl Lietuvos įžanginės ataskaitos apie Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimą. Jose buvo išreikštas susirūpinimas, kad Lietuvoje plačiai paplitęs fizinių bausmių taikymas vaikams, kad visuomenė tai toleruoja, kad nėra pakankamai informacijos smurto prieš vaikus tema. Priėmus įstatymą būtų uždraustas bet koks smurtas prieš vaiką, įskaitant fizines bausmes. Seimas svarstė projektą, tačiau jo nepriėmė (E.Gibavičiūtė, 2010 p. 53). Seimo nariai aiškino, kad atžalas auklėti diržu įpareigoja ir Lietuvos kultūrinis paveldas, ir Šventasis Raštas, ir paties vaiko interesai. Bet kokios fizinės bausmės vaikams uždraustos Švedijoje, Norvegijoje, Suomijoje, Danijoje, Nyderlanduose, Islandijoje, Latvijoje, Ispanijoje, Portugalijoje, Graikijoje, Vengrijoje, Rumunijoje, Vokietijoje, Austrijoje, Bulgarijoje, Kroatijoje, Italijoje, Ukrainoje, Kipre, Izraelyje, Venesueloje, Čilėje, Naujojoje Zelandijoje (Lietuvos rytas, 2010). Pažymima, jog Lietuvoje įstatymai dar nėra

visiškai suderinti su Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, dalis priimtų įstatymų neįgyvendinami, plačiai paplitęs smurtas prieš vaikus, nuolat atsiranda naujų grėsmių vaikui, naujų priklausomybių rūšių, o į tuos pokyčius nesugeba tinkamai reaguoti nei teisė, nei paslaugų sistemos (Ž.Jonynienė, 2005, p.132).

J.Gilligan (2002) teigia, kad žmonija pastaruosius 4 tūkstantmečius bando sustabdyti smurtą ar bent jau sumažinti jo mastą ir intensyvumą vadindami jį „blogiu“ ir „nusikaltimu“ drausdama dalyvauti jame ir vartoti jį arba taikydama šio draudimo pažeidėjams dar didesnę smurtą, mūsų vadinama „bausme“ ar „teisingumu“. Tai tradicinis teisės ir moralės požiūris, kuris ne tik sumažino, kiek lėmė tokį smurto ir agresijos paplitimą, jog XX a. tapo kruviniausiu amžiumi žmonijos istorijoje.

1.3.3. Vaiko teisių pažeidimų mokykloje problemos

Mokykla yra viena iš socializacijos institucijų, kaupiančių ir multiplikuojančių paaugliams svarbią patirtį. Tokia patirtimi paaugliai savo grupėse gali keistis ir gatvėje, ir namuos, ir kitose vietose (A. Poviliūnas, 2000). Anot J.Vaitkevičiaus (1988), mokykla yra ypatinga asmenybės ugdymo institucija. Tačiau ji yra socialiai sąlygota visuomenės gyvenimo dalis, turinti savo specifiką, kartu ir santykinę autonomiją. Taigi, daug kas priklauso nuo visuomenės, nuo mokinio šeimos ir kitų socialinių veiksnių.

Išsilavinimas padeda jauniems žmonėms pasiekti aukštesnės gyvenimo kokybės. Kuo daugiau žinių ir gebėjimų jaunas asmuo turi, tuo didesnė jo savigarba ir gebėjimai išmokti apginti save bei aplinkinius. Taigi, galima teigti, kad mokykla yra viena svarbiausių vaikų ugdančių institucijų po šeimos. Tikėtina, kad tinkamas vaikų ugdymas gali sumažinti vaiko teisių pažeidimų, taip pagerindamas visos šalies gerovę.

Pastaraisiais metais tiek Lietuvos, tiek Europos mokyklose vis daugiau dėmesio skiriama vaiko teisėms. Tačiau realybėje vis dar labai dažnai susiduriama su vaiko teisių pažeidimais, ypač mokykloje. Pastebėta, kad Lietuvos vaikai Europoje patiria daugiausiai patyčių. Nors patyčių paplitimas, kaip rodo 1994-2006 m. stebėsenos duomenys, tarp Lietuvos mokinių reikšmingai sumažėjo, vis tiek yra didžiausias tarp daugelio Europos šalių ir daug didesnis nei JAV ir Kanadoje (Švietimo problemos analizė, Patyčios Lietuvos mokyklose: problemos ir jų sprendimo būdai, 2009, Nr.11).

Dažniausiai mokykloje patiriamas psichologinis ir fizinis smurtas nuo kitų nepilnamečių (E.Karmaza 2006). Remiantis vaiko teisių kontrolieriaus duomenimis, mokykloje vaikai patiria psichologinį ir fizinį smurtą nuo suaugusiųjų t.y. mokytojų. Anot E.Karmazos, mokytojai dažniausiai naudoja psichologinį smurtą. E.Karmaza (2006), remdamasis PSO atliktu

tyrimu, pažymi, kad 63,3 % moksleivių teigia, jog 2006 mokslo metais mokytojai taikė jiems emocinį smurtą:

- pusė moksleivių teigė, kad mokytojai ant jų rėkė,
- trečdalis, kad juos pravardžiavo,
- ketvirtadalis, kad mokytojai juos ignoravo,
- atstūmė, ar iš jų tyčiojosi,
- kas šeštam mokiniui mokytojas grasinęs trenkti.

Kas devintas apklaustųjų mokinių teigė, kad mokytojas fiziškai prieš jį smurtavo bei 2 % mokinių patyrė seksualinį priekabiavimą.

Tyrimo moksleiviai įvardija šias fizinio smurto nuo mokytojų formas:

- Dažniausiai mokytojai trenkia per galvą knyga, liniuote ir pan.,
- trenkia liniuote per pirštus,
- trenkia per veidą (antausį),
- trenkia galvą į suolą,
- tempia už ausies ar užsuka ausį,
- papeša ar patarso už plaukų,
- „skuta griūšę“,
- duoda sprigtą,
- papurto,
- įgnybia,
- sugriebia už kaklo
- prismaugia (ir tada rėkia),
- tempia už rūbo ir pan. (E.Karmaza, 2006)

Akivaizdu, kad Lietuvos mokyklose vaiko teises pažeidinėja ne tik bendraamžiai, bet ir mokytojai, kurie naudoja psichologinį, fizinį bei seksualinį smurtą prieš vaikus, taip paniekdami jų teises į asmens neliečiamybę, į saugią aplinką ir kt.

Pastebėtina, kad vaiko teisių pažeidimus galima skirstyti pagal aukos amžių, t.y. skirtinguose amžiaus tarpsniuose pažeidimų pobūdis šiek tiek kinta. Pasak E.Karmazos (2006), patiriamo emocinio smurto su metais mažėja: vyresniųjų klasių moksleiviai rečiau nei vidurinių klasių moksleiviai patiria iš bendraamžių atstūmimą, pravardžiavimą tyčiojimąsi, reketavimą, grasinimą sumušti. Tačiau rėkimas ir grasinimas ginklu patiriamas panašiu dažnumu. Pastebėta, kad vyresniųjų klasių moksleiviai rečiau nei vidurinių klasių moksleiviai patiria iš bendraamžių daiktų

gadinimą, pargriovimą, mušimą po vieną, apspjovimą. Tačiau apmėtymas daiktais, grupinis mušimas ir smurto filmavimas patiriami dažnai.

Apžvelgus E. Karmazos pateiktus tyrimo duomenis galima daryti prielaidą, kad vyresniųjų klasių moksleiviai patiria šiek tiek mažiau vaiko teisių pažeidimų nei jaunesniųjų klasių mokiniai. Taipogi, kad vyresniųjų klasių mokiniai atspindi mūsų visuomenės supratimą, nuostatą, kad kuo vyresnis žmogus, tuo daugiau turi teisių. Manytina, kad vyresnieji mokiniai jaučiasi turintys daugiau teisių nei jaunesnieji. Anot Ž. Jonynienės, A. Juodaitytės (2006) galima manyti, kad vyresniųjų moksleivių požiūris į vaiko teises iš dalies atspindi Lietuvos visuomenėje vyraujančias sampratas, jog žmogaus ir vaiko teisės priklauso nuo amžiaus ir kad vyresniems vaikams turi būti suteikta daugiau teisių nei jaunesniems.

Mokytojų požiūris į vaiką, kaip į mažiau teisių turintį žmogų, privalo kisti, nes užkertamas kelias mokiniui pasijusti visaverte asmenybe, gebančia kurti savo gyvenimą.

Ž. Jonynienės, A. Juodaitytės (2006, p. 43) atliktų tyrimų išvadose pažymima, kad tiek Lietuvos mokyklose, tiek ir tyrime dalyvavusiuose šalyse prasčiausiai įgyvendinamos šios vaiko teisės: pagarba vaiko asmenybei, asmeninei nuomonei, jausmams, vaiko autonomiškumui. Šių teisių požiūris priklauso nuo: bendrojo požiūrio į vaiką ir jo statusą bendruomenėje; realios suaugusiųjų pozicijos vaiko atžvilgiu; atitinkamų suaugusiojo elgesio taktikų su juo.

Paanalizavus įvairius šaltinius, galima teigti, kad vaiko teisių pažeidimai dažniausiai atsiranda dėl kito asmens negerbimo. Paminėtina, kad vaiko teisių pažeidimus gali patirti kiekvienas mokinys, nepaisant jo amžiaus lyties ar socialinių gyvenimo sąlygų. Mokslininkai yra įrodę, kad geresnėje socialinėje aplinkoje gyvenantys vaikai mažiau patiria vaiko teisių pažeidimų.

VTAĮ 2010 m. ataskaitoje konstatuojama, kad daugiausia vaiko teisių pažeidimų vyksta socialinės rizikos šeimose. Tikėtina, kad iš socialinės rizikos šeimos į mokyklą atėjusio vaiko teisės bus dažniau pažeidžiamos, nes nėra jį ginančių šeimos narių. G.Babachinaitė (2002) konstatuoja, kad atkūrus nepriklausomybę buvo apklausti Lietuvos teisininkai, kurie teigė, kad labiausiai tarybiniu laikotarpiu buvo pažeistos teisės nepilnamečių ir mažamečių, kurių tėvams atimtos tėvystės ar motinystės teisės; vaikų, kūdikių namų ir mokyklų – internatų auklėtinių, našlaičių. Mokslininkė įvardija ypač sudėtingus atvejus, kai vaiko teises reikia ginti prieš tėvus, t.y. tuos asmenis, kurie yra prigimtiniai vaiko teisių ir interesų gynėjai.

Būtina pabrėžti, kad remiantis VTAĮ 2010m. ataskaitos duomenimis, galima daryti prielaidą, jog nepriklausomoje Lietuvoje sumažėjo vaiko teisių pažeidimų. Tačiau, kaip ir tarybiniais laikais, daugiausia pažeidinėjamos vaiko teisės globos namuose, socialinės rizikos bei globėjų šeimose.

Pagal Sveikatos apsaugos ministerijos patvirtintą naująją maitinimo tvarką 2010 m. liepos 28 d. mokyklose atsirado nauja mokinių maitinimo tvarka. Nuo šiol mažiausiai kartą per savaitę mokiniai maitinami vienos rūšies patiekalais valgiaraštyje numatytais dienomis. Mokinys negali pasirinkti, nuspręsti, ką jam valgyti tą dieną, todėl galima išvelgti vaiko teisių pažeidimus, kurie yra konstatuoti vaiko teisių konvencijoje 12 straipsnyje, kad valstybės dalyvės garantuoja vaikui, sugebančiam suformuluoti savo pažiūras, teisę laisvai jas reikšti visais jį liečiančiais klausimais; be to, vaiko pažiūroms, atsižvelgiant į jo amžių ir brandumą, skiriama daug dėmesio.

Pastebėtina, kad įteisinant tam tikrus teisės aktus į mokinių nuomonę neatsižvelgiama. Daugelis suaugusiųjų žmonių nepajėgia suvokti, kad vaikas jau nuo mažų dienų yra asmenybė, turinti teisę į savo nuomonę, įsitikinimus, viltis (Ž. Kriaučiūnienė, 2000, p.6). Vaiko teisių konvencijos 12 straipsnis liepia paisyti vaiko nuomonės ir sudaryti sąlygas dalyvauti priimant sprendimus. Anot D.Kabašinskaitės (2002), vaiko teisių konvencija vaikams garantavo politines ir civilines teises. Šiuo pagrindu vaiko dalyvavimas plėtojasi dviem kryptimis: į laisvę daryti sprendimus, susijusius su jų gerove (12 str.), ir saviraiškos laisve (13 str.).

Apibendrinant galima teigti, kad dažniausiai pažeidinėjamos šios mokinio teisės mokykloje:

- Teisė į laisvę ir asmens neliečiamybę;
- teisę į nuosavybę ir jos neliečiamumą;
- teisę į minties laisvę, nuomonės išsakymą nepažeidžiant kito asmens orumo;
- teisę jaustis saugus mokykloje: apsaugotas nuo netinkamo elgesio su juo, žiaurumo ir išnaudojimo formų;
- teisę į sveiką ir kokybišką, savo noru pasirenkamą maistą mokyklos valgykloje.

1.4. Vaiko teisių pažeidimų prevencijos mokykloje problemos

1.4.1. Vaiko teisių pažeidimų prevencijos ir apsaugos problemų atliktų mokslinių tyrimų analizė ir interpretavimas

Susiklosčius nepalankiai finansinei-ekonominei situacijai Lietuvoje, automatiškai sumažėjo vaikų saugumas, pastebima, kad vis didesnis jų skaičius netenka tėvų globos, yra socialiai ir pedagogiškai apleidžiami. Tai taip pat lemia didėjantis visuomenės dorovinis nuosmukis, plintantis alkoholizmas, narkomanija, skurdas, o ypač blogėjanti kriminogeninė padėtis. Veikiant šiems faktoriams sparčiai daugėja vadinamųjų asocialių šeimų, apie kurių vaikų normalias gyvenimo ir vystymosi sąlygas kalbėti yra beprasmiška. Dažnai tokių šeimų tėvai, gaudami mažas pajamas, jas išleidžia savo poreikiams patenkinti (prageria, išleidžia kitokio pobūdžio kvaišalams), taip versdami vaikus kentėti, o neretai vaikai šiose šeimose tampa tėvų pragyvenimo įrankiu ar

šaltiniu. Neįmanoma išskirti ir išvardyti veiksnių, sąlygojančių individualaus pobūdžio vaiko teisės pažeidimus. Tačiau vaiko teisių apsaugos problematika tampa vis aktualesnė. Nors šalyje atkūrus Nepriklausomybę pradėta ir toliau vykdoma teisinė, ekonominė, socialinė reforma, tačiau kol kas dar tik kuriama darni ir veiksminga vaiko teisių apsaugos sistema, kuri užtikrintų realią ir visapusišką paramą vaikams. Suprantama, kad vaiko teisių apsaugos lygis, jų teisių ir teisėtų interesų užtikrinimas priklauso nuo pokyčių ir pažangos visose valstybės srityse, tačiau paaiškinimai ar pasiteisinimai, kad dėl sunkios ekonominės padėties, finansinių išteklių trūkumo ir panašių priežasčių negali būti skiriama pakankamai dėmesio vaiko teisių apsaugai, neturės prevencinio poveikio, neužtikrins vaiko teisių ir neužkirs kelio jų pažeidimams, o padariniams šalinti reikia ir ateityje reikės skirti gerokai daugiau lėšų.

Civilinio kodekso 3.250 straipsnis nurodo: mokymo, auklėjimo, sveikatos priežiūros, policijos ir kitokių institucijų darbuotojai, taip pat kiti asmenys, turintys duomenų apie nepilnamečius, likusius be tėvų globos, taip pat apie būtinumą ginti nepilnamečių teises ir interesus (žiaurus tėvų elgesys su vaikais, tėvų liga, mirtis, išvykimas ar dingimas, tėvų atsisakymas atsiimti vaikus iš mokymo, auklėjimo ar gydymo įstaigų ir t. t.), privalo apie tai nedelsdami informuoti valstybinę vaiko teisių apsaugos instituciją pagal vaiko ar savo gyvenamąją vietą. Be jokios abejonės, viena iš didesnių bėdų yra mūsų visuomenės abejingumas aplinkai ir aplinkiniams, dažnai pasirenkamas pasyvaus stebėtojo statusas.

Neramina ir tai, kad, atsižvelgiant į vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus nagrinėjamus atvejus, dažnai patys suaugusieji (kas baisiausia – ir patys tėvai) visiškai nesirūpina ir nesidomi savo vaikais. Vaikai tampa suaugusiųjų tarpusavio konfliktų ir turtinių bei neturtinių ginčų sprendimo įrankiu, be kita ko, į šį procesą, žongliruojant vaiko interesais, įtraukiant ar stengiantis įtraukti įvairiausio rango valstybines savivaldybių institucijas. (LR vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2010 metų veiklos ataskaita). Pasak vaiko teisių apsaugos kontrolierės, per 2009 metus į valdiškas įstaigas atvyko per 3 tūkst. tėvų globos netekusių vaikų. Taip, pasak jos, nebūtų atsitikę, jeigu socialiniai darbuotojai būtų turėję realią galimybę bendrauti su šeima, gilintis į jos problemas, rasti jų priežastis ir tada bendromis jėgomis ieškoti išeičių. „Tik socialinio darbo trūkumas, kai neformuojami šeimų socialiniai įgūdžiai, nepadedama, ir ne tik socialinės rizikos šeimoms, bet ir toms, kurios po metų, dvejų ar trejų pateks į probleminių sąrašą.“ Juk signalai apie paliktus be priežiūros vaikus tarnybą pasiekia ne iškart, ši informacija kaupiasi keletą metų, ir tik paskui šeima patenka į socialinės rizikos grupę (Pitrėnienė, 2007).

Vaiko teisių pažeidimų problema tampa vis aktualesnė ir ugdymo institucijose. Moksleivių dvasingumo, socialinio brandumo, orumo, tolerancijos stoka, pareigų vengimas, vertybių pokyčiai tapo kasdieniniu reiškiniu mokyklinio gyvenimo realybėje. Valstybės ir

savivaldybės institucijų, užtikrinančių vaiko teises, veikla nėra visapusiškai rezultatyvi ir efektyvi dėl finansinių, profesinių, materialinių ir žmogiškųjų resursų stokos. Vaiko teisių pažeidimus nulemia ir neatsakingas požiūris į teisės aktuose institucijoms pavestas funkcijas bei jų praktinį įgyvendinimą, iniciatyvumo stoką ir pan.

Su vaikų teisių apsaugos problemomis vienaip ar kitaip susiduria praktiškai visos pasaulio šalys. Tai nulemia nelengvai preventyviai įtakojamas ir kontroliuojamas dalies vaikų socialinis, materialinis bei pedagoginis apleistumas šeimose ir visuomenėje, jų nusikalstamumas, įtraukimas ir išitraukimas į narkomaniją, prostituciją, vaikų savižudybės ir kt. anomalijos. Tačiau skiriasi šių problemų mastai, sprendimo būdai bei priemonės. Lietuva taip pat nėra išimtis. Pokyčiai įvairiose valstybės ir visuomenės gyvenimo srityse yra nuolatinis procesas. Sprendimų, susijusių su vaiko teisių ir interesų apsauga bei jų užtikrinimu atidėliojimas vėliau pareikalaus didesnių ne tik materialinių, bet ir žmoniškųjų ir kitų valstybės ir visuomenės resursų. Prasminga ir būtina šiandien investuoti į vaikų teisių apsaugą, jų gerovę, nei vėliau, sunaudojant kur kas daugiau kaštų, spręsti vaiko teisių atstatymo klausimą.

Ugdymo institucijos vaiko teisių apsaugos srityje taip pat turėtų optimizuoti savo veiklą. Ji nėra sistemiška ir neefektyviai išnaudojamos pedagoginio poveikio galimybės. Švietimo sistema turi galimybių ne tik padėti konkrečiam vaikui išspręsti jo problemą, bet ir užkirsti kelią daugelio problemų atsiradimui. Socioedukacinė veikla yra viena iš pedagogo profesinės veiklos sričių, kuria kryptingai siekiama padėti vaikui įsisavinti sociokultūrinę patirtį jo socializacijos procese, sudaromos sąlygos jo asmenybės savirealizacijai, tuo pačiu tai yra ir prevencinė veikla, ugdant socialiai brandžią asmenybę.

1.4.2. Vaiko teisių pažeidimų prevencinės programos Lietuvos mokyklose

Pradedant kalbėti apie prevencines programas Lietuvoje, būtina aptarti ankstyvąją prevenciją.

Pažymėtina, kad labai svarbus yra pačių moksleivių požiūris, supratimas, kad mokytojų, auklėtojų pagalba jiems tikrai reali. Analizuojant šiandieninės mokyklos funkcijas ir šį darbą vykdančių profesionalų (mokyklų vadovų, socialinių pedagogų, psichologų, medicinos personalo, klasės auklėtojų) funkcijas, galėtume teigti, kad pagrindinio ugdymo tikslo – vaiko gerovės – institucijos siekia vykdydamos ankstyvosios prevencijos programas.

Ankstyvoji prevencija. Tai plataus profilio visų krypčių vaikų socializacijos programų, kurios užima vaikus ir didina vaikų socialinės integracijos galimybes, įgyvendinimas (Narkomanija – grėsmė nacionaliniam saugumui, 2002, 49). Tuo būdu mokyklos bendruomenės ankstyvosios prevencijos veikla skirta auklėjimo procesui tobulinti, tai yra įtvirtinti vaikų ir paauglių dvasines

vertybes, pozityvaus charakterio ugdymui. Laikantis požiūrio, kad auklėjimas – tai auklėtinių gyvenimo ir veiklos organizavimas, nes auklėtinių dvasinė sfera tobulėja ir vystosi jų veikloje, orientuoja į esmines vertybes (Bitinas, 2000, p.187), ypač svarbu žinant pagrindines deviantinės asmenybės formavimosi priežastis, svarbiausias daromas šeimoje auklėjimo klaidas, tinkamai organizuoti prevencinę veiklą mokykloje. Todėl siekiant įgyvendinti deviantinio elgesio prevenciją ar perauklėjimą, svarbu žinoti, kad pedagoginis apleistumas (sąlygojantis deviacijas) išryškėja vaiko sąmonėje, elgesyje, pergyvenimuose, asmenybės savybėse. I. Leliūgienės (2002, p. 76-77) manymu, „pedagoginis apleistumas labai lengvai gali išsivystyti į socialinį apleistumą, kuris pasireiškia daug sunkesnėmis deviantinio elgesio formomis, tokiomis kaip teisėtvarkos pažeidimai, kriminalinis elgesys, tapimas nusikaltėliu. Visa tai dar kartą įrodo, kad deviacija yra tiek pedagoginė, tiek socialinė problema, kurios prevenciją, perauklėjimo mechanizmą reikia taikyti kuo anksčiau, tik pastebėjus pirmines deviantinio elgesio apraiškas ir tokiu būdu siekiant, kad dėl pedagoginio apleistumo atsiradusios deviantinio elgesio formos neperaugtų į socialinio apleistumo formas.”

Taikant ankstyvąją prevenciją yra itin svarbus socialinių įgūdžių ugdymas, jų turėjimas leidžia išvengti įvairių deviantinio elgesio apraiškų. D. Gailienė, L. Bulotaitė, N. Sturlienė (cit. I. Leliūgienė(2002) išskiria tokius socialinius įgūdžius:

- Sprendimų priėmimas – šis įgūdis padeda priimti konstruktyvius, racionalius, optimaliausius sprendimus.
- Problemų sprendimas – įgalina konstruktyviai spręsti problemas, priimant racionaliausią bei optimaliausią sprendimą.
- Kūrybiškas mąstymas – susijęs su prieš tai minėtais įgūdžiais; jis įgalina įvertinti visas alternatyvas, mūsų veiklos ar neveiklumo padarinius.
- Kritinis mąstymas – gebėjimas analizuoti informaciją bei patyrimą.
- Efektyvus bendravimas – gebėjimas save išreikšti verbaliniais ir neverbaliniais būdais, priimtinais mūsų kultūrai ir situacijai.
- Asmeninis bendravimas – gebėjimas užmegzti ir išlaikyti pozityvius, posocialius draugiškus ryšius su aplinkiniais.
- Savęs pažinimas – gebėjimas pažinti ir įvertinti save, savo charakterį, stipriąsias bei silpnąsias puses.
- Emocijų valdymas – tai savo ir kitų žmonių emocijų supratimas bei žinojimas, kaip jos veikia mūsų elgesį, sveikatą.
- Empatija – gebėjimas įsijausti į kito žmogaus gyvenimą. Padeda suprasti ir priimti kitus žmones.

- Streso įveikimas – tai streso priežasčių numatymas ir žinojimas, kaip jis mus veikia.

Šių socialinių įgūdžių išsiugdytas padeda vaikams tapti psichologiškai brandžiomis ir sąmoningomis asmenybėmis bei tapti atspariems įvairioms nusikalstamoms apraiškoms jų elgesyje.

Anot L. Daukšaitės (2008), kiekvienas vaikas, net ir būdamas kitoks nei visi, vertas pagarbos, dėmesio ir saugumo. Tolerancijos ugdymas - viena iš svarbesnių saugios bendruomenės kūrimo priemonių. „Vertybės, kuriomis vadovaujasi bendruomenė, turi būti suprantamos ir priimtinos ne tik mokytojams ir mokiniams, jos turi būti žinomos ir remiamos kiekvienoje šeimoje“. Saugios aplinkos kūrimui, pasak S. Cowley (2008), būtina sukurti bendras elgesio taisykles, nustatyti ribas. „Mes natūraliai stengiamės savo gyvenime turėti tam tikrą sistemą - turėdami tam tikro gyvenimo modelį jaučiamės saugiau ir patikimiau. Daugelis sunkaus elgesio mokinių tikriausiai to ir pasigenda savo aplinkoje. <...> mokykla tampa prieglobsčiu, kur juos supa suaugusieji, pateikiantys jiems tinkamų ir dėsningų patarimų, kaip iš tikrųjų derėtų elgtis“.

Tolerancija - priešingos nuomonės ar įsitikinimų gerbimas, pakanta. (Dabartinis lietuvių kalbos žodynas. IV leidimas. Red. kolegija: Keinys, S. ir kt. Vilnius, 2000. p. 849).

Vadinasi, norint sukurti saugią aplinką, reikalinga kurti prevencines programas, kurios garantuotų vaikams jų asmenybės ir orumo išsaugojimą. Kaip teigiama Nacionalinėje smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2008-2010 metų programoje, priemonės skiriamos vaikams, kurie nukentėjo ar gali nukentėti nuo įvairių formų smurto. Šioje programoje panaudota geriausia užsienio šalių smurto prieš vaikus prevencijos patirtis, Lietuvai pritaikytos programos.

Tikslinga išskirti D. Olweus pasiūlytą patyčių prevencijos programą, kuri Lietuvoje diegiama nuo 2008 metų. Programa įgyvendinama Švedijoje, Norvegijoje, Islandijoje ir kt. Ji skirta V- X klasių mokiniams ir vykdoma dviem etapais: 2008-2009 m. (29 mokyklos, parengtas 31 instruktorius) ir 2009-2010 m. (60 mokyklų, bus parengta 30 instruktorių). Pirmojo etapo finansavimui Švietimo ir mokslo ministerija skyrė 2,5 mln. lt. Olweus programa vykdoma trimis lygiais: 1. Mokyklos - instruktorius padeda suburti koordinacinį komitetą, įvertina problemos mastą, padeda perrašyti mokyklos taisykles. 2. Klasės padeda koreguoti klasės darbo planą, kas savaitę vyksta klasės valandėlės. 3. Tėvų supažindinimas su patyčiomis, šalinimo būdai.

Kaip pažymi A. Baraldsnes (2008), sėkmingam prevencinės programos įgyvendinimui būtini trys dalykai: „ištekliai - tai žinios. Erdvė - tai dėmesys, motyvacija ir laikas. <...> Parama, bendradarbiavimas tarp mokytojų, bendradarbiavimas tarp auklėtojų, specialistų, bendradarbiavimas tarp mokyklų, savivaldybių. Taip pat bendradarbiavimas nacionalinėje sistemoje“.

Ši programa skirta užkirsti kelią patyčioms, gerinti mokyklos mikroklimą, bendruomenės tarpusavio santykius. Kaip pastebi D. Olweus ir A. Baraldsnes, greitų rezultatų tikėtis neverta, nes patyčios per daug paplitusios mūsų visuomenėje. Tam reikalingas ilgas, sunkus ir sistemingas darbas, taip pat finansinės investicijos.

Prevencinė programa „Antras žingsnis“ („Second Step“), kaip pastebi J. Duffell, moko socialinių ir emocinių įgūdžių, padedančių užkirsti kelią vaikų smurtiniam, agresyviai elgesiui. Ji skirta ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo amžiaus vaikams, mokytį pradedama nuo 4 metų. Ypatingas dėmesys skiriamas vaikų seksualinio išnaudojimo prevencijai. Vaikai mokomi, kaip atpažinti seksualinį smurtą, ką reikia daryti tapus auka, taip pat ugdomas atsakomybės, pareigos jausmas, kartu gerinami akademiniai pasiekimai.

J. Duffell išskiria keturis esminius socialinius įgūdžius:

1. Empatiją.
2. Impulsų valdymą.
3. Socialinių problemų sprendimą.
4. Emocijų valdymą.

Reikia pastebėti, kad „Antrasis žingsnis“, kaip ir Olweus programa, skatina tėvų, vaikų ir pedagogų motyvaciją, bendradarbiavimą siekiant išsikeltų tikslų įgyvendinimo. Abi šias prevencines programas tikslinga įgyvendinti tuo pačiu metu, nes jos papildo viena kitą bei yra skirtos padėti įveikti smurto problemas, išskylančias mokykloje.

Ankstyvosios prevencijos programa „Jaunoji Europa“ („Zipio draugai“), kurią pasirašius sutartį su Švietimo ir mokslo ministerija, visoje Lietuvoje nuo 2002 metų vykdo Viešoji įstaiga „Vaiko labui“. Programa įgyvendinama Norvegijoje, Danijoje, Anglijoje ir kt. Ji skirta ikimokyklinio ugdymo įstaigoms, priešmokyklinio ugdymo grupėms, pirmoms pradinių mokyklų klasėms, taikoma 5-7 metų vaikams. Šios programos tikslas - padėti vaikams nugalėti emocinius sunkumus, įgyti socialinių įgūdžių bendraujant su kitais vaikais bei suaugusiais. „Zipio draugai“, kaip ir Olweus prevencinė programa, įtraukta į Nacionalinę smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2008-2010 metų programą. Ji unikali tuo, kad vaikai skatinami galvoti, surasti išeitį, išmolti priimti sprendimus. Suaugusieji yra tik jų pagalbininkai. Prevenicinė veikla vykdoma pasitelkus žaidimus, pasakojimus, paremtus pavyzdžiais iš kitų vaikų gyvenimo.

VĮ „Vaiko labui“ vykdo kitą tarptautinę ankstyvosios prevencijos programą „Įveikiame kartu“. Programa įgyvendinama Danijoje, Norvegijoje ir kt. Ji skirta 7-9 metų vaikams ugdytis įgūdžius, nukreiptus prieš neigiamą aplinkos poveikį. Lavinami mokinių gebėjimai nustatyti socialines, emocines problemas sukėlusias priežastis, jas spręsti. Švietimo ir mokslo ministerija finansiškai remia programos įgyvendinimą.

Šiame skyriuje aptarėme efektyviausias prevencines programas, kurios taikomos Lietuvos mokyklose. Kaip matome, tai tarptautinės programos, pripažintos ir sėkmingai įgyvendinamos Europos šalyse. Jų tikslas - padėti mokiniui susiorientuoti sudėtingoje socialinėje aplinkoje, nustatyti ir šalinti smurto priežastis, įgyti įgūdžių bendraujant su kitais vaikais, suaugusiais. Tolerancija grįsti santykiai gali padėti jaunai asmenybei tobulėti, vystytis nepažeidžiant savo ir bendraamžių orumo.

Nuo gerai apgalvotos smurto prevencijos organizavimo priklauso, ar mokykla taps saugia, skatinančia ir toleruojančia taikius bendruomenės santykius. Svarbu, kad visi – mokiniai, mokytojai, tėvai ar globėjai, mokyklos personalas - susitelktų ir kartu siektų užkirsti kelią negatyvių reiškinių plitimui tarp vaikų, kurtų pasitikėjimo atmosferą.

Mokytojų įtraukimas į prevencijos organizavimą užtikrina sėkmingesnę, efektyvesnę proceso eigą. Anot E. Karmazos, N. Grigutytės, E. G. Karmazės (2007), mokytojai turi suprasti, kad jie taip pat yra mokyklos bendruomenės dalis. Jiems galioja tos pačios gero elgesio taisyklės, kaip ir mokiniams.

1.4.3. Vaiko teisių pažeidimų prevencinės programos užsienio šalių mokyklose

Švedų programa „Linas – pagalba vaikams“

„Linas“ - įprastas berniuko vardas, bet Švedijoje tai dar ir populiarus televizijos laidos „Linas klauso“ personažas. Šis Linas - jausmingas charakteris, jis ieško ir atranda, pralaimi ir viliasi. Dažnai jam nesiseka, tada supykęs jis trypia kojomis, išmėto daiktus ir svaidosi keisčiausiais posakiais. Tokiais, kuriuos ne visada lengva paaiškinti, bet neviltis juose akivaizdi. Kartais aktyviai agresijai pritrūksta jėgų. Linas tampa apatiškas ir tik kažką nerišliai ir nesuprantamai veblena. Jis praranda bet kokį susidomėjimą ir išjudinti jį sunku. Kitąkart jis - siaučiantis klounas. Prajuokina ir mus, kai susirietęs krenta ant kelių netikėto jukumo priepuolio ištiktas (Naomi Tioneng „Linas pagalba vaikams“. Parankinė knyga vaikų grupių vadovams. Lietuvos blaivybės fondas 2005. p. 3.)

Taigi, „Linas klauso“ yra tiesiog iki kraštutinumų išdidintas mūsų emocinio gyvenimo spektras, tačiau taip pat jis gali būti ir neviltį išgyvenančio vaiko paveikslas. Tai toks vaikas, kuris

vieną akimirką juokiasi, o kitą yra nusivylęs. Vaikas, kuris svirduliuoja ant nesubrendusių kojų ir kaip mat kur nors nuklysta. Toks, kuris būdamas vienas, tyliai ar triukšmingai protestuodamas, pats turi susirasti kelią atgal. Toks, kaip ir daugelis neapsaugotų, pažeidžiamų vaikų.

Kiekvienas sutinkame tokių neapsaugotų vaikų savo darbe ar imdamiesi užduočių kitoje veikloje. Vaikų, kurie savyje turi kiekvienas savą „Liną“. Vaikų, kurių viduje glūdi troškimas ištrūkti iš vienatvės, apleistumo ir melo į saugumą, patvirtinimą, teisingumą, kurie nepaliaujamai, galbūt visą gyvenimą, ieško prarasto artumo.

„Linus – pagalba vaikams“ - tai pedagoginė programa, skirta naudoti susitinkant su vaikais, kurių šeimoms būdinga vienokios ar kitokios formos priklausomybių problematika. Pirmiausiai ši programa yra sumanyta kaip pamatinė medžiaga darbui su vaikų grupe, tačiau patirtis parodė, kad ji tinkama ir individualiems susitikimams (Naomi Tioneng, p. 5).

Pagrindinis dėmesys skiriamas priklausomybei nuo alkoholio ir kokią įtaką tai daro konkrečiai vaikui ir apskritai šeimai. Tačiau visiškai įmanoma taikyti pamatinį modelį grupėms vaikų, kurių tėvai yra priklausomi nuo narkotikų arba tablečių, serga psichinėmis ligomis, vaikams, kurių tėvai yra kalėjime ir vaikams, tapusiems smurto liudininkais.

Šiuo metu Švediškas originalas vadinasi „Linus – organizacijos „Hela Människan“ pagalba vaikams. „Hela Människan“, socialinio darbo krikščionišku pamatu organizacija, veikianti Švedijoje, kurios steigėjai – dauguma Švedijos bažnyčių ir bendruomenių. „Hela Människan“, „Lino – pagalbos vaikams“ kūrėja, siekia, kad šis modelis būtų naudojamas kaip papildantis šalia kitų modelių. (Pats organizacijos pavadinimas „Hela Människan“ gali būti verčiamas dvejopai: „Visas žmogus“ ir „Gydyk žmogų“.) „Hela Människan“ dirba ties šiuo klausimu (www.can.se).

Darbas su vaikų grupe reikalauja išsilavinimo, todėl „Hela Människan“ siūlo bazinį apmokymą 2 kartus po 5 dienas ir „Antrosios pakopos“ kursą bei literatūros studijavimą. Po bazinio apmokymo galima pasirinkti tolesnį mokymąsi pagal atskiras temas. Taip pat būtina pabrėžti profesionalios supervizijos būtinybę personalui, dirbančiam su vaikais pagal „Lino“ modelį. Taip pat egzistuoja „Lino tinklas“, jungiantis vaikų grupių vadovus. Šis tinklas yra atviras ir kitiems vaikų grupių vadovams. Siekiama, kad „Lino tinklas“ veiktų pirmiausia regioniniu lygiu, tačiau tinklo laiškai, tolesnio mokymosi pasiūlymai platinami visiems tinklo nariams (Naomi Tioneng, p. 12).

Be šių aukščiau paminėtų apmokymų „Hela Människan“ siūlo kursą „Būti išmintingu suaugusiuoju“ savanoriams, kurie trumpiau ar ilgiau, laisvalaikiu nori padėti skriaudžiamiems vaikams. Šis kursas suteikia žinių pagrindus apie darbą su neapsaugotais vaikais/paaugliais ir trunka penkis vakarus penkias savaites ir vieną savaitgalį. Tiems, kas angažuojasi tapti pagalbinkais, reikalinga galimybė esant reikalui kreiptis į profesionalius supervizorius.

Vaikams, kurių tėvai geria daugiau nei pajėgia, arba naudoja narkotikus ar priklausomybę sukeliančius vaistus, tenka prisiimti pernelyg didelę atsakomybę namuose ir už save pačius. Jie paprasčiausiai neturi galimybės būti vaikais tiek, kiek jiems derėtų ir kiek jie turi tam teisę. Vietoj to, kad pvz., klausytųsi mokytojo mokykloje, vaiko dėmesys yra visiškai užvaldytas minčių apie tai, kaip sekasi mamai ar tėčiui, ir kaip atrodo butas, kai jis sugrįš namo. Dažnai pastebima, kad tokius vaikus vargina pilvo, galvos skausmai, depresija ir t.t. Lėtesnis vystymasis, sunkumai mokykloje, nesugebėjimas susikaupti – tai dar viena jų patiriamų problemų grupė. Žinoma, minėtų simptomų galima pastebėti ir tarp kitų vaikų kitokiomis aplinkybėmis, tačiau priklausomybių šeimų vaikų gyvenimus ypač apsunkina tai, kad jie nepatiria suaugusiųjų paramos, kuri yra savaimė suprantamas dalykas kitiems vaikams (Naomi Tioneng, p. 13).

Programos tikslas yra sukurti vaikams tokią vietą susitikimams, kur jie turėtų galimybę pasidalyti savo skausmu ir vidiniu chaosu. Tokiems vaikams taip pat reikalinga galimybė sumažinti atsakomybės ir kaltės jausmus, kuriuos jie išgyvena dėl savo tėvų priklausomybės nuo alkoholio ar kitų svaigalų. Vaikai gali padėti vieni kitiems suteikdami stiprybės išsikalbėti ir atrasti, kad jie nėra vieniši. "Lino" vaikų grupės yra pedagoginė programa, ne terapija. Vaikai susitinka grupėje kartą per savaitę 18 savaitių. Vaikai patys dalyvauja priimant grupės taisykles. Yra tik dvi privalomos taisyklės – tylos pažadas ir kiekvieno teisė atsisakyti kalbėti

„Linas – pagalba vaikams“ suteikia paramos ir džiaugsmo pedagogų darbui su neapsaugotais vaikais ir vaikais nesaugiose situacijose. „Linas – pagalba vaikams“ nori iškelti kiekvieno vaiko teisę augti ir vystytis. Teisę būti vaiku tiek, kiek vaikui priklauso, teisę žaisti ir palikti atsakomybę šalia esantiems suaugusiems (Naomi Tioneng, p. 17).

"Linas – pagalba vaikams" yra pedagoginis modelis, kuris, tinkamai taikomas, gali turėti ir terapinių pasekmių. Darbas vaikų grupėse remiasi bendryste, žaidimais, pratimais ir pasidalijimu žiniomis. Tai, kas įvyksta, kuomet individas susitinka su grupe, kai teorija susikryžiuoja su praktika, gali tapti geru žaizdu, kuriame įmanoma įgyvendinti "Lino..." tikslus. Tai vieta, kur vaikai smagiai leidžia laiką, bręsta ir apdoroja savo patirtis. Vaikų grupės vadovo vaidmuo yra ypač svarbus. Jis padeda sukurti sąlygas vaikui išgyventi minėtus susitikimus ir kartu prižiūri procesą, kuris prasideda, kai individas tampa grupės dalimi.

Kaip ir bet kuriame pedagoginiame darbe čia svarbu, kad metodika paklustų pamatiniam požiūriui. Sąsaja tarp šio veiklą grindžiančio požiūrio ir metodikos – ta erdvė, kurioje galima reflektuoti tai, ką darome, kaip darome ir kodėl darome būtent taip. Tokiems apmąstymams būtina paskirti laiko tiek ruošiantis kiekvienam grupės susitikimui, tiek susitikimui pasibaigus (Naomi Tioneng, p. 21).

JAV programa „Sniego gniūžtė”

Ši programa prasidėjo 1974 m. Ilinojaus valstijoje (JAV) kaip prevencinė operacija (operation SNOWBALL), skirta kovai prieš AIDS, žalingus įpročius bei nusikalstamumą tarp paauglių. "Showball" (sniego kamuolys) programos įkūrėjas - Džekas Irvinas. Pavadinimas simbolizuoja vis naujus į programą įsitraukiančius dalyvius, kurių dėka šis sniego kamuolys rieda ir didėja. Į Lietuvą šis projektas atkeliavo 1994 m., ir SNOWBALL INTERNATIONAL bei Kauno kardiologijos instituto specialistų iniciatyva buvo surengta pirmoji „Sniego gniūžtės” stovykla Kaune. LKJBS „Žingsnis” iniciatyva Vilniuje 1997 m. pabaigoje organizuoti „Sniego gniūžtės” personalo apmokymai, o 1998 m. A.Vienuolio vid. mokykloje įvyko pirmoji „Sniego gniūžtės” stovykla. Nuo 1998 m. LKJBS „Žingsnis” nuolat vykdo projektą „Sniego gniūžtė”, organizuodamas mokymus, stovyklas, tęstinius renginius (<http://www.zingsnis.lt/OLD/sg.php>).

"Sniego gniūžtė" - tai jaunimo programa, kuri daugiausia dėmesio skiria prevencijai ir tiki, kad kiekvienas iš mūsų gali priimti teisingus sprendimus. Be to, ji padeda ugdyti bendravimo, vadovavimo įgūdžius bei skatina priimti svarbius gyvenimo sprendimus. Tai ypač aktualu šių dienų jaunimui. "Sniego gniūžtėje" nuo pat pradžių visą programą planuoja ir įgyvendina patys paaugliai. Jiems daug lengviau sukurti savo bendraamžiams malonią aplinką, kuri nėra nuobodi ir kartu skatina nevartoti svaigalų. Šios programos pavadinimas šifruojamas taip: "jei aš turėsiu teigiamos įtakos tau, tu gali teigiamai paveikti ką nors kitą, ir šis efektas augs lyg sniego gniūžtė". Ir iš tiesų, programa auga taip pat greitai, kaip nuo kalno riedanti sniego gniūžtė (<http://www.zingsnis.lt/OLD/sg.php>).

Projektas „Snowball” dalijamas į keletą atskirų programų - paaugliams, studentams ir vyresniajai žmonių kartai. Programų idėja - prevencija yra ta pati, skiriasi tik metodika dirbant su skirtingomis amžiaus grupėmis. Lietuvoje plačiausiai yra žinomas projektas „Sniego gniūžtė”, skirtas paaugliams. 1999 m. LKJBS „Žingsnis” dėka pirmąkart į Lietuvą atkeliavo SNOWBALL projektas „Tiltas”, skirtas studentiško amžiaus žmonėms.

SNOWBALL vykdytojai – pedagogai, medikai, psichologai teigia, kad paauglių žalingi įpročiai susiformuoja ne vien todėl, kad paaugliai yra veikiami įvairių „madų” (reivo kultūra ir pan.), bet dėl neišspęstų asmeninių problemų – baimės atrodyti blogesniame, silpnesniame, neoriginaliam draugų tarpe, dėl konfliktų šeimoje, dėl kitų asmeninių problemų (nelaiminga meilė, nesisekantis mokslas ir pan.). Kylančias problemas paauglys bando spręsti keliais būdais: kvaišalais

dirgindamas organizmą, kuris paauglystėje yra labai jautrus, pasineria į išgyvenimus, depresiją arba neigiamas emocijas transformuoja į agresiją kitų žmonių atžvilgiu (<http://www.dpjc.lt/index.php?page=sniego-gniuozte>).

Todėl SNOWBALL metodika siekia išspręsti minėtas problemas kompleksiskai:

1. Supažindinti paauglius su kvaišalų žala organizmui bei vartojimo pasekmes.
2. Ugdyti paauglio psichologinį atsparumą neigiamam aplinkos poveikiui (išmokti pasakyti „Ne“, įveikti psichologinę krizę).
3. Išmokyti paauglį pažinti save, ugdyti jame pasitikėjimą savimi, savos vertės pajautimą įvairių užsiėmimų, skatinančių atskleisti kiekvieno žmogaus sugebėjimus pagalba.
4. Išmokti priimti aplinkinius tokius, kokie jie yra bei gerbti jų nuomonę ir teises.
5. Išmokyti bendradarbiauti su vyresniaisiais, pasitikėti jais, dirbti ir žaisti kartu.

Specialistai atmeta vienkartinio veiksmo, kaip mažai efektyvaus galimybę, ir siūlo nuolatinę programą remiantis SNOWBALL metodika. Ją sudaro:

- stovyklos, (1-3 kartai per metus);
- mokymai (prieš stovyklas arba kitokiu principu);
- tęstiniai renginiai (1-4 kartai per mėnesį).

Taip paauglys įtraukiamas į nuolatinę prasmingą veiklą, kurios dėka jis įgyja sveikos gyvensenos įgūdžių, išmoksta dirbti grupėje ir gali siekti įgyti vadovo įgūdžių. SNOWBALL metodika Lietuvoje buvo analizuojama ir tobulinama Kauno kardiologijos instituto specialistų, ji buvo pripažinta, įvertinta Švietimo ir mokslo ministerijoje bei aprobuota kaip efektyvi prevencijos priemonė kovai su žalingais įpročiais tarp moksleivių vidurinėse mokyklose (http://www.sg-klp.lt/staticpages/index.php/apie_mus).

Programa „Forumo teatras”

Užsienio šalyse (Švedijoje, Danijoje, Anglijoje ir kt.) nepilnamečių bei mokinių problemoms spręsti ieškoma patrauklių ir efektyvių metodų. Vienas iš jų – Forumo teatro metodas, kai teatrinio pavaizdavimo technikos pagalba yra sprendžiamos visuomenei aktualios problemos.

Žymus teatro inovatorius brazilas Dr. Augusto Boalas XX a. 6-ajame dešimtmetyje pradėjo dirbti teatre „Arena Theatre” San Paule. Norėdamas sužinoti žmonių nuomonę, jis visada po spektaklių rengdavo diskusijas. Vėliau jis išplėtojo tokį metodą: spektaklio metu žiūrovai galėjo sustabdyti veiksmą ir siūlyti, kaip turėtų elgtis engiamas personažas. Kartą taip sustabdžius

spektaklį moteris iš publikos bandė paaiškinti, kaip turėtų elgtis engiamasis. Susijaudinusi pati užlipo ant scenos ir parodė aktoriams, kaip viskas turėtų atrodyti. Pasak Boalo, tą mirksnį ir įvyko didžiausias jo teatro perversmas. Radosi teatras, kur išnyko riba tarp aktoriaus ir žiūrovo. Augusto Boalo teatras tapo praktiniu socialinio aktyvumo pagrindu. Buvo sukurtas naujas teatro metodas – Forumo teatras (VŠĮ „Menų ir mokymo namai” projektas „Forumo teatras nusikalstamumo prevencijoje”).

Forumo teatro metodu lavinami įgūdžiai:

1. Tobulinamas bendravimas.
2. Mokomasi žiūrėti.
3. Išmokstama padėti žmonėms išvengti emocinio streso.
4. Išmokstama įveikti konfliktus ir sunkumus.
5. Išmokstama įžvelgti dažnai pasikartojančias problemas.
6. Išsiugdomas gebėjimas nuspėti dar neiškilusias problemas.
7. Išmokstama daryti sprendimus – keisti kolektyvo, šeimos ar draugų aplinkos situaciją.
8. Ugdomas tarpusavio supratimo jausmas.
9. Išmokstama išsklaidyti konfliktinės situacijos įtampą.

Kiekvienas spektaklis yra kuriamas, nustačius tam tikros žmonių grupės (įstaigos, klasės ir kt.) problemas. Jis skiriamas tai auditorijai, kurios problemos bus analizuojamos ir sprendžiamos. Įstaigos ar kolektyvo problemas galima ištirti atliekant anonimes anketines apklausas, taip pat tiesiog kalbant su darbuotojais, moksleiviais arba organizuojant Forumo paštas. Forumo paštas – tai tiesiog klasėje, mokykloje ar kitur, nelygu kur vyks Forumo teatras, pakabinama pašto dėžutė su užrašu „Forumo paštas” ir paskelbiama, kad į dėžutę kiekvienas kolektyvo narys gali mesti savo ar draugų aprašytas gyvenimo situacijas ar problemas, kurias jisai norėtų išspręsti. Forumo paštas anoniminis. Gavę informaciją, Forumo teatro aktoriai ir grupės vadovai analizuoja problemas ir kuria kelis vaidybinius scenarijus, kuriuos paprastai bandoma atlikti improvizaciniu būdu, t. y. aktoriai aptaria temą, problemą, aukos ir skriaudėjo vaidmenis, išsiaiškina, ko siekia, ir suvaidina situaciją scenoje. Vėliau suvaidinta situacija koreguojama, išplėtojamas aiškus konfliktas, tiksliausiai atskleidžiantis problemą, parodomos galimos pasekmės. Kai istorija tampa aiški ir visiškai suprantama, konfliktas ryškus ir atitinka iškeltą problemą, situacija rodoma žiūrovams. Žiūrovams istorija būtinai suvaidinama dar kartą. (VŠĮ „Menų ir mokymo namai” projektas „Forumo teatras nusikalstamumo prevencijoje” 2009).

Džokeris (vedantysis) kartu su žiūrovais aptaria situaciją, numato problemos sprendimo būdus, tarp žiūrovų surandamas žmogus, norintis pakeisti aukos vaidmenį atlikusį aktorių, ir pabandoma

scenoje improvizuojant spręsti problemą. Situacija vaidinama dar kartą ir t. t. (Negalima keisti skriaudėjo vaidmenį atliekančio aktorius.) Kad Forumo teatras galėtų veikti, reikia, kad būtų žiūrovų, reikia didesnės patalpos, bent poros įkvėpėjų ir aktorių, kurie vaidins situacijas. Spektaklio metu, situaciją vaidinant dar kartą, bet kuris žiūrovas, įkvėpėjas arba aktorius, matydamas problemos sprendimo būdus, gali stabdyti scenoje vykstantį veiksma ir siūlyti sprendimo variantus. Istorija vaidinama daug kartų, kol žiūrovus patenkina rezultatas. (VŠĮ „Menų ir mokymo namai” projektas „Forumo teatras nusikalstamumo prevencijoje” 2009).

Forumo teatras – metodas padėti žmonėms spręsti iškylančias problemas. Forumo teatro tikslai (VŠĮ „Menų ir mokymo namai” projektas „Forumo teatras nusikalstamumo prevencijoje”):

- Pasyvų žiūrovą paversti esminiu veikėju, kuris pats diskutuoja ir sprendžia scenoje matytą problemą; (reikia sugalvoti, kaip prakalbinti žiūrovą; tai turėtų padaryti Džokerio vaidmenį atliekantis personažas).
- Suteikti galimybę psichologiškai sustiprėti (išmokę įveikti konfliktines situacijas, išmokstame atsispirti stresui).
- Nutraukti išorinę ir vidinę spaudą. (Forumo teatras siekia, kad aiškiai būtų suvokiama, koks yra skriaudėjo ir koks aukos vaidmuo, ir kokios būna pasekmės. Skriaudėjas gali naudoti ir fizinę ir psichologinę spaudą. Tai būtina išsiaiškinti.).
- Suteikti viltį ir įtvirtinti nuostatą, kad spauda galima nutraukti (kartojant vaidinamas situacijas, sprendžiamas konfliktas ir siekiama, kad situacija keistųsi į gerąją pusę; tai reiškia, kad skriaudėjas bus paveiktas ir spauda taps mažesnė arba bus visai nutraukta).

Programa LIONS QUEST “Paauglystės kryžkelės”

LIONS QUEST - tai pasaulyje pripažinta ir analogo Lietuvoje neturinti programa, skirta mokiniams, apimanti visą mokyklos gyvenimą: pamokų organizavimą ir jų turinį, tėvų ir bendruomenės įtraukimą, mokymosi aplinkos kūrimą ir mokytojų profesinį tobulinimą. Projekto tikslas - diegti mokyklose inovacinę nuoseklaus socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymo metodiką. Tai yra investicija į vaikų ateitį, suteikiant jiems galimybę išsiugdyti esmines kompetencijas. Metodikos įgyvendinimas tampa mokyklos ugdymo turinio dalimi ir nesibaigia kartu su projekto įgyvendinimo pabaiga. Įdiegus šią metodiką augs mokyklos prestižas, stiprės mokinių atsidavimas mokymuisi, mokyklai, šeimai ir visuomenei. (Paauglystės kryžkelės. Gyvenimo įgūdžių ugdymo programa).

Nuoseklus socialinis ir emocinis ugdymo plėtojimas bei LIONS QUEST programų diegimas - nuolatinis procesas. Lietuvoje yra mokyklų, kuriose jau penkta penktokų laida pradės

lankyti socialinių ir emocinių įgūdžių ugdymo pamokėles. Mokyklai, norinčiai tapti socialiai ir emocionaliai išprususia institucija, reikia visos bendruomenės noro ir susitelkimo 3-5 metams. Nuosekliai ir metodiškai dirbant vėliau yra reikalingas tik palaikymas naujiems, į bendruomenę įsijungiantiems, žmonėms. Toks palaikymas vyksta, kai pvz.: seminaruose dalyvauja tėvai, mokytojai baigia LIONS QUEST mokymus ir įgauna tas pačias kompetencijas, kokias turi ir kiti bendruomenės nariai. Kita palaikymo forma - galimybė pasidalinti patirtimi. (Paauglystės kryžkelės. Gyvenimo įgūdžių ugdymo programa).

LIONS QUEST programos įgyvendinamos šiose Europos šalyse: Norvegijoje, Švedijoje, Latvijoje, Lenkijoje, Estijoje, Olandijoje, Suomijoje, Danijoje, Vengrijoje, Ukrainoje, Vokietijoje, Belgijoje, Čekijoje, Airijoje, Italijoje, Kipre, Portugalijoje. Jau 25 metus įvairių pasaulio šalių mokyklose diegiama LIONS QUEST programa, kuri padeda įgyvendinti daugelio tėvų ir vaikų svajonę: mokytis saugioje, tarpusavio santykiais paremtoje mokyklos bendruomenėje. LIONS QUEST programa 2006 m. pradėjo kelią Lietuvoje. Šioje programoje dalyvaujančių mokyklų mokiniai mokosi bendravimo įgūdžių, socialinio sąmoningumo, savitvados, atsakingų sprendimų priėmimo ir savimonės įgūdžių. Baigę programą vaikai tampa atsakingomis, stipraus charakterio, sveikomis ir gebančiomis atsispirti neigiamam spaudimui asmenybėmis.

LIONS QUEST programos sukurtos Jungtinėse Amerikos Valstijose. Šiuo metu pagal jas dirba daugiau nei 400 tūkst. pedagogų 33 pasaulio šalyse. 1985 m. pradėta diegti mokyklose LIONS QUEST gyvenimo įgūdžių ugdymo programa „Paauglystės kryžkelės“ 2002 m. pripažinta populiariausia pozityviosios prevencijos programa pasaulyje. LIONS QUEST programose dalyvauja vaikai nuo 5 iki 19 metų.

LIONS QUEST programų misija - skatinti ir remti suaugusiuosius, ugdančius rūpestingą ir atsakingą jaunimą.

LIONS QUEST programos tikslinga įgyvendinti ugdymo institucijose, jeigu norima:

- spręsti priekabiavimo problemas,
- vykdyti žalingų įpročių / priklausomybės ligų prevenciją,
- vykdyti elgesio krizių prevenciją,
- skatinti stiprios asmenybės formavimąsi,
- ugdyti bendruomeniškumą,
- kelti akademinis pasiekimus,
- rūpintis socialiniu ir emociniu mokinių mokymu.

Programų realizavimo principai (Paauglystės kryžkelės. Gyvenimo įgūdžių ugdymo programa):

1. Pozityviosios prevencijos programos apima gyvenimo įgūdžius, diegiamus ir stiprinamus vaikystėje bei paauglystėje. Programos atitinka vaikų amžiaus grupes, jų kognityvinį ir socialinį lygį.
2. Tėvai įtraukiami į programas kaip pirmieji vaikų mokytojai.
3. Visi suaugusieji, kurie vykdyt programą, dalyvauja mokytojų parengimo kursuose.
4. Puoselėjama partnerystė tarp šeimų, mokyklos ir bendruomenės.
5. Planuojant darbą su mokiniais, atsižvelgiama į kultūrinį kontekstą.
6. Nuolat stebima ir tiriama, kaip programa vykdoma.
7. Formuojamos pagrindinės vertybės: savidrausmė, atsakomybė, sveika gyvensena, savanoriška veikla, sutarimas su šeima, mokykla, bendraamžiais ir bendruomene.
8. Į programos veiklą įtraukiama bendruomenė pabrėžiant, kad vietinės bendruomenės pastangos yra pagrindinis pozityvios vaikų ir jaunimo raidos komponentas.

Pagrindiniai programų uždaviniai:

1. Vykdyti pozityviąją prevenciją.
2. Ugdyti asmenybę ir formuoti gyvenimo įgūdžius.
3. Kelti akademinis pasiekimus per socialinį ir emocinį mokymąsi.
4. Skatinti mokymąsi per savanorystę.

LIONS QUEST programos visame pasaulyje pripažintos kaip vienos sėkmingiausių pozityviosios prevencijos programų. Gyvenimo įgūdžių ugdymo programa „Paauglystės kryžkelės“ yra gavusi CSAP/SAMHSA „MODEL“ apdovanojimą už geriausią praktiką, ugdančią sveiką elgesį bei mažinančią paauglių narkotikų vartojimą.

LIONS QUEST programos(Paauglystės kryžkelės. Gyvenimo įgūdžių ugdymo programa):

- slopina rizikos veiksnius, skatinančius narkotikų vartojimą (susvetimėjimas, bendraamžių agresija, narkotikus vartojantys draugai ir pan.);
- skatina šeimą, mokyklą ir bendruomenę bendromis pastangomis kurti jaunimo raidai palankią aplinką;
- rūpinasi apsauginiais veiksniais, kurie mažina narkotikų vartojimą (žinios apie narkotikų žalą, narkotikų nevartojantys draugai, atsparumo ugdymas ir tinkamų gyvenimo tikslų kėlimas);

- ugdo suvokimą, kad narkotikų vartojimas nėra normalus reiškinys, skatina skelbti žinią „vartojimui – ne“;
- moko atpažinti išorinį ir vidinį spaudimą vartoti narkotikus ir moko pozityvios bendraamžių spaudimo strategijos;
- ugdo atsparumą rizikos veiksniams;
- pateikia amžių atitinkančios informacijos apie trumpalaikę ir ilgalaikę narkotikų vartojimo įtaką jaunų žmonių sveikatai, ryšiams su draugais, interesams ir ateities tikslų pasiekimui;
- puoselėja ryšius su draugiškais bendraamžiais ir rūpestingais suaugusiaisiais mokykloje, bendruomenėje;
- skatina mokinius demonstruoti sveiką gyvenimo modelį, remiantis savanoriška veikla;
- pateikia programos sėkmės įvertinimo būdus.

Taip pat LIONS QUEST programos (Paauglystės kryžkelės. Gyvenimo įgūdžių ugdymo programa):

- ugdo mokyklos bendruomenę, puoselėjančią gerus tarpusavio santykius, gerbiančią visus besimokančiuosius, ugdančią jų asmenybę ir padedančią siekti tikslų;
- kuria tinkamo elgesio modelį visoje mokykloje;
- ugdo tokias esmines savybes, kaip patikimumas, atsakomybė, geranoriškumas;
- lavina kritinį mąstymą, moko reikšti pozityvius jausmus;
- skatina administraciją, mokyklos darbuotojus, šeimas ir bendruomenės narius ugdyti gabius, sveikus ir stipraus charakterio mokinius;
- identifikuoja ir ugdo teigiamas charakterio savybes per visas mokymo programas;
- ugdo pozityvų socialinį elgesį;
- per įvairius renginius bei temines diskusijas telkia visą mokyklos bendruomenę;
- skatina dorybingas mokinių akcijas.

Apibendrinant, galima teigti, kad užsienio šalių prevencinės programos vis dažniau pritaikomos ir mūsų šalies mokyklose. Jos skirtingos, inovatyvios, orientuotos į vaiko gerovę, įtraukiančios į bendrą veiklą ne tik vaikus, bet ir visą bendruomenę, taip užkirsdamos kelią vaiko teisių pažeidimams atsirasti. Populiariausios Lietuvoje prevencinės programos yra: „Antras žingsnis“, „Zipio draugai“, „Olweus“, „Sniego gniūžtė“, „Paauglystės kryžkelėje“.

2. VAIKO TEISIŲ PAŽEIDIMŲ PREVENCIJOS SISTEMOS MODELIAVIMAS KAIMO TIPO GIMNAZIJOJE EMPIRINIS TYRIMAS

2.1. Tyrimo metodika ir organizavimas

Remiantis įvairiomis teorijomis, galima teigti, kad tik išsiaiškinus vaiko teisių pažeidimų priežastis, šiuo metu vykdomą prevenciją, galima suformuoti efektyvią prevencinę sistemą, kuri padėtų sumažinti vaiko teisių pažeidimų skaičių.

Anketinės apklausos metodu Kvėdarnos Kazimiero Jauniaus gimnazijoje ir Kvėdarnos miestelio bendruomenėje buvo atliktas tyrimas. Apklausoje dalyvavo I-IV klasių gimnazistai, gimnazijos mokytojai, miestelio bendruomenės nariai.

Sudarant **anketą**, buvo laikomasi K. Kardelio (1997) akcentuojamų reikalavimų:

1. Pažinti ir įvertinti respondentą – apklausiamasis visada mieliau atsakys į anketos klausimus tada, kai jam pateikti klausimai bus aiškūs, įdomūs ir atsakymai seks logiškai nuosekliai.

2. Anketą priderinti prie respondento – reikia įvertinti respondento mąstyseną, kultūrą, būdo savybes ir stengtis kuo labiau pritaikyti anketą apklausiamų žmonių grupei.

3. Stengtis, kad anketa būtų patogi ir tinkama duomenų suvedimui ir apdorojimui – kadangi surinkus duomenis, jie pateikiami apdorojimui, tai sudarant anketą, būtina atsižvelgti į duomenų apdorojimo galimybę. Jei anketų duomenis bus sunku apdoroti, tai netgi idealiai problemos sprendimui tinkama informacija nebus išanalizuota ir konkretūs pasiūlymai nebus pateikti.

4. Anketa turi tenkinti tyrėjo lūkesčius – tai reiškia, kad parengta anketa turi padėti atsakyti konkrečiai į tyrėjų iškeltus klausimus.

Prieš pateikiant anketas respondentams, jie buvo informuoti, koku tikslu reikalinga užpildyti anketą. Buvo siekiama, kad anketa būtų sudaryta nesudėtinga. Dalis anketų klausimų trims respondentų grupėms skiriasi dėl skirtingo respondentų statuso.

Anketa (1 priedas) sudaryta iš trijų dalių:

- Pirma - motyvacinis blokas. Šioje dalyje buvo apibūdintas tyrimo tikslas, akcentuotas anketos anonimiškumas.
- Antra - demografinis blokas. Prašoma pateikti respondentus charakterizuojančią informaciją. Gimnazistų anketoje pateikiami 2 klausimai: lytis ir klasė. Mokytojų ir bendruomenės narių demografinis blokas nukeltas į anketos galą, pateikiami 6 klausimai: lytis, amžius, išsilavinimas, pedagoginio darbo stažas, darbo prevencinėje veikloje trukmė.

- Trečia – diagnostinis blokas. Klausimai, susiję su vaiko teisių pažeidimų priežastimis ir prevencija. Gimnazistų anketoje pateikiama 9 klausimai, mokytojų - 14 klausimų, bendruomenės narių - 9 klausimai.

Anketas sudaro uždaro ir atviro tipo klausimai. Svarbu, kad anketa būtų aiški, patikima, skatinanti respondento norą bendradarbiauti, kuo teisingiau atsakinėti į anketoje pateiktus klausimus. Taip pat svarbus klausimų konkretumas, atsakymų variantų suprantamumas.

2.2. Tyrimo imties charakteristika

Kvėdarnos seniūnijai priklauso 35 kaimai (≈ 2166 gyventojų) ir miestelis (≈ 1934 gyventojų). Kvėdarnos miestelyje veikia bendruomenė, kurią sudaro 37 nariai. Kvėdarnos Kazimiero Jauniaus gimnazijoje mokosi 256 gimnazistai ir dirba 44 mokytojai.

Tyrimo imčiai apskaičiuoti buvo pasirinkta Panijoto (Paniotto) formulė:

$$n = \frac{1}{\Delta^2 + \frac{1}{N}};$$

kur: n – imties dydis,

N – tiriamosios visumos dydis,

Δ - leidžiamos imties paklaidos dydis.

Pagal pateiktą formulę, tyrimo imtis su 5 proc. paklaida (95 proc. tyrimo rezultatų patikimumu) bus:

$$n = \frac{1}{0,05^2 + \frac{1}{256}} = \frac{1}{0,0025 + 0,0039} = \frac{1}{0,0064} = 156,25 \approx 156 \text{ (I – IV klasių gimnazistai)}$$

$$n = \frac{1}{0,05^2 + \frac{1}{44}} = \frac{1}{0,0025 + 0,0227} = \frac{1}{0,0252} \approx 39,68 \approx 40 \text{ (gimnazijos mokytojai)}$$

$$n = \frac{1}{0,05^2 + \frac{1}{37}} = \frac{1}{0,0025 + 0,0270} = \frac{1}{0,0295} \approx 33,89 \approx 34 \text{ (bendruomenės nariai)}$$

Taigi, paskaičiavus paaiškėjo, kad empiriniame tyrime turi dalyvauti 230 respondentų (156 gimnazijos mokiniai, 40 mokytojų bei 34 bendruomenės nariai).

Respondentų pasiskirstymas pagal lytį

Lytis	Respondentų skaičius			Procentai		
	Mokiniai	Mokytojai	Bendruomenės nariai	Mokiniai	Mokytojai	Bendruomenės nariai
Mot.	93	30	28	60 proc.	75 proc.	82 proc.
Vyr.	64	10	6	40 proc.	25 proc.	18 proc.
Iš viso	N =157	N =40	N =34			
	N = 231					

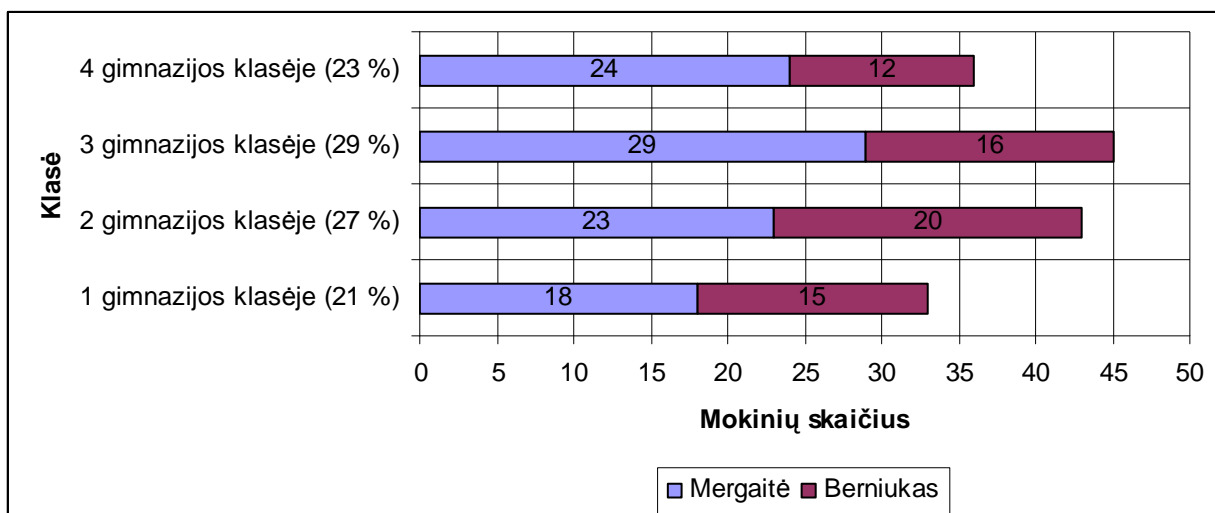
Tyrimo metu gimnazistams išdalinta 157 anketos, pedagogams išdalinta 40 anketų, kaimo bendruomenės nariams - 37 anketos. Iš anksto susitarusi su tiriamaisiais tyrėja vadovavo tyrimui, todėl grįžtamumo kvota ir anketų tinkamumas tyrime siekė 100 procentų.

3. EMPIRINIO TYRIMO REZULTATAI IR JŲ ANALIZĖ**3.1. Mokinių anketinės apklausos analizė**

Tyrimo dalyvavo 157 respondentai – Kvėdarnos Kazimiero Jauniaus gimnazijos I-IV klasių gimnazistai. Siekiant atskleisti respondentų požiūrį į vaiko teisių pažeidimus mokykloje, miestelio bendruomenėje, vykdomą vaiko teisių pažeidimų prevenciją, atsakymai analizuojami išreikšti procentais.

Apklausoje dalyvavo 60 proc. mergaičių ir 40 proc. berniukų (žr. 1 pav.). Apklausoje dalyvavę mokiniai buvo pasirinkti atsitiktiniu būdu, neatsižvelgiant į lytį, o orientuotasi į gimnazijos klases.

Daugiausia apklausoje dalyvavusių respondentų (29 proc.) mokosi III -oje gimnazijos klasėje, o mažiausiai apklaustųjų (21 proc.) mokosi I-oje gimnazijos klasėje. II -oje gimnazijos klasėje mokosi 27 proc. respondentų ir 23 proc. apklaustųjų mokosi IV-oje gimnazijos klasėje (žr. 2 pav.).

2 pav. Respondentų procentinis pasiskirstymas pagal klases

Iš 2 pav. matyti, kad daugiausia respondentų mokosi III-oje gimnazijos klasėje (29 proc.), o mažiausiai I-oje gimnazijos klasėje (21 proc.).

Išsiaiškinkime mokinių nuomonę apie jų pažeidžiamas teises. Respondentai iš pateiktų 19 vaiko teisių turėjo išsakyti savo nuomonę, pasirinkdami vieną vertinimo variantą penkių reikšmių sistemoje: nuo *visiškai sutinku* iki *visiškai nesutinku* (2 priedas).

Tyrimo rezultatai parodė, kad mokiniai mokykloje ir miestelio teritorijos bendruomenėje, deja, nesijaučia saugūs. Blogiausiai užtikrinamos vaikų teisės mokykloje ir miestelio teritorijos bendruomenėje, mokinių nuomone, yra:

- *Teisė pramogauti (visiškai sutinku - 14 proc. , sutinku - 14 proc.);*
- *Teisė lavinti savo sugebėjimus (visiškai sutinku - 6 proc. , sutinku - 18 proc.);*
- *Teisė išsakyti savo mintis (visiškai sutinku - 6 proc. , sutinku - 16 proc.).*
- *Teisė bet kada pasinaudoti savo teisėmis (visiškai sutinku – 4 proc., sutinku - 17 proc.);*
- *Teisė laisvai reikšti savo nuomonę (visiškai sutinku - 6 proc. , sutinku - 15 proc.);*

Kaimo vietovėje gyvenantiems mokiniams trūksta pramogų pasiūlos. Pagrindinis kultūros židinys yra mokykla, tačiau joje organizuojama nepakankamai laisvalaikio pramogų. Galima daryti prielaidą, kad jaunimo neužimtumas yra viena opiausių miestelio problemų. Be abejonės, tai turi įtakos ir vaiko teisių pažeidimams atsirasti.

Nemažai respondentų teigia, kad mokykloje ir teritorijos bendruomenėje pažeidinėjama teisė lavinti savo sugebėjimus. Galima daryti prielaidą, kad kaimo vaikams yra sudaromos mažesnės galimybės lavinti savo sugebėjimus, negu miesto.

Teisė išsakyti savo mintis, laisvai reikšti savo nuomonę, teisė bet kada pasinaudoti savo teisėmis tik patvirtina mokslininkų teiginius, kad suaugusieji į vaikus žiūri kaip į beteisį žmogų. Ž. Kriaučiūnienė (2000, p.6) teigia, kad daugelis suaugusiųjų žmonių nepajėgia suvokti, kad vaikas jau nuo mažų dienų yra asmenybė, turinti teisę į savo nuomonę, įsitikinimus, viltis. Anot Arendt, vaiko gimimo aktas jį įteisina kaip asmenį ir individualybę (A.Juodaitytė, 2003).

Į klausimą „kas dažniausiai pažeidžia vaiko teises?“ (žr. 6 lentelė), 54 proc. apklaustųjų atsakė, kad vaiko teises dažniausiai pažeidžia nepilnamečiai. Respondentų nuomone, retai teises pažeidžia mokytojai (52 proc.), tėvai (45 proc.), kiti bendruomenės nariai (39 proc.). 42 proc. apklaustieji mano, kad kiti mokyklos darbuotojai niekada nepažeidė jų teisių.

4 lentelė

Respondentų nuomonė apie vaiko teises pažeidžiančiųjų dažnumą

Atsakymų variantai	Visada, proc.	Dažnai, proc.	Retai, proc.	Niekada, proc.	Nežinau, proc.
<i>Tėvai</i>	1	13	45	31	9
<i>Nepilnamečiai</i>	7	54	19	13	7
<i>Mokytojai</i>	2	11	52	19	17
<i>Kiti mokyklos darbuotojai</i>	0	5	28	42	24
<i>Kiti bendruomenės nariai</i>	0	6	39	24	28

Analizuojant respondentų atsakymus, galima teigti, kad vaiko teisių pažeidimų atsiradimą įtakoja daugelis išvardytų veiksnių (3 priedas). Nemažai respondentų **visiškai sutinka**, kad *požiūris į vaiką, kaip į beteisį žmogų* (50 proc.), *smurtas* (44 proc.), *alkoholio ar narkotinių medžiagų vartojimas* (42 proc.) įtakoja vaiko teisių pažeidimų atsiradimą. Daugelis mokinių **sutinka**, kad *neigiama šeimos įtaka* (45 proc.), *neužimtumas* (44 proc.), *nusikalstamos grupės* (40 proc.), *kvalifikuotų specialistų trūkumas (ypač kaime)* (40 proc.), *skurdas, nepalanki šeimų socialinė-ekonominė padėtis* (37proc.), *psichologinės problemos, atsiradusios dėl netinkamo tėvų auklėjimo, apleistumo ar socialinės aplinkos* (36 proc.), *įvairaus lygmens pareigūnų ir valstybės*

tarnautojų nenoras ar nesugebėjimas operatyviai bendradarbiauti (34 proc.), kaimišku gyvenviečių bendruomenės abejingumas ir vietinės valdžios bei vietos gyventojų tarpusavio dialogo nebuvimas (32 proc., taip pat turi įtakos vaiko teisių pažeidimams atsirasti. Mokinių nuomone, mažiausiai įtakos turi neigiama kriminalinės justicijos sistema, neigiama žiniasklaidos įtaka bei vietos bendruomenės baimė pateikti teisingą informaciją pareigūnams, kuri padėtų užkirsti kelią vaiko teisių pažeidimams.

Buvo išsiaiškinta mokinių nuomonė, kam jie pirmiausia pasakytų apie nepilnamečių ar suaugusiųjų vykdomą (įvykdytą) vaiko teisių pažeidimą.

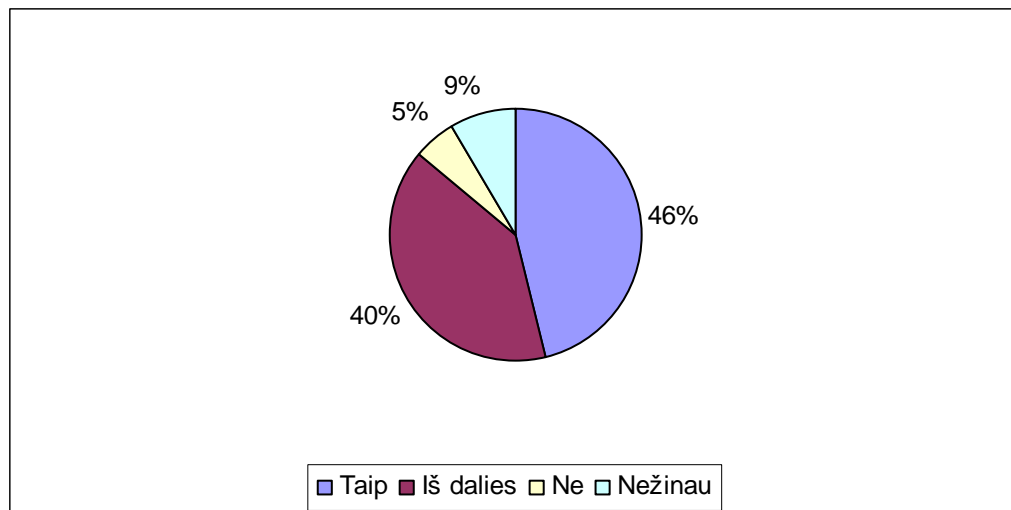
5 lentelė

Respondentų nuomonės pasiskirstymas pagal kategorijas (N=157)

Atsakymų variantai	Visiškai sutinku, proc.	Sutinku, proc.	Nesu tikra(s), proc.	Nesutinku, proc.	Visiškai nesutinku, proc.
<i>Policijai</i>	13	25	43	12	7
<i>Mokyklos vadovams</i>	8	31	41	9	11
<i>Mokyklos pedagogams</i>	8	31	37	13	11
<i>Klasės auklėtojai</i>	18	32	29	13	8
<i>Mokyklos socialiniam pedagogui</i>	13	29	36	13	10
<i>Psichologui</i>	11	20	39	12	14
<i>Savo tėvams, globėjams</i>	43	32	17	4	4
<i>Draugams (draugui)</i>	34	33	23	8	3
<i>Kitiems bendruomenės nariams</i>	3	13	42	19	22
<i>Niekam</i>	6	3	18	24	43

Iš lentelės rezultatų matyti, kad mokiniai, sužinoję apie nepilnamečių ar suaugusiųjų vykdomą vaiko teisių pažeidimą, labiausiai pasitikėtų savo tėvais, globėjais (visiškai sutinka - 43 proc.), taip pat draugais (visiškai sutinka - 34 proc.) bei klasės auklėtoju (sutinka – 32 proc.). Mažesnis vaikų pasitikėjimas atsakymuose atsispindi mokyklos socialiniu pedagogu, mokyklos vadovais, mokyklos pedagogais, policija, psichologu ir kitais bendruomenės nariais. Tik mažuma mokinių apie tai niekam nepasakotų. Šie duomenys patvirtina, kad gimnazistai labiau pasitiki šeima, draugais, o kiek mažiau mokykla, miestelio bendruomene.

Anketoje respondentams buvo pateiktas klausimas apie prevencinių renginių organizavimą mokykloje (žr. 3 pav.):

2 pav. Respondentų nuomonė apie renginių organizavimą (%)

Į klausimą “Ar gimnazijoje moksleiviams organizuojami renginiai prieš vaiko teisių pažeidžiamumą?” 46 proc. respondentų atsakė teigiamai, tačiau 40 proc. mokinių su tuo sutinka tik iš dalies. 5 proc. apklaustųjų mano, kad šie renginiai neorganizuojami mokykloje, 9 proc. nežino. Remiantis šiais tyrimo duomenimis, galima daryti prielaidą, kad mokykloje yra organizuojami renginiai, skirti vaiko teisių pažeidimams mažinti, tačiau jų yra nepakankamai arba trūksta informacijos apie juos.

Tyrimo metu domėtasi, iš kur gimnazistai sužino apie mokykloje organizuojamus renginius (žr. 6 lentelė).

6 lentelė

Mokinių informavimas apie vykstančius renginius

Informacijos šaltiniai	Visada, proc.	Dažnai, proc.	Retai, proc.	Niekada, proc.
<i>Iš skelbimų</i>	25	50	25	4
<i>Iš mokyklos vadovų</i>	10	47	38	6
<i>Iš mokyklos pedagogų</i>	10	40	36	14
<i>Iš mokyklos socialinio pedagogo</i>	4	24	40	26
<i>Iš klasės auklėtojo</i>	24	45	22	8
<i>Iš tėvų</i>	3	3	25	55
<i>Iš draugų (bendraamžių)</i>	48	40	8	3

Gimnazistų atsakymai parodė, kad dažniausiai mokiniai apie mokykloje organizuojamus renginius sužino iš skelbimų (50 proc.), draugų (48 proc.), mokyklos vadovų (47 proc.), klasės auklėtojo (45 proc.), kitų mokyklos pedagogų (40 proc.). 45 proc. mokinių nurodė, kad retai padeda ne tik surengti, organizuoti renginius, bet ir teikti informaciją draugams, mokyklos bendruomenės nariams. Tyrimo rezultatai parodė, kad pagrindiniais informacijos šaltiniais, iš kurių mokiniai sužino apie mokykloje organizuojamus renginius, yra skelbimai, draugai, mokyklos vadovai bei klasės auklėtojas. Šie tyrimo rezultatai netiesiogiai parodo, su kuo mokiniai daugiausia bendrauja mokykloje.

Tyrimo metu respondentų prašyta nurodyti, kokie mokykloje organizuojami renginiai prieš vaikų teisių pažeidžiamumą. Gimnazistų atsakymai pateikiami 4 priede. Nemažai respondentų sutinka, kad mokykloje yra vykdomi įvairūs projektai (65 proc.), rengiami susitikimai su teisėsaugos pareigūnais (42 proc.), organizuojamos popietės klasėje (31 proc.). Mokiniai nėra tikri dėl mokykloje vedamų seminarų (39 proc.), individualiai teikiamos informacijos (36 proc.), organizuojamų neformaliojo ugdymo užsiėmimų (42 proc.), vasaros užimtumo stovyklų (33 proc.). Šie tyrimo duomenys atskleidžia, jog prieš vaikų teisių pažeidžiamumą daugiausia mokykloje vykdomi įvairūs projektai, taip pat rengiami susitikimai su teisėsaugos pareigūnais.

Tyrimo metu buvo domėtasi, ar mokiniai dalyvauja renginiuose. Gauti rezultatai pateikiami 7 lentelėje.

7 lentelė

Mokinių dalyvavimas renginiuose

Atsakymų variantai	Visiškai sutinku, proc.	Sutinku, proc.	Nesu tikra(s), proc.	Nesutinku, proc.	Visiškai nesutinku, proc.
<i>Aktyviai dalyvauju</i>	5	20	42	20	5
<i>Padedu surengti, organizuoti renginius</i>	3	17	24	36	21
<i>Dalyvauju</i>	13	55	16	12	4
<i>Esu žiūrovas, stebėtojas</i>	34	48	8	8	1
<i>Nedalyvauju</i>	8	6	18	44	23
<i>Visai nesidomiu</i>	2	2	14	26	50

Šioje lentelėje pateikti duomenys liudija, kad 55 proc. gimnazistų dalyvauja renginiuose, o 48 proc. prisipažįsta esantys žiūrovais, stebėtojais. Dėl aktyvaus dalyvavimo renginiuose abejoja 42 proc. apklaustųjų. Dauguma respondentų nepadeda surengti arba organizuoti renginių. 50 proc. mokinių visiškai nesutinka, kad nesidomi renginiais.

Lentelėje matyti, kad daugiau nei pusė tyrime dalyvavusių mokinių dalyvauja prieš vaikų teisių pažeidžiamumą nukreiptuose renginiuose. Didžioji dalis mokinių minėtuose renginiuose imasi žiūrovo, stebėtojo vaidmens. Taip pat tyrimo rezultatai parodė, kad daugelis gimnazistų nėra abejingi mokykloje organizuojamiems renginiams.

Be viso to, mokinių buvo prašoma apibūdinti, kokia prevencinė veikla ar priemonės prieš vaikų teisių pažeidžiamumą būtų efektyviausios ir tinkamiausios. Mokiniai nurodė šią veiklą bei priemones:

- „Geriausią poveikį turi konkretūs pavyzdžiai, duodami renginio metu“;
- „Reikalingos apklausos mokykloje“;
- „Reikia daugiau renginių su policijos pareigūnais“;
- „Mokykloje yra pakankamai priemonių prieš vaiko teisių pažeidžiamumą, nes jos yra kasdienė problema ir turi būti vykdomos dažniau“;
- „Turi būti rengiami susitikimai su psichologais“;
- „Turi būti vykdomi projektai bei seminarai, kuriuose būtų propaguojamos žmogiškosios vertybės (projektai su klasės vadovais ir psichologais)“;
- „Reikia atviro diskutavimo (visų klasių mokiniai turėtų diskutuoti drauge)“;
- „Organizuoti vasaros užimtumo stovyklas, neformalųjį ugdymą“;
- „Efektyviausia priemonė yra atvirumas, glaudūs bendruomenės ryšiai (reikia rengti daugiau seminarų, projektų ne tik informacinio pobūdžio, bet puoselėjančius bendruomenės ryšius).“;
- „Turi būti privaloma ne tik leisti išsakyti savo nuomonę, bet ir jos paisyti.“;
- „Skatinti mokinius dalyvauti vykstančiuose renginiuose, teikti apie tai daugiau informacijos.“

Daugiausia atsakymuose buvo minima, kad trūksta kryptingų neformaliojo ugdymo užsiėmimų, seminarų, projektų mokykloje. Ypač mokiniai pabrėžė, kad trūksta vasaros užimtumo stovyklų. Kvēdarnos Kazimiero Jauniaus gimnazijoje kiekvienais metais buvo organizuojamos

vasaros užimtumo stovyklos, tačiau šįmet buvo nutrauktas finansavimas. Galima daryti prielaidą, kad ši problema padiktavo tokius mokinių atsakymus. Pastebėtina, kad gimnazistai akcentuoja jų nuomonės išsakymą, paisymą, kaip prevencinę priemonę prieš vaiko teisių pažeidimus. Tai leidžia daryti prielaidą, kad teisė laisvai reikšti savo nuomonę yra vienas dažniausių vaiko teisių pažeidimas.

Išanalizavus tyrimo rezultatus, galima teigti, kad:

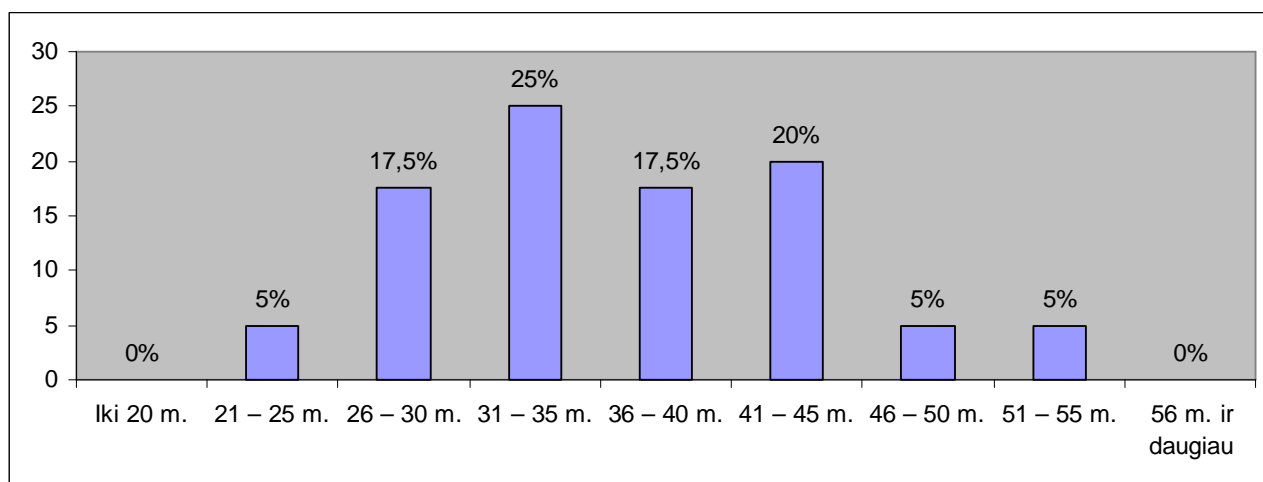
- Mokykloje ir miestelio bendruomenėje dažniausiai yra pažeidžiamos šios vaiko teisės: teisė bet kada pasinaudoti savo teisėmis, teisė lavinti savo sugebėjimus, teisė pramogauti, teisė laisvai reikšti savo nuomonę, teisė išsakyti savo mintis.
- Vaiko teises dažniausiai pažeidžia nepilnamečiai, rečiau tėvai, mokytojai, kiti bendruomenės nariai.
- Vaiko teisių pažeidimų atsiradimą įtakoja daugelis veiksnių (požiūris į vaiką, kaip į beteisį žmogų, smurtas, alkoholio ar narkotinių medžiagų vartojimas, neigiama šeimos įtaka, neužimtumas ir kt.).
- Respondentai apie vykdomą (įvykdytą) vaiko teisių pažeidimą pirmiausia praneštų tėvams, draugams, o kiek mažiau pasitiki mokykla, miestelio bendruomene.
- Mokykloje yra organizuojami renginiai prieš vaiko teisių pažeidžiamumą, tačiau pastebėtina, kad jų yra nepakankamai arba trūksta informacijos apie vykstančius renginius.
- Gimnazistų pagrindiniai informacijos šaltiniai, iš kurių mokiniai sužino apie mokykloje organizuojamus renginius yra skelbimai, draugai, mokyklos vadovai bei klasės auklėtojas.
- Gimnazijoje prieš vaiko teisių pažeidžiamumą yra vykdomi šie renginiai: įvairūs projektai, rengiami susitikimai su teisėsaugos pareigūnais, organizuojamos popietės klasėje.
- Daugiau nei pusė tyrime dalyvavusių gimnazistų dalyvauja prieš vaikų teisių pažeidžiamumą nukreiptuose renginiuose. Didžioji dalis mokinių minėtuose renginiuose imasi žiūrovo, stebėtojo vaidmens.

- Daugelis respondentų mano, kad efektyviausia veikla bei priemonės būtų šios: vasaros užimtumo stovyklos, projektai, glaudus ir dažnas bendradarbiavimas su bendruomene, vaiko nuomonės išklausymas, paisymas ir kt.

3.2. Mokytojų anketinės apklausos analizė

Tyrime dalyvavo 40 respondentų – Kvėdarnos Kazimiero Jauniaus gimnazijos mokytojų. Tyrimu siekta išsiaiškinti, su kokiais vaiko teisių pažeidimais mokytojai susiduria mokykloje bei kokia vykdoma veikla bei kokių imamasi priemonių prieš vaiko teisių pažeidžiamumą. Siekta išsiaiškinti mokyklos ir teritorijos bendruomenių bendradarbiavimą.

Duomenys šioje tyrimo dalyje pateikiami procentiškai.

3 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal amžių (N=40)

Tiriamųjų pasiskirstymas pagal išsilavinimą (N=40)

Eil.Nr.	Išsilavinimas	Procentai
1.	Vidurinis	0
2.	Spec. vidurinis	0
3.	Aukštesnysis	5
4.	Aukštasis	95

Dauguma apklaustųjų turi aukštąjį išsilavinimą (95 proc.), o tik 5 proc. turi aukštesnįjį išsilavinimą (žr. 8 lentelę.)

9 lentelė

Pedagogų pasiskirstymas pagal pedagoginio darbo stažą (N=40)

Eil.Nr.	Pedagoginio darbo stažas	Procentai
1.	1-3 metai	12,5
2.	3-5 metai	17,5
3.	5-10 metai	20
4.	Didesnis kaip 10 metų	50

Pateiktoje lentelėje matyti (žr. 9 lentelę), kad puse respondentų turi didesnę nei 10 metų pedagoginio darbo stažą.

10 lentelė

Mokytojų pasiskirstymas pagal darbo prevencinėje veikloje trukmę (N=40)

Eil.Nr.	Prevenicinio darbo stažas	Procentai
1.	1-3 metai	37,5
2.	3-5 metai	17,5
3.	5-10 metai	12,5
4.	Didesnė kaip 10 metų	17,5

Nors pedagoginį stažą mokytojai turi didelį, tačiau net 37,5 proc. respondentų prevencinėje veikloje dirba tik 1-3 metus (žr. 10 lentelę).

Tyrimo metu pedagogų prašyta išvardyti vaiko teises, kurios buvo pažeistos ir yra tekę spręsti mokykloje. Respondentų atsakymai pateikiami lentelėje. (2 priedas)

Mokytojų anketų rezultatai atskleidžia, kad iš esmės yra pažeidžiamos visos anketoje pateiktos vaikų teisės, tačiau blogiausiai užtikrinamos šios:

- *Teisę į aprūpintą gyvenimą (visiškai sutinka – 10 proc., sutinka – 45 proc.);*
- *Teisę į apsaugą nuo bet kokio išnaudojimo (visiškai sutinka – 12,5 proc., sutinka – 37,5proc.);*
- *Teisę į medicininį aptarnavimą (visiškai sutinka – 25 proc., sutinka – 15 proc.);*

Geriau užtikrinamos šios vaiko teisės: teisė bet kada pasinaudoti savo teisėmis, teisė gyventi ir bręsti, teisė į vardą ir pilietybę, teisė laisvai reikšti savo nuomonę, teisė išsakyti savo mintis, teisė į minties, sąžinės ir religijos laisvę, teisė pramogauti.

Mokytojai visai kitaip nei mokiniai įvertina vaiko teisių pažeidimus. Mokiniai šias išvardytąsias teises konstatuoja kaip labiausiai pažeidžiamas.

Į klausimą „kas dažniausiai pažeidžia vaiko teises?“ (žr. 5 priedas), mokytojai, kaip ir mokiniai, teigia, kad dažniausiai vaiko teises pažeidžia nepilnamečiai (57 proc.). Respondentų nuomone, retai teises pažeidžia mokytojai (60 proc.), kiti mokyklos darbuotojai (52 proc.), kiti bendruomenės nariai (45 proc.), tėvai (35 proc.). Pastebėtina, kad net 27,5 proc. apklaustųjų teigia, kad tėvai dažnai pažeidžia vaiko teises, o 15 proc. mano, jog visada. Respondentų manymu, rečiausiai vaiko teises pažeidžia mokytojai (60 proc.) ir kiti mokyklos darbuotojai (52,5 proc.). Tiek mokiniai, tiek mokytojai konstatuoja, kad dažniausiai vaiko teises pažeidžia nepilnamečiai.

Anketoje respondentų buvo klausama, kokiuose renginiuose jie dalyvauja siekdami žinių vaiko teisių pažeidimų srityje. Mokytojų atsakymai pasiskirstė taip (žr. 11 lentelė):

11 lentelė

Pedagogų nuomonė apie dalyvavimą informaciniuose renginiuose

Atsakymų variantai	Visiškai sutinku, proc.	Sutinku, proc.	Nesu tikra(s), proc.	Nesutinku, proc.	Visiškai nesutinku, proc.
<i>Seminaruose</i>	42,5	47,5	0	7,5	2,5
<i>Konferencijose</i>	20	35	5	15	17,5
<i>Kursuose</i>	25	32,5	12,5	10	15

Lentelėje pateikti rezultatai rodo, kad mokytojai žinių vaiko teisių pažeidimų srityje įgyja seminaruose (visiškai sutinka – 42,5 proc., sutinka - 47 proc.). Be to, daugiau nei pusė respondentų teigė, jog dalyvauja konferencijose ir kursuose.

Būtina aptarti mokytojų nuomonę apie vaiko teisių pažeidimus įtakojančius veiksnius. (žr. 3 priedas). Nors visi anketoje įvardyti veiksniai turi įtakos vaiko teisių pažeidimų atsiradimui, tačiau daugelis respondentų, kitaip nei mokiniai, pirmumą teikia *neigiamai žiniasklaidos įtakai* (visiškai sutinka – 60 proc., sutinka – 37,5 proc.). Taip pat *alkoholio ar narkotinių medžiagų vartojimui* (visiškai sutinka – 52,5 proc., sutinka – 37,5 proc.), *psichologinėms problemoms, atsiradusios dėl netinkamo tėvų auklėjimo, apleistumo ar socialinės aplinkos* (visiškai sutinka –

52,5 proc., sutinka – 37,5proc.), *neigiamai šeimos įtakai* (visiškai sutinka – 40 proc., sutinka – 50 proc.), *neužimtumui* (visiškai sutinka – 40 proc., sutinka – 45 proc.).

Pedagogų nuomone, kitaip nei mokinių, mažiausiai įtakos vaiko teisių pažeidimams atsirasti turi *požiūris į vaiką, kaip į beteisį žmogų* (visiškai sutinka – 20 proc., sutinka – 35 proc.).

Siekta išsiaiškinti respondentų nuomonę, kas vaiko teisių pažeidimų prevenciją vykdo gimnazijoje. Mokytojų atsakymai (žr. 12 lentelė):

12 lentelė

Vaiko teisių pažeidimų prevencijos vykdytojai

Vaiko teisių pažeidimų prevenciją vykdo:	Visiškai sutinku, proc.	Sutinku, proc.	Nesu tikra(s), proc.	Nesutinku, proc.	Visiškai nesutinku, proc.
<i>Tėvai</i>	5	32,5	37,5	17,5	0
<i>Mokiniai</i>	7,5	45	30	10	0
<i>Administracija</i>	47,5	35	12,5	0	2,5
<i>Įvairios (iš mokytojų, tėvų, vaikų) sudarytos grupės</i>	37,5	37,5	12,5	7,5	0
<i>Mokytojai</i>	35	50	7,5	0	0
<i>Socialinis pedagogas</i>	67,5	27,5	0	0	0
<i>Visa mokyklos bendruomenė</i>	15	50	22,5	7,5	0

Kaip matyti iš 12 lentelės, vaiko teisių pažeidimų prevenciją gimnazijoje vykdo iš esmės visa mokyklos bendruomenė, tačiau daugiausia mokytojų nurodė, kad už šios prevencijos vykdymą yra atsakingas socialinis pedagogas (visiškai sutinka – 67,5 proc., sutinka – 27,5 proc.), administracija (visiškai sutinka – 47,5 proc., sutinka – 35 proc.), mokytojai (visiškai sutinka – 35,5 proc., sutinka – 50 proc.).

Tyrimo metu domėtasi, kokios ugdymo formos dažniausiai naudojamos vaiko teisių pažeidimų prevencijos įgyvendinimui gimnazijoje. Gauti šie rezultatai (žr. 13 lentelė).

(13 lentelės tęsinys 75 psl.)

Ugdymo formų naudojimo dažnumas

Ugdymo formos	Visada, proc.	Dažnai, proc.	Retai, proc.	Niekada, proc.

<i>Švietimas</i>	55	35	7,5	2,5
<i>Gyvenimo įgūdžių ugdymas</i>	42,5	45	10	2,5
<i>Įdomių veiklų siūlymas, organizavimas</i>	32,5	50	12,5	2,5
<i>Žiniasklaidos priemonių panaudojimas</i>	10	42,5	30	12,5
<i>Bendraamžių pavyzdys ir vaidmuo</i>	15	60	15	5
<i>Socialinių partnerių įtraukimas į prevencijos veiklas ir jų vaidmuo</i>	15	52,5	20	12,5

Didžioji dalis respondentų mano, kad vaiko teisių pažeidimų prevencijos įgyvendinimui gimnazijoje dažniausiai naudojamas švietimas (visada – 55 proc., dažnai – 35 proc.), gyvenimo įgūdžių ugdymas (visada – 42,5 proc., dažnai – 45 proc.), įdomių veiklų siūlymas (visada – 32,5 proc., dažnai – 50 proc.). Šiek tiek mažiau bendraamžių pavyzdys ir vaidmuo, socialinių partnerių įtraukimas į prevencijos veiklas ir jų vaidmuo.

Tyrimo metu respondentų prašyta nurodyti, kokie mokykloje organizuojami renginiai prieš vaikų teisių pažeidžiamumą (4 priedas).

Mokytojai (kaip ir mokiniai) teigia, kad gimnazijoje yra vykdomi įvairūs projektai, prevencinės programos (visiškai sutinka – 45 proc., sutinka – 45 proc.). Taip pat individualiai teikiama informacija (visiškai sutinka – 42,5 proc., sutinka – 45 proc.), organizuojamos vasaros užimtumo stovyklos (visiškai sutinka – 42,5 proc., sutinka – 27,5 proc.). Tačiau mokytojų ir mokinių atsakymai apie neformaliojo ugdymo užsiėmimus (visiškai sutinka – 42,5 proc., sutinka – 42,5 proc.) skiriasi.

Anketoje mokytojams buvo pateikti teiginiai, kurie padėjo nustatyti, kokia gimnazijoje vykdoma veikla prieš vaiko teisių pažeidžiamumą (žr. 14 lentelė).

(14 lentelės tęsinys 76 psl.)

Respondentų nuomonė apie prevencinės veiklos vykdymą

Prevencinė veikla	Visiškai sutinku, proc.	Sutinku, proc.	Nesu tikra(s), proc.	Nesutinku, proc.	Visiškai nesutinku, proc.
<i>Integruojant į mokomuosius dalykus: dorinį ugdymą, pilietinės visuomenės pagrindus ir kt.</i>	45	40	12,5	2,5	0
<i>Per mokinių tarybą, popamokinę veiklą: būrelius, savanorių, jaunųjų šaulių organizacijas</i>	40	40	15	0	0
<i>Per klasių auklėtojų veiklą: klasės valandėlių, tradicinių renginių metu, bendradarbiaujant su</i>	50	40	5	0	0

<i>mokinių šeimos nariais, specialistais bei bendruomenės nariais</i>					
<i>Per socialinę veiklą</i>	50	42,5	2,5	0	0
<i>Individualių socialinio pedagogo, psichologo, spec. pedagogo konsultacijų metu</i>	60	35	0	0	0

Iš lentelės duomenų matyti, kad gimnazijoje daugiausia prevencinė veikla yra vykdoma *individualių socialinio pedagogo, psichologo, spec. pedagogo konsultacijų metu* (visiškai sutinka – 60 proc., sutinka – 35 proc.), *per socialinę veiklą* (visiškai sutinka – 50 proc., sutinka – 42,5 proc.), *per klasių auklėtojų veiklą* (visiškai sutinka – 50 proc., sutinka – 40 proc.).

Siekta išsiaiškinti, su kokiais socialiniais partneriais dažniausiai bendradarbiauja mokytojai, vykdydami vaiko teisių pažeidimų prevenciją (žr. 15 lentelė).

15 lentelė

Bendradarbiavimo su socialiniais partneriais dažnumas

Socialiniai partneriai	Visada, proc.	Dažnai, proc.	Retai, proc.	Niekada, proc.
<i>Policijos pareigūnai</i>	20	42,5	22,5	10
<i>Vaiko teisių apsaugos tarnybos specialistai</i>	22,5	40	25	7,5
<i>Seniūnija</i>	7,5	35	37,5	15
<i>Socialiniais darbuotojais</i>	22,5	50	15	7,5
<i>Vietos bendruomenės nariais</i>	7,5	32,5	40	15
<i>Pedagoginė psichologinė tarnyba</i>	15	25	32,5	20
<i>Visuomenės sveikatos centras</i>	7,5	45	17,5	22,5

Pateikti rezultatai atskleidžia, kad mokytojai, vykdydami vaiko teisių pažeidimų prevenciją mokykloje, dažniausiai bendradarbiauja su socialiniais darbuotojais (*visada* – 22,5 proc., *dažnai* – 50 proc.), teisėsaugos pareigūnais (*visada* – 20 proc., *dažnai* – 42,5 proc.), *vaiko teisių apsaugos tarnybos specialistais* (*visada* – 22,5 proc., *dažnai* – 40 proc.). Rečiausiai su *vietos bendruomenės nariais* (*retai* – 40 proc., *niekada* – 15 proc.). Taigi, galima daryti prielaidą, kad mokytojai mažiau bendradarbiauja su teritorijos bendruomenės nariais.

Tyrimo metu domėtasi, kokią pedagogai turi bendravimo ar bendradarbiavimo patirtį su vietos bendruomene. Daugelis respondentų teigė, kad neturi arba turi mažai patirties. Keletas apklaustųjų nurodė, kad dalyvauja bendruomenės organizuojamuose renginiuose, sprendžia įvairias problemas, dalijasi patirtimi, dalyvauja susirinkimuose. Galima daryti prielaidą, kad pedagogų bendradarbiavimas su teritorijos bendruomenės nariais yra tik epizodinis, neturi jokių bendrų

veiklų, už kurias būtų vienodai atsakingos. Tikėtina, kad egzistuoja daugiau bendravimo nei bendradarbiavimo ryšiai.

16 lentelė

Pedagogų nuomonė apie būtiną bendruomenės pagalbą

Galima bendruomenės pagalba	Visiškai sutinku, proc.	Sutinku, proc.	Nesutinku, proc.	Nesutinku, proc.	Visiškai nesutinku, proc.
<i>Spręsti problemas bendromis jėgomis</i>	45	42,5	5	0	0
<i>Bendradarbiauti įvairiais su vaiko gerove susijusiais klausimais</i>	50	40	2,5	0	0
<i>Vykdyti bendrą veiklą</i>	50	40	2,5	0	0
<i>Duoti naudingų patarimų</i>	42,5	45	5	0	0
<i>Keistis reikalinga informacija</i>	50	45	2,5	0	0

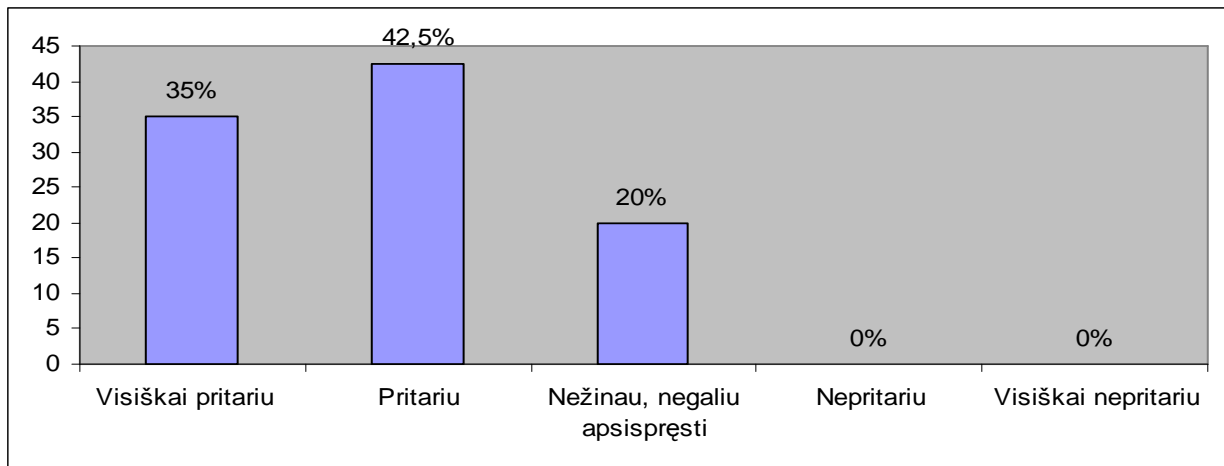
Dauguma tyrime dalyvavusių respondentų sutinka, kad vykdant vaiko teisių pažeidimų prevenciją reikalinga bendruomenės pagalba. Iš pateiktų galimų bendruomenės pagalbos rūšių mokytojams reikalingiausia yra *keistis reikalinga informacija* (visiškai sutinku – 50 proc., sutinku – 45 proc.), *bendradarbiauti įvairiais su vaiko gerove susijusiais klausimais* (visiškai sutinku – 50 proc., sutinku – 40 proc.), vykdyti bendrą veiklą (visiškai sutinku – 50 proc., sutinku – 40 proc.). Galima daryti prielaidą, kad mokytojai nori bendradarbiauti su bendruomenės nariais bei vykdyti bendrą veiklą.

Respondentai turėjo nurodyti, kokios pagalbos yra sulaukę iš vietos bendruomenės. Didžioji dalis apklaustųjų teigė, kad nesulaukė pagalbos. Keletas respondentų nurodė šią bendruomenės suteiktą pagalbą:

- Pranešimai apie pažeidžiamas mokinių teises;
- Teikiama įvairi informacija;
- Kartu spręsta problema;
- Pagalba svarstant nedrausmingą mokinių elgesį.

Galima daryti prielaidą, kad mokytojams trūksta bendruomenės narių paramos, sprendžiant vaiko teisių pažeidimų problemas.

Tyrimo metu domėtasi, ar bendradarbiavimas su vietos bendruomene, vykdant vaiko teisių pažeidimų prevenciją, padeda pasiekti geresnių rezultatų (žr. 4 pav.).

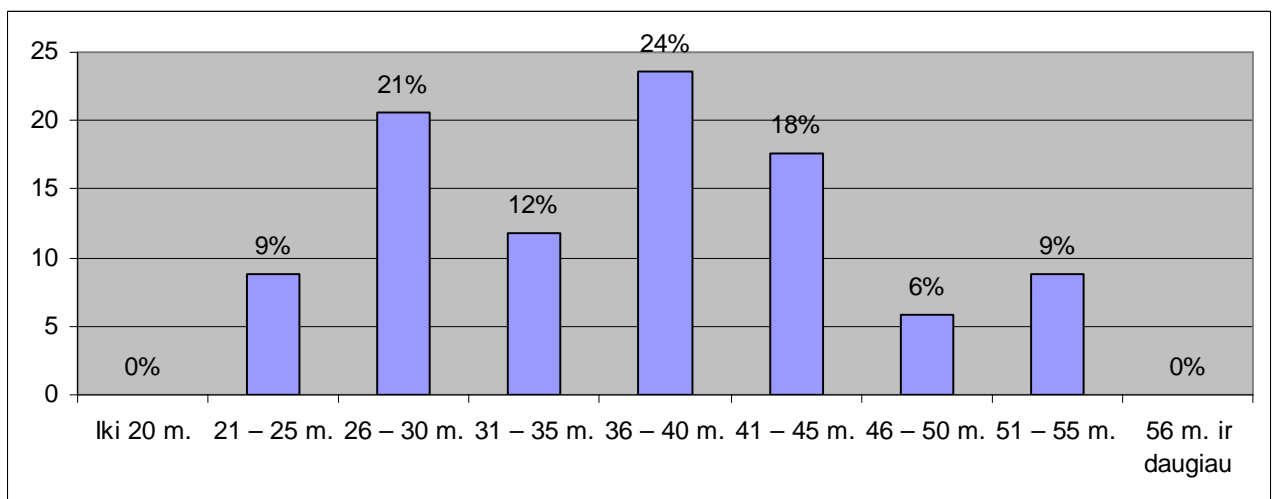

4 pav. Respondentų nuomonė apie bendradarbiavimą su teritorijos bendruomenės nariais

4 paveiksle matyti, kad mokytojai iš esmės pritaria, jog bendradarbiavimas su vietos bendruomene vykdant vaiko teisių pažeidimų prevenciją padeda pasiekti geresnių rezultatų.

3.3. Bendruomenės narių anketinės apklausos analizė

Tyrimo dalyvavo 34 respondentai – Kvedarnos miestelio bendruomenės nariai. Tyrimu siekta išsiaiškinti, su kokiais vaiko teisių pažeidimais apklaustieji susiduria bendruomenėje, kokia vykdoma veikla, priemonės prieš vaiko teisių pažeidžiamumą. Taip pat svarbu buvo išanalizuoti mokyklos ir teritorijos bendruomenių bendradarbiavimą.

5 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal amžių (N=34)

17 lentelė

Bendruomenės narių darbo prevencinėje veikloje patirtis (N=34)

Eil.Nr.	Darbo prevencinėje veikloje patirtis	Procentai
1.	1-3 metai	35

2.	3-5 metai	41
3.	5-10 metai	18
4.	Didesnė kaip 10 metų	0

Iš 17 lentelės matyti, kad bendruomenės narių prevencinėje veikloje patirtis nedidelė. 41 proc. respondentų prevencinėje veikloje dirba 3-5 metus, o 35 proc. apklaustųjų turi tik 1-3 metų patirtį. Nė vienas respondentas neturi didesnės nei 10 metų patirties prevencinėje veikloje.

18 lentelė

Tiriamųjų pasiskirstymas pagal išsilavinimą (N=34)

Eil.Nr.	Išsilavinimas	Procentai
1.	Vidurinis	21
2.	Spec. vidurinis	15
3.	Aukštesnysis	41
4.	Aukštasis	24

Nemažai apklaustųjų turi aukštesnį išsilavinimą (41 proc.), o mažiausiai spec. vidurinį (15 proc.). (Žr. 18 lentelę).

Tyrimo metu bendruomenės narių prašyta išvardyti vaiko teises, kurios buvo pažeistos ir yra tekę spręsti bendruomenėje (2 priedas).

Bendruomenės narių požiūriu blogiausiai užtikrinamos šios vaikų teisės:

- *Teisė laisvai reikšti savo nuomonę (sutinka – 32 proc.);*
- *Teisė išsakyti savo mintis (sutinka – 32 proc.);*
- *Teisė į minties, sąžinės ir religijos laisvę (sutinka – 26 proc.).*

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad mokinių ir bendruomenės narių nuomonės sutampa, jog blogiausiai užtikrinamos yra žodžio laisvės teisės, tačiau mokytojai šias teises priskiria prie geriau užtikrinamų.

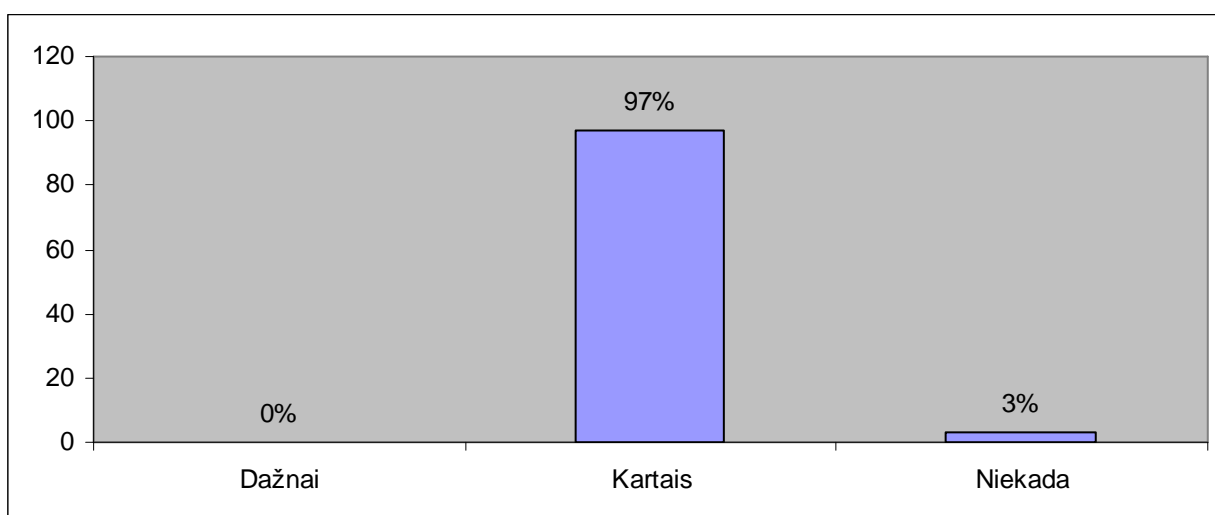
Iš dalies bendruomenės narių ir mokytojų požiūris sutampa dėl teisės į medicininį aptarnavimą. Miestelis mažas, todėl ribotos medicininės paslaugos, nėra nuolatinio vaikų gydytojo. Galima daryti prielaidą, kad vaiko teisės į medicininį aptarnavimą taip pat pažeidžiamos.

Į klausimą „kas dažniausiai pažeidžia vaiko teises?“ (žr. 5 priedas), bendruomenės nariai, kaip ir mokiniai, mokytojai, teigia, kad dažniausiai vaiko teises pažeidžia *nepilnamečiai* (85 proc.). Respondentų nuomone, retai teises pažeidžia *mokytojai* (82 proc.), *kiti bendruomenės nariai* (68 proc.), *tėvai* (62 proc.). 100 proc. apklaustųjų teigia, kad *kiti mokyklos darbuotojai* retai pažeidžia vaiko teises. Bendruomenės narių nuomonė vėl sutampa su mokinių, kad rečiausiai vaiko teises pažeidinėja kiti mokyklos darbuotojai.

Anketoje respondentams buvo pateiktas klausimas apie vaiko teisių pažeidimus įtakojančius veiksnius. (žr. 3 priedas). Daugelis bendruomenės narių iš esmės sutinka, kad vaikų teisių pažeidimų atsiradimą įtakoja visi anketoje minimi veiksniai. Tačiau respondentai pirmumą teikia *skurdui, nepalankiai šeimų socialinei-ekonominei padėčiai* (visiškai sutinka – 38 proc., sutinka – 47 proc.), *neužimtumui* (visiškai sutinka – 38 proc., sutinka – 47 proc.), *psichologinės problemoms, atsiradusioms dėl netinkamo tėvų auklėjimo, apleistumo ar socialinės aplinkos* (visiškai sutinka – 29 proc., sutinka – 53 proc.), *neigiamai žiniasklaidos įtakai* (visiškai sutinka – 44 proc., sutinka – 35 proc.), *alkoholio ar narkotinių medžiagų vartojimui* (visiškai sutinka – 26 proc., sutinka – 53 proc.).

Bendruomenės nariai ir mokytojų panašiai nurodo veiksnius, kurie įtakoja vaiko teisių pažeidimų atsiradimą.

Respondentų buvo klausama, ar vietos bendruomenėje yra vykdoma vaiko teisių pažeidimų prevencija. 6 paveiksle matyti, kad tokia veikla užsiimama tik kartais.

6 pav. Vaikų teisių pažeidimų prevencijos vykdymas bendruomenėje (N=34)

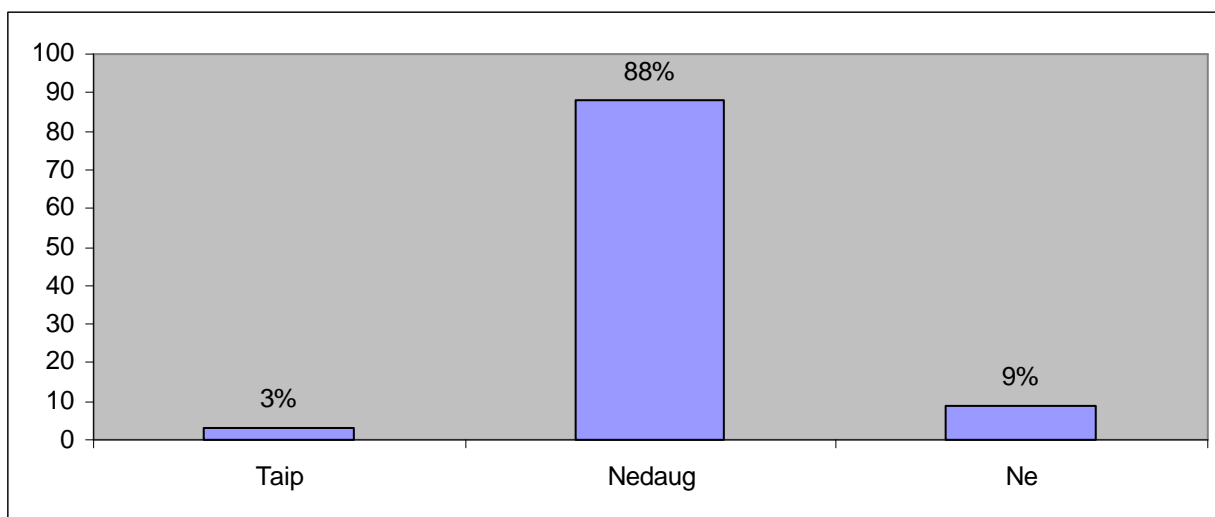
18 lentelė

Socialiniai partneriai, padedantys vykdyti vaiko teisių pažeidimų prevenciją

Socialiniai partneriai	Visada, proc.	Dažnai, proc.	Retai, proc.	Niekada, proc.
Vietos šeimos	29	56	9	44
Mokykla	9	68	18	38
Policijos nuovada	6	29	50	6
Vaiko teisių apsaugos tarnyba	0	32	59	6
Seniūnija	9	79	6	6
Socialiniai darbuotojai	3	88	3	9
Vietos bendruomenės nariai	24	44	26	15
Pedagoginė psichologinė tarnyba	0	24	38	6
Visuomenės sveikatos centras	0	9	47	3

18 lentelėje matyti, kad dažniausiai bendruomenės nariai, vykdydami vaiko teisių pažeidimų prevenciją vietos bendruomenėje, bendradarbiauja su *socialiniais darbuotojais* (visada – 3 proc., dažnai – 88 proc.), *seniūnija* (visada – 9 proc., dažnai – 79 proc.), *vietos šeimomis* (visada – 29 proc., dažnai – 56 proc.). Nemažai bendruomenės narių nurodė, kad retai (18 proc.) arba niekada (38 proc.) nebendruoja su mokykla. Galima daryti prielaidą, kad bendruomenės nariai labiau bendradarbiauja su seniūnija, tačiau mažiau su mokykla. Siekiant užkirsti kelią vaiko teisių pažeidimų atsiradimui, būtinas glaudesnis bendruomenės ir mokyklos bendradarbiavimas.

Vienas iš anketos klausimų buvo „Ar turite patirties dirbant komandoje su mokykla?“ Respondentų atsakymai pateikti 7 paveiksle.

7 pav. Tiriamųjų patirtis dirbant komandoje su mokykla (N=34)

Duomenys šioje lentelėje dar labiau sustiprina anksčiau minėtą prielaidą, kad bendruomenės nariams stinga patirties dirbant komandoje su mokykla.

Tyrimo metu domėtasi, kokią bendruomenės nariai turi bendravimo ar bendradarbiavimo patirtį su mokytojais. Nemažai respondentų teigė, kad *nebendruoja* arba *nėra nuolatinio*

bendravimo. Keletas apklaustųjų nurodė, kad pasikeičia informacija, kartais dalyvauja mokyklos organizuojamuose renginiuose, posėdžiuose, susirinkimuose.

Bendruomenės narių teiginiai labai panašūs į pedagogų, todėl dar labiau patvirtina prielaidą, kad pedagogų bendradarbiavimas su teritorijos bendruomenės nariais yra tik epizodinis, neturi jokių bendrų veiklų, už kurias būtų vienodai atsakingos. Tikėtina, kad egzistuoja daugiau bendravimo nei bendradarbiavimo ryšiai.

Tyrimo metu respondentų prašyta nurodyti, kokie renginiai organizuojami bendruomenėje prieš vaikų teisių pažeidžiamumą (Žr. 4 priedas).

Bendruomenės nariai (kitaip nei mokiniai, mokytojai) teigia, kad bendruomenėje yra *vedami seminarai* (visiškai sutinka – 5 proc., sutinka – 59 proc.), *organizuojamos popietės tėvams ir vaikams* (visiškai sutinka – 21 proc., sutinka – 32 proc.). Dėl kitos veiklos dauguma respondentų turi abejonių. Galima daryti prielaidą, kad bendruomenėje trūksta renginių, skirtų vaiko teisių pažeidimams mažinti, t.y. įvairių projektų, susitikimų su tam tikrų institucijų atstovais ir pan.

Tyrimo metu bendruomenės narių buvo prašoma įvardyti problemas, su kuriomis jie susiduria vykdydami vaiko teisių pažeidimų prevenciją. Pateikiamos šios problemos:

- Finansinės problemos;
- Motyvacijos stoka;
- Mažai projektų, kurie būtų skirti vaiko teisių pažeidimų prevencijai;
- Įvairių institucijų specialistai nenoriai jungiasi į bendruomenės vykdomą veiklą;
- Miestelio gyventojų abejingumas organizuojamiems renginiams (mažai dalyvauja);
- Bendrų (su mokykla) projektų ar kitos nuolatinės veiklos nebuvimas;
- Mažai bendradarbiaujama su mokyklos darbuotojais.

Apibendrinant galima teigti, kad ne tik mokyklos ir teritorijos bendradarbiavimo problemos turi neigiamų pasekmių vaiko teisių pažeidimų prevencijos vykdymui, bet ir finansų, motyvacijos, bendrų projektų su mokykla stoka, miestelio gyventojų abejingumas ir pan.

Bendruomenės narių išsakytos problemos netiesiogiai teigia apie kaimiškų gyvenviečių bendruomenės abejingumą ir vietinės valdžios bei vietos gyventojų tarpusavio dialogo nebuvimą, įvairaus lygmens pareigūnų nenorą ar nesugebėjimą operatyviai bendradarbiauti su teritorijos bendruomenės nariais.

3.4. Dokumentų (content) analizė

19 lentelė

Lietuvos Respublikos vaiko teises, teisių apsaugą, teisių pažeidimus reglamentuojantys dokumentai

Dokumentų grupė	Dokumentų pavadinimas
Socialiniai-politiniai dokumentai	LR Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (1996 m. kovo 14 d. Nr. I-1234)
Specializuoti vaiko teisių apsaugos įstaigų veiklas reglamentuojantys dokumentai	Socialinės rizikos vaikų apskaitos Šilalės rajono savivaldybės administracijos vaiko teisių apsaugos tarnyboje tvarkos aprašas (Šilalės rajono savivaldybės tarybos 2007 spalio 4d. sprendimu Nr. T1-218) (6 priedas)
Specializuoti vaiko teisių apsaugos įstaigų veiklos priežiūrą reglamentuojantis dokumentai	Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (2011/03/28)
Specializuoti mokyklinio ugdymo procesą reglamentuojantys dokumentai	Šilalės Kvėdarnos Kazimiero Jauniaus Gimnazijos nuostatai, patvirtinta Šilalės rajono savivaldybės tarybos 2008 m. Vasario 14 d. sprendimu Nr. T1-40 (7 priedas)

20 lentelė

**Vaiko teisių, teisių apsaugos, teisių pažeidimo kategorijos
LR Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme (1996 m. kovo 14 d. Nr. I-1234)**

Kategorijos	Subkategorija	Sk.	Teiginiai
Vaiko atstovai	Tėvai	4	„teisėti vaiko atstovai yra tėvai, tėviai, globėjai, rūpintojai ir kiti asmenys, kurie pagal įstatymą ar kitą teisės aktą privalo rūpintis vaiku, jį auklėti, globoti, jam atstovauti, ginti jo teises ir teisėtus interesus“
	Įtėviai		
	Globėjai		
	Rūpintojai		
Vaiko teisės ir laisvės	Lygių galimybių teisė	6	„turi lygias su kitais vaikais teises ir negali būti diskriminuojamas“
	Teisė į tinkamas gyvenimo sąlygas		„garantuota galimybė būti sveikam ir normaliai vystytis fiziškai bei protiška; doroviškai ir dalyvauti visuomenės gyvenime“
	Teisė į fizinį, protinį, dorovinį vystymąsi		„gyvenamojo būsto, minimalių pragyvenimo lėšų ir globos ar rūpybos“
	Teisė į saugumą, garbę ir orumą		„draudžiama kankinti, žaloti, žeminti jo garbę ir orumą, žiauriai su juo elgtis“
	Teisė į nuosavybę		„teisė į turtines teises, kurias nustato atitinkami įstatymai ir teisės aktai“
			„sulaikytas arba suimtas vaikas turi teisę tuoj pat gauti teisinę ir kitokią būtiną pagalbą, taip pat teisę ginčyti jo laisvės apribojimo ar atėmimo teisėtumą teisme“

	Teisė į teisinę pagalbą		„jeigu tėvas (motina) arba kitas teisėtas vaiko atstovas pažeidžia vaiko teises, žiauriai elgiasi su juo arba kitaip piktnaudžiauja savo teisėmis (pareigomis), pats vaikas ir kiti asmenys turi teisę kreiptis pagalbos į vaiko teisių apsaugos, teisėsaugos ar kitą instituciją, kuri privalo imtis įstatymų nustatytų priemonių“
Tėvų ir kitų teisėtų atstovų pareigos	Tinkamos sąlygos vaiko gyvenimui šeimoje	3	“tėvai ir kiti teisėti atstovai privalo sudaryti tinkamas sąlygas vaikui gyventi ir augti šeimoje, rūpintis juo” „tėvai ir kiti teisėti vaiko atstovai privalo sudaryti sąlygas vaikui įgyti privalomą išsilavinimą arba galimybę mokytis iki 16 metų“
	Rūpinimasis vaiku		
	Išsilavinimo sąlygų užtikrinimas		
Vaiko teisių institucijos	Valstybės ir jos institucijos	3	
	Vietos savivaldos institucijos		
	Visuomeninės organizacijos		
Vaiko teisių institucijų veikla	Įstatymų, kitų teisės aktų priėmimas ir įgyvendinimas	6	„priimami ir įgyvendinami įstatymai bei kiti teisės aktai“ „kuriamos valstybės ir vietos savivaldos institucijos“ „rengiamos ir įgyvendinamos specialios programos bei priemonės, prevencinės auklėjamosios priemonės“ „skiria lėšų vaiko teisių apsaugos priemonėms rengti ir įgyvendinti“ „skatinama ir remiama visuomenės, visuomeninių organizacijų, tradicinių ir valstybės pripažintų religinių bendruomenių veikla“ „valstybės, vietos savivaldos institucijos, kiti fiziniai ir juridiniai asmenys privalo saugoti vaiką nuo neigiamos socialinės aplinkos įtakos“ „vaikui, nukentėjusiam nuo nusikaltimo, smurto ar kito blogo elgesio, turi būti suteikta reikalinga pagalba
	Valstybės ir vietos savivaldos institucijų steigimas		
	Programų, priemonių, prevencinių programų rengimas		
	Lėšų skyrimas, tikslingas panaudojimas		
	Nevyriausybinių ir religinių organizacijų rėmimas		
	Apsaugos nuo neigiamos socialinės įtakos užtikrinimas		
Tėvų ir kitų teisėtų atstovų atsakomybė	Atsakomybė pažeidus vaiko teises	3	“jeigu tėvas(motina) arba kitas teisėtas vaiko atstovas pažeidžia vaiko teises, nevykdo pareigų, žiauriai elgiasi su vaiku”

	Atsakomybė nevykdant pareigų		
	Piktnaudžiavimas teisėmis ir pareigomis		
Kitų fizinių ir juridinių asmenų atsakomybė	Atsakomybė už auklėjimą	3	“jeigu šie asmenys nevykdo savo pareigų arba vykdo jas netinkamai, fiziškai, psichiškai žaloja auklėtinius arba kitaip pažeidžia vaiko teises”
	Atsakomybė nevykdant pareigų		
	Atsakomybė netinkamai vykdant pareigas		

Vaiko teisės, teisių apsauga, teisių pažeidimas atskleidžiami tokiomis kategorijomis ir subkategorijomis: “Vaiko teisės ir laisvės”, “Vaiko atstovai”, “Tėvų ir kitų teisėtų atstovų pareigos”, “Vaiko teisių institucijų veikla”. Išsamiausia kategorija yra “Vaiko teisės ir laisvės” (6), nurodanti, kad vaikas turi „lygių galimybių teisę“, “teisę į tinkamas gyvenimo sąlygas, “ teisę į fizinį, protinį, dorovinį vystymąsi”, “teisę į saugumą, garbę ir orumą“, “teisę į nuosavybę”, “teisę į teisinę pagalbą”; ir “Vaiko teisių institucijų veiklos” kategorija (6), nurodanti, kad vaiko teisių institucijų veikla yra “įstatymų, kitų teisės aktų priėmimas ir įgyvendinimas”, „valstybės ir vietos savivaldos institucijų steigimas“, „programų, priemonių, prevencinių programų rengimas“, „lėšų skyrimas, tikslingas panaudojimas“, „nevyriausybinių ir religinių organizacijų rėmimas“, „apsaugos nuo neigiamos socialinės įtakos užtikrinimas“. Nedaug dėmesio yra skiriama kategorijos “tėvų ir kitų teisėtų atstovų pareigos” turiniui. Ši kategorija atskleidžiama per tokias subkategorijas (3): „tinkamos sąlygos vaiko gyvenimui šeimoje“, „rūpinimasis vaiku“, „išsilavinimo sąlygų užtikrinimas“. Tėvų pareigos išplečiamos atskiroje kategorijoje „tėvų ir kitų teisėtų atstovų atsakomybė“ (subkategorijos - „atsakomybė už auklėjimą, „atsakomybė nevykdant pareigų“, „atsakomybė netinkamai vykdant pareigas“). Taigi aktualizuojama teisinė tėvų, globėjų, kitų teisėtų atstovų atsakomybė. Taip pat vaiko teisės ir laisvės kategorija (subkategorijos - teisė į lygias galimybes, teisė į tinkamas gyvenimo sąlygas, teisė į fizinį, protinį, dorovinį vystymąsi, teisė į saugumą, garbę ir orumą, teisė į nuosavybę, teisė į teisinę pagalbą) nurodo į gyvenimo kokybei būtinas sąlygas - materialines, psichologines, socialines, teises.

Vaiko teisių, teisių apsaugos, teisių pažeidimo kategorijos
Socialinės rizikos vaikų apskaitos Šilalės rajono savivaldybės administracijos vaiko teisių
apsaugos tarnybos tvarkos apraše (Šilalės rajono savivaldybės tarybos 2007 spalio 4d.
sprendimu Nr. T1-218)

Kategorijos	Subkategorija	Sk.	Teiginiai
Vaiko atstovai	Tėvai	4	„teisėti vaiko atstovai yra tėvai, įtėviai, globėjai, rūpintojai ir kiti asmenys, kurie pagal įstatymą ar kitą teisės aktą privalo rūpintis vaiku, jį auklėti, globoti, jam atstovauti, ginti jo teises ir teisėtus interesus“ (1;)
	Įtėviai		
	Globėjai		
	Rūpintojai		
Vaiko teisių apsaugos darbuotojai	Savivaldybės VTAT vedėjas	6	“švietimo ir ugdymo įstaigų socialiniai pedagogai ar kiti atsakingi darbuotojai, seniūnijų socialiniai darbuotojai stebi, lanko šeimas, surašo šeimos apšaukimo aktą”
	Socialiniai pedagogai		
	Seniūnijų socialiniai darbuotojai		
	Mokyklos prevencinio darbo grupė		
	Taryba		
	Kiti atsakingi darbuotojai		
Socialinės rizikos vaikai	Valkataujantys vaikai	3	“vaikas iki 18 metų, kuris valkatauja, elgetauja, nelanko mokyklos ar turi elgesio problemų mokykloje, piktnaudžiauja alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis ar toksinėmis medžiagomis, yra priklausomas nuo azartinių lošimų, yra išitraukęs ar linkęs išitraukti į nusikalstamą veiklą, yra patyręs ar kuriam kyla pavojus patirti psichologinę, fizinę ar seksualinę prievartą, smurtą šeimoje“
	Elgetaujantys vaikai		
	Socialinės rizikos šeimų vaikai		
Socialinės rizikos vaikų įrašymo į apskaitą procedūros	Šeimos apšaukimo akto surašymas	5	“mokyklos prevencinio darbo grupė teikia svarstyti Tarybai” “taryba įvertina ir išanalizuoja gautą informaciją apie vaiką ir, jei reikia, išklauso vaiko, jo atstovų pagal įstatymą bei kitų asmenų paaiškinimus”
	Teikia VTAT dėl įrašymo/neįrašymo į apskaitą		
	Pradedama apskaitos byla		
	Informuojama raštu		
	Imasi kitų numatytų priemonių		

22 lentelė

Vaiko teisių, teisių apsaugos, teisių pažeidimo kategorijos
Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie socialinės apsaugos ir darbo
ministerijos dokumente (2011/03/28)

Kategorija	Subkategorija
Vaiko priežiūros kiti fiziniai ir juridiniai asmenys	VšĮ "Visos Lietuvos vaikai"
Vaiko teisių institucijos	Socialinių paslaugų priežiūros departamentas prie LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Jonavos r. Vaiko teisių apsaugos skyriaus atstovas Švenčionių r. Vaiko teisių apsaugos skyriaus atstovas Vilniaus m. sav. Vaiko teisių apsaugos skyriaus atstovas Vilniaus r. Vaiko teisių apsaugos skyriaus atstovas
Pasitarimo priežastys	Skundai dėl VšĮ "Visos Lietuvos vaikai" socialinės globos kokybės Bendradarbiavimo su VšĮ "Visos Lietuvos vaikai" problemos
Pasitarimo rekomendacijos	Atkreipti visų Vaiko teisių paslaugos skyrių dėmesį Rekomenduoti spręsti vaikų globos institucijoje VšĮ "Visos Lietuvos vaikai" nustatymo klausimą

Socialinės rizikos vaikų apskaitos Šilalės rajono savivaldybės administracijos vaiko teisių apsaugos tarnybos tvarkos apraše (2007 spalio 4d. sprendimu Nr. T1-218) nurodoma už vaiko teises atsakingų darbuotojų kategorija; socialinės rizikos vaikų subkategorijos (3) (valkataujantys vaikai, elgetaujantys vaikai, socialinės rizikos šeimų vaikai); įtraukimo į apskaitą procedūrų subkategorijos (5). Socialinės rizikos vaikų apskaitos Šilalės rajono savivaldybės administracijos vaiko teisių apsaugos tarnybos tvarkos apraše dėmesys koncentruojamas į formaliąsias procedūras, tačiau jos nekontekstualizuojamos. VTAT atlieka įstatymo atstovavimo funkciją, po įtraukimo į apskaitą procedūros kitos funkcijos perduodamos seniūnijoms, švietimo ir ugdymo įstaigų socialiniams darbuotojams. Galima teigti, kad trūksta šeimų konsultavimo, tarpininkavimo subkategorijų. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos dokumente (2011/03/28) taip pat dėmesys skiriamas formaliosioms procedūroms.

23 lentelė

**Vaiko teisių, teisių apsaugos, teisių pažeidimo kategorijos
Šilalės Kvėdarnos Kazimiero Jauniaus Gimnazijos nuostatuose, patvirtinta Šilalės rajono
savivaldybės tarybos 2008 m. Vasario 14 d. sprendimu Nr. T1-40**

Kategorijos	Subkategorija	Sk.	Teiginiai
Vaiko teisės	Žmogaus teisių ir laisvių tolerancija	8	„gauti psichologinę ir specialiąją pedagoginę, specialiąją, socialinę pedagoginę pagalbą, sveikatos priežiūrą gimnazijoje“
	Teisė į psichologinę pagalbą		

	Teisė į specialiąją pedagoginę pagalbą		„gauti socialinę pagalbą“
	Teisė į socialinę pedagoginę pagalbą		„įstatymo nustatyta tvarka ginti savo teises“
	Teisė į sveikatos priežiūrą		„naudotis kitomis įstatymų nustatytais teisėmis“
	Teisė į socialinę pagalbą		“gauti informaciją”
	Teisė į savo teisių gynimą		“gauti geros kokybės švietimą”
	Kitos teisės		
Vaiko apsauga įstaigoje	Ugdymo aplinkos saugumas	2	“kurti modernią ir saugią ugdymo aplinką” „psichologiškai, dvasiškai ir fiziškai saugioje aplinkoje“ “mokinių žalingų įpročių ir nusikalstamumo prevencijos efektyvinimas”
	Prevencija		“rengti ir atsakyti už žalingų įpročių ir narkomanijos prevencijos programų vykdymą” “vykdo mokinių teisės pažeidimų prevenciją”
Tėvų, globėjų, rūpintojų pareigos	Saugių sąlygų sudarymas	6	„sudaryti vaikui sveikas, saugias gyvenimo sąlygas, apsaugoti jį nuo smurto, prievartos ir išnaudojimo, užtikrinti, kad vaikas laiku pasitikrintų sveikatą“
	Apsauga nuo smurto		
	Apsauga nuo prievartos		
	Apsauga nuo išnaudojimo		„kontroliuoti ir koreguoti vaiko elgesį“
	Sveikatos priežiūra		
	Elgesio kontrolė		
Bendradarbiavimo su tėvais tikslai	Dalyvavimas	4	“dalyvavauti parenkant vaikui ugdymo programą, formą”
	Prevencija		“mokinių tėvų, vietos bendruomenės įtraukimas į prevencinį darbą”
	Informavimas		“gauti informaciją apie vaiko ugdymosi sąlygas, elgesį ir jo pasiekimus”
	Konsultavimas		“bendravimo ir bendradarbiavimo su mokinių tėvais efektyvinimas”
Specializuotos pagalbos organizavimas	Socialinė pagalba	4	“pedagoginės-psichologinės pagalbos teikimo komandos veiklos organizavimas”
	Psichologinė pagalba		“inicijuoja socialinę paramą socialiai remtiniams mokiniams”
	Pedagoginė pagalba		„vykdo vaiko minimalios priežiūros priemonės”
	Materialinė pagalba		“gauti finansinę, materialinę ir kitą paramą”
Ryšiai su vaiko teisių institucijomis	Bendradarbiavimas	2	“bendradarbiavimas su Vaiko teisių apsaugos tarnyba bei Nepilnamečių reikalų pareigūnų grupės darbuotojais”
	Sutarčių pasirašymas ir vykdymas		

Ryšiai su visuomene	Bendradarbiavimas	2	“mokyklos ryšių su vietos bendruomene, socialiniais partneriais šalyje ir užsienyje stiprinimas”
	Ryšių stiprinimas		“bendradarbiauti su vaikų ir jaunimo organizacijomis iš kitų mokyklų rajone ir šalyje” „kuria gimnaziją kaip vietos bendruomenės kultūros židinį“
Dalyviai	Švietimo paslaugų teikėjai	4	
	Mokytojai		
	Specialistai, teikiantys specialiąją, psichologinę pagalbą		
	Sveikatos priežiūros specialistai		

Šiame dokumente kategorijos “Vaiko teisės” subkategorijos (8) yra institucinio pobūdžio: “žmogaus teisių ir laisvių tolerancija”, “teisė į psichologinę pagalbą”, “teisė į specialiąją pedagoginę pagalbą”, “teisė į socialinę pedagoginę pagalbą“, „teisė į sveikatos priežiūrą“, „teisė į socialinę pagalbą“, „teisė į savo teisių gynimą“, „kitos teisės“. Išskiriami du vaiko institucinę priežiūrą bei pagalbą teikiantys darbuotojų tipai – specializuotos pagalbos specialistai bei mokyklinių įstaigų specialistai. Išskiriama kategorija „Ryšiai su visuomene“ nurodo „bendradarbiavimo“ ir „ryšių stiprinimo“ subkategorijas. Ryšių stiprinimas, dalyvavimas, bendradarbiavimas pabrėžiamos ir „Ryšiai su visuomene“, ir „Ryšiai su vaiko teisių institucijomis“, ir „Bendradarbiavimo su tėvais tikslų“ kategorijoje. Taip pat atskiras dėmesys skiriamas edukacinei, socialinei pagalbai šeimoms (subkategorijos „informavimas“, „konsultavimas“; „socialinė pagalba“, „psichologinė pagalba“, „pedagoginė pagalba“, „materialinė pagalba“). „Bendradarbiavimo su tėvais tikslų“ kategorijai priskiriama taip pat subkategorija “prevencija”. Prevencinio darbo organizavime be vaiko teisių institucijų, specializuotos pagalbos specialistų ir mokyklos specialistų taip pat aktualizuojama bendruomenės ir tėvų pagalba.

IŠVADOS

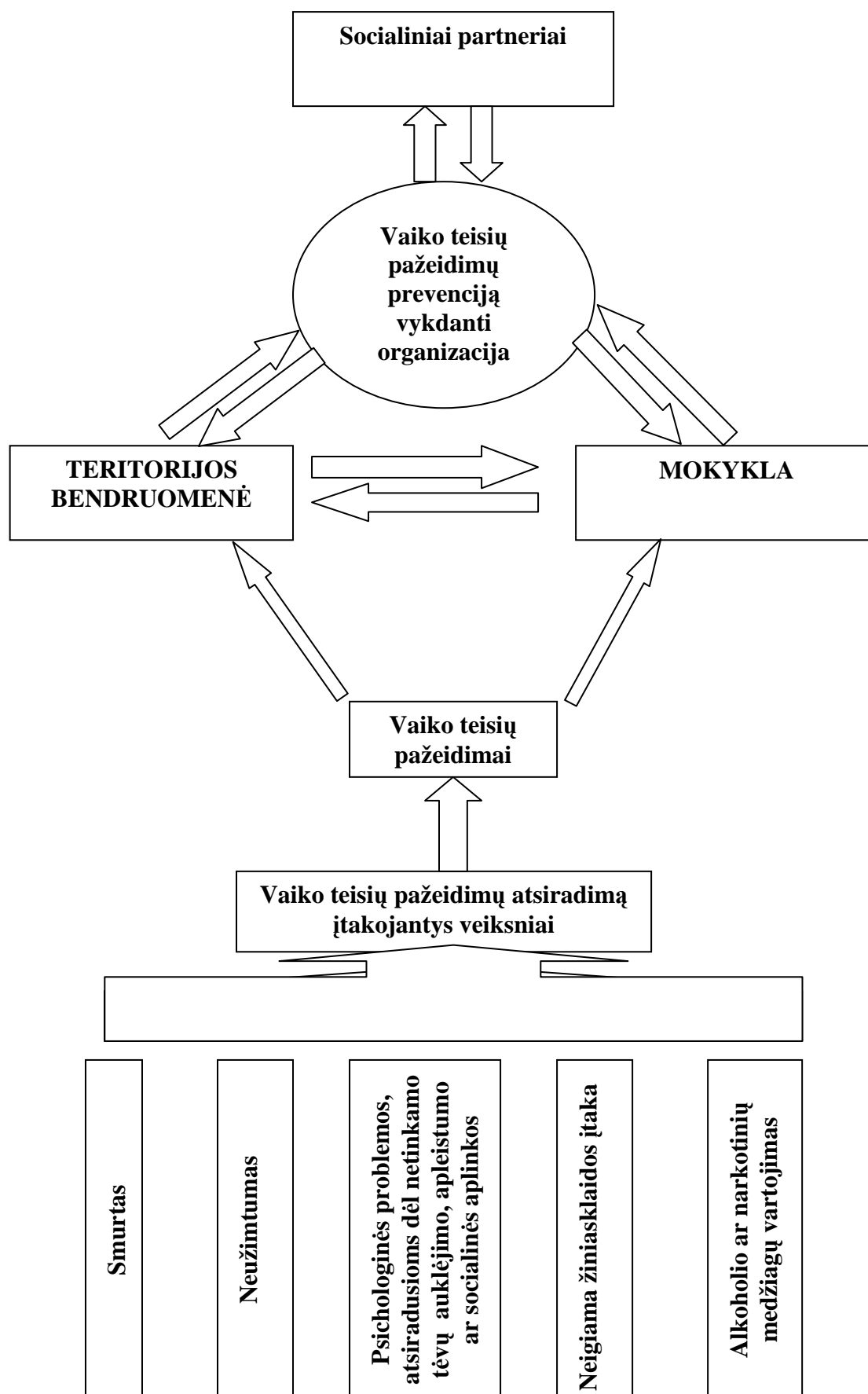
1. Vaikas turi visas žmogaus teises ir laisves, tačiau kartais suaugusiųjų teisės skiriasi nuo vaiko teisių arba atvirksčiai. Šiai problemai valstybė turėtų skirti didesnę dėmesį, leisti daugiau įstatymų, teisės aktų, kurie labiau užtikrintų vaiko teisių apsaugą.
2. Būtina keisti požiūrį į vaiką, reikėtų žiūrėti į jį ne kaip į auklėjimo objektą, o kaip į subjektą, turintį savo teises bei nuomonę.
3. Tyrimas patvirtino darbo pradžioje keltą hipotezę, kad dabartiniu metu kaimo tipo gimnazijoje funkcionuojanti vaiko teisių pažeidimų prevencijos sistema ne visiškai užtikrina vaiko teisių apsaugą.
4. Tyrimas atskleidė, kad labiausiai pažeidžiama vaiko teisė yra laisvai reikšti savo nuomonę, išsakyti savo mintis.
5. Pagrindinės priežastys, dėl kurių atsiranda vaiko teisių pažeidimai yra susijusios su šeima, mokykla, bendruomene.
6. Iš mokslinių šaltinių ir apklausos rezultatų išryškėjo, kad pagrindiniai vaiko teisių pažeidimų atsiradimą įtakojantys veiksniai yra šie: skurdas, nepalanki šeimų socialinė-ekonominė padėtis, neužimtumas, psichologinės problemos, atsiradusioms dėl netinkamo tėvų auklėjimo, apleistumo ar socialinės aplinkos, neigiama žiniasklaidos įtaka, alkoholio ar narkotinių medžiagų vartojimas.
7. Dažniausiai vaiko teises pažeidinėja nepilnamečiai, rečiau tėvai, mokytojai.
8. Vaiko teisių pažeidimų prevencija vykdoma epizodiškai. Tyrimo duomenys atskleidė, kad nepakanka renginių ne tik mokykloje, bet ir miestelio bendruomenėje.
9. Iš analizuotos literatūros bei tyrimo rezultatų matyti, kad trūksta glaudesnio mokyklos, įvairių institucijų bendradarbiavimo su teritorijos bendruomene.
10. Viena iš didesnių bėdų yra mūsų visuomenės abejingumas aplinkai ir aplinkiniams, dažnai pasirenkamas pasyvių stebėtojų statusas.
11. Mokslinės literatūros, empirinio tyrimo, content analizės duomenys atspindi vaiko teisių pažeidimų aktualumą mokykloje ir miestelio bendruomenėje.
12. Remiantis mokslinės literatūros analize ir empirinio tyrimo išvadomis, parengtas vaiko teisių pažeidimų prevencijos sistemos modelis, apimantis bendruomenės ir mokyklos bendradarbiavimą.

REKOMENDACIJOS

Norint efektyviai vykdyti vaiko teisių pažeidimų prevenciją būtina sistema ne tik valstybiniu, bet ir bendruomeniniu lygmeniu. Ugdymo institucija nėra pajėgi viena vykdyti vaiko teisių pažeidimų prevenciją, todėl svarbu įjungti teritorijos bendruomenę. Mokykla ir teritorijos bendruomenė turėtų:

- Siekti glaudesnio tarpusavio bendradarbiavimo, vykdant vaiko teisių pažeidimų prevenciją.
- Siekti glaudesnio tarpusavio bendradarbiavimo, vykdant vaiko teisių pažeidimų prevenciją.
- Skirti daugiau dėmesio vaiko teisių pažeidimų prevencijai;
- Labiau atkreipti dėmesį ne tik į vaikus, bet ir į suaugusiųjų švietimą (rengti įvairius projektus, mokytojams, tėvams ir kitiems bendruomenės nariams apie vaiko teises, ypač apie žodžio, minties, nuomonės laisvę);
- Įtraukti į bendrą veiklą kuo daugiau socialinių partnerių;

VAIKO TEISIŲ PAŽEIDIMŲ PREVENCIJOS SISTEMOS MODELIS, APIMANTIS BENDRUOMENĖS IR MOKYKLOS BENDRADARBIAVIMĄ

Literatūra

1. Artyn vaiko 2. Knyga auklėtojams, studentams, dėstytojams ir tėvams. (1998). Polilogas. Vilnius.
2. Augustienė B.(1996). Kas gina vaiko teises – tas gina ateitį. *Psichologija Tau*, 6.
3. Babachinaitė G., Paulikas V. (2005). Nedarbas ir nusikalstamumas Lietuvos kaime po 1990 metų. – *Jurisprudencija, Mokslo darbai*, T 74 (66), Mukolo Romerio universitetas. Vilnius, p. 66-74.
4. Babachinaitė G. Ar ., Jurgelaitienė G., Kiškis M., Starkus S. (2003). Nusikalstamumo ir kitų nepageidautinų socialinių procesų prevencijos problemos bei jų sprendimas Europos valstybėse. Monografija (mokslinė redaktorė Babachinaitė G.) Lietuvos teisės universitetas.Vilnius. p.268.
5. Babachinaitė G. (2002). Nepilnamečių smurtas Lietuvoje: raiška, priežastys ir prevencija.- *Jurisprudencija, Mokslo darbai*, T 27 (19), Lietuvos teisės universitetas. p. 108-117.
6. Babachinaitė G., Dapšys A., Stankevičienė I. (1996). “Škido Respublika” Lietuvoje (mokslinis interviu apie vaikų teisių apsaugos problemas). – *Švietimo naujovės*.Nr.3, p. 26-29.
7. Babachinaitė G. (1996). Vaiko teisės: jų samprata ir įgyvendinimo problemos.//*Vaikų teisės ir jų įgyvendinimo garantijos: Konferencijos medžiaga. Lietuvos teisininkų draugija, Lietuvos vaikų teisių gynimo organizacija “Gelbėkit vaikus”*. – V., Lietuvos Respublikos seimo leidykla, p.17-23.
8. Babachinaitė G. (1994). Dabartinė šeimos situacija (kriminologinis požiūris). //*Lietuvos šeima:Moksl.-prakt.konferencijos “Lietuvos šeima:Tradicijos ir ateitis”*, įvykusios Vilniuje. p. 60-61.
9. Babachinaitė G. (1994). Vaikų ir nepilnamečių teisių apsauga. *Mokslo Lietuva*. Nr.3.
10. Babachinaitė G. (1993). Nepilnamečių nusikalstamumo priežastys. Nr.1, p. 44-46.
11. Babachinaitė G. (1983). Vaikų elgesio sutrikimų socialinės priežastys. Jaunesniojo amžiaus moksleivių teisės pažeidimų profilaktikos pedagoginės psichologinės problemos. Vilnius, p.21-30.
12. Babachinaitė G., Dapšys A. (1983). Aktualios šeimos irnepilnamečių teisėtvarkos pažeidimų prevencijos problemos:metodinė medžiaga, 18 p.
13. Babachinaitė G., Drakšienė A. (1982). Nepilnamečių nusikalstamumo Lietuvos TSR ankstyvosios profilaktikos problemos:Medžiaga lektoriui. Vilnius, p. 24.
14. Bajoriūnas Z. (1971). Kai kurios kompleksinio tyrimo “Pedagoginė paauglio – teisės pažeidėjo šeimos analize” išvados. – *Nepilnamečių teisėtvarkos pažeidimu profilaktikos problemos*. Vilnius.
15. Baraldsnes, A. (2008). Sėkmės veiksniai įdiegiant ir palaikant Olweus patyčių prevencijos programą. Modernūs požiūriai į patyčių ir smurto prevenciją mokyklose. Tarptautinės konferencijos pranešimai. Vilnius, p. 30-31.
16. Barkauskaitė M., Juodkaitė D. (1998). Smurtiniai nepilnamečių nusikaltimai. Ugdymo problemos. Nr. IV (XXXI).
17. Bitinas B. (1998). Ugdymo tyrimų metodika. Vinius.
18. Bukšnytė L., Kitrys A. Mokinių patiriamo smurto bei savijautos ypatumai skirtingo tipo mokyklose, p.60.
19. Bulotaitė L., Pivorienė R.V., Sturlienė Nijolė. Drauge su vaiku: psichologo patarimai mokytojams. Vilnius. Švietimo ir mokslo ministerija. 2001.
20. Bulotas R. Žmogaus ir vaiko teisių mokymo (-si) pedgoginiai pagrindai vidurinėje mokykloje. Jonava. 2003.
21. Bulotas R. Žmogaus ir vaiko teisių mokymo(si) pedagoginiai pagrindai (mokymo priemonė skirta pedagogams). Nepublikuotas rankraštis. 2003.
22. Bulotas R. Mano teisės: neišgalvotos pasakos vaikams. Jonava. 2003.

23. Casa Alianza. www.casa-alianza.org
24. Cleven E., Inglander I., Halvorsen A. Educating for Human Rights. From Vision to Reality, The 2 European Education for Peace Congresses. Lillehammer, Norway: UNESCO. 1996.
25. Cowley, S. (2008). Kaip suvaldyti tuos neklaužadas? Vilnius, p. 27-28.
26. CRIN – Child Rights Information Network - Vaiko teisių informacijos tinklas. www.crin.org/
27. Dabartinis lietuvių kalbos žodynas. IV leidimas. Red. kolegija: Keinys, S. ir kt. Vilnius, 2000. p. 849
28. Dapšys K. Vaiko teisių apsaugos ir jų nusikaltimų prevencijos sistemos kūrimo Lietuvoje matmenys. Lietuvos šeima, 5. 1994-1995.
29. Dapšys A. (1993). Nepilnamečių nusikalstamumas: situacija ir prevencijos aktualijos. Teisės problemos. Nr. 1.
30. Daukšaitė, L. (2008). Kaip padėti vaikams priimti savo bendraamžius, turinčius neįprastų bruožų. Vilnius, p.13.
31. Defence for Children International – Tarptautinis vaikų gynimas. www.defence-for-children.org/
32. Duffell, J. (2008). Antras žingsnis: tyrimais pagrįsta smurto prevencijos programa mokykloms. Modernūs požiūriai į patyčių ir smurto prevenciją mokyklose. Tarptautinės konferencijos pranešimai. Vilnius, p. 36- 40.
33. Dromantienė L. Šalaševičiūtė R. (2006). Vaiko teisių apsauga Lietuvoje: socialinių darbuotojų vaidmuo. Socialinis darbas, 5 (1), p. 79 - 88.
34. Fromas E. Meilės menas. el.
35. Gailienė L., Bulotaitė L., Sturlienė L. Asmenybės ir bendravimo psichologija. Vilnius. 2003.
36. Galinaitytė J. Individo teisinė socializacija:samprata ir struktūra//Jurisprudencija:LTU mokslo darbai. T. 20 (12) – Vilnius, 2001.
37. “Gelbėkit vaikus”, Vilnius, 2003, p. 4-8.
38. Gibavičiūtė E., Žmogaus teisės Lietuvoje 20 metų kelias. Valstybės žinios, 2010- p. 53. <http://www.nemokamosknygos.lt/uploads/files/zmogaus%20teises.pdf>
39. Grendstad N.M. Mokyti – tai atrasti. Vilnius. 1996.
40. Jonynienė Ž. Moksleivių, ugdymo veikėjų požiūris į vaiko teises, jų vykdymą šeimoje ir mokykloje. (Daktaro disertacija, Kauno Vytauto Didžiojo universitetas.). 2000.
41. Jonynienė Ž. Vaiko teisių įgyvendinimo Lietuvoje aktualijos. // Acta paedagogica Vilnensia. T.15. 2005. – 132 p. <http://www.cceol.com/asp/getdocument.aspx?logid=6&id=f6d0f2e3-f9a1-4aee-be7f-2a4d39b1511a>
42. Juodaitytė A. Demokratijos ir humanizmo pamokos. Žvirblių takas, 1998. – p.3.
43. Juodaitytė A. Vaikystės fenomenas. Šiauliai. 2003.
44. Juodaitytė A. Sugestyvus egalitarizmas ir moderni vaikų lygybės samprata pedagogikoje. Pedagogika/Mokslo, 44. Kaunas:VDU. 2000.
45. Juodaitytė A. Vaikai ir vaikystė: Socialinės situacijos konteksto paieškos. Filosofija. Sociologija,2. 1998. – 76 p.
46. Juodaitytė A. Vaikystės ideologija: tradicinių ir modernųjų sampratų sankirtos. Tiltai, 53 - 64. 1999.
47. Juodaitytė A. Visuomenės ideologija vaikų atžvilgiu: metodologinis aspektas. Sociologija: praeitis ir dabartis. Kaunas: Technologija. 1998. – 246 p.
48. Juodaitytė A., Martišauskienė D. (2008). Mokytojų ugdymas. Nr. 11(2), p. 116-134.
49. Justickis V. (1984). Nepilnamečių teisės pažeidėjų charakterio nukrypimai.
50. Justickis V. (2001). Kriminologija. Vadovėlis. 1 dalis. Vilnius.

51. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo vadovas. (2002).
52. Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto išvados dėl Lietuvos Respublikos įžanginės ataskaitos.(2001).
53. Juršaitė R., Michailovič I., Dapšys A. (1996). Vaiko teisių apsaugos problemos Lietuvoje. Žmogaus teisės Lietuvoje/ Teoriniai ir praktiniai aspektai. Vilnius: Nepriklausomas sociumo tyrimo institutas.
54. Jūrienienė L. (1996). Vaiko teisinės padėties problemos nūdienos Lietuvoje/ Vaiko teisė ir jų įgyvendinimo garantijos. Vilnius.
55. Human rights and social work. Training manual for schools of social work and social work profession. Bern:IFSW.2000.
56. Ką mums pasakoja vaikai?:vaikų telefono linijos patirtis.(2002).
57. Kabašinskaitė, Dalė, (2002). Vaikystės sociologija, vaikų teisės ir vaikų politika . Iš: Filosofija. Sociologija. Nr. 3, p. 47 - 48. <http://www.lmaleidykla.lt/publ/0235-7186/2002/3/43-49.pdf>
58. Kabašinskaitė D. (2006). Vaiko teisės ir politika: socialinių edukacinių rekonstrukcijų kontekstai. Šiauliai, Šiaulių universitetas.
59. Kardelis K. (2002) Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Kaunas. 2002.
60. Karmaza E. (2011). Apie smurtą ir patyčias. [Apie%20smurt%C4%85%20ir%20paty%C4%8Dias%20mokssleiviams%20%C5%AOilal%C4%97%202011-03-02\[1\].pdf](http://www.lmaleidykla.lt/publ/0235-7186/2011-03-02[1].pdf)
61. Karmaza E., Grigutytė N., Karmazė E.G. (2007). Smurtas mokykloje: prevencija ir pagalba, p 54.
62. Kavoliūnaitė E. (2005). Teisė į sveiką aplinką/Žmogaus teisės Lietuvoje. Vilnius:Naujos sistemos, p.153-167.
63. Kerulienė I. (2008). Vaiko teisės: tėvų požiūris į jas ir elgesys su vaiku. Pedagogika T. 92. Vilnius, p. 116.
64. Kietytė L. (2005). Vaikų teisės/Žmogaus teisės Lietuvoje. Vilnius:Naujos sistemos, p.204.
65. Kriauciūnienė Ž. (2000). Vaikas – nesuaugusiųjų nuosavybė. Esu. 1 (198).
66. Kurienė A. (2000). Būkime atidūs – vaiką ištiko bėda: knygelė mokytojams ir mokyklų vadovams. Vilnius:SOS vaikų kaimų Lietuvoje draugija.
67. Kvieskienė G. (2000). Socializacijos pedagogika. Vilnius.
68. Kvieskienė G. (2003). Socializacija ir vaiko gerovė. Vilnius.
69. Leliūgienė I. (1997)Žmogus ir socialinė aplinka. Kaunas.
70. Lepeškienė J. (1996). Humanistinis ugdymas mokykloje. Vilnius: Valstybinis leidybos centras.
71. **LR Švietimo įstatymas. 1996.**
http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=279441&p_query=&p_tr2=
72. LR Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo. 1996.
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=26397
73. Lietuvos Respublikos Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas. 2007.
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=301806&p_query=Vaiko%20ir%20minimalios%20ir%20vidutin%C4%97s%20prie%C5%BEi%C5%ABros%20%C4%A
[Fstatymas&p_tr2=2](http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=301806&p_query=Vaiko%20ir%20minimalios%20ir%20vidutin%C4%97s%20prie%C5%BEi%C5%ABros%20%C4%A)
74. Lietuvos Respublikos konstitucija. Vilnius.1992.
75. Lietuvos Respublikos santuokos ir šeimos kodeksas. (1999). Vilnius.
76. Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerija. (2001). Nepilnamečių kriminalinė jurisdikcija. Vilnius.: Statistikos departamentas.
77. LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2010 m. ataskaita.
2010 SADM veiklos.ataskaita[1].pdf

78. LR Vidaus reikalų ministerijos duomenys. (2010).
http://www.vrm.lt/fileadmin/Padaliniu_failai/Viesojo_saugumo_dep/metodikos/ataskaita_apie_vakus_2010.pdf
79. Lietuvos vaiko teisių gynimo organizacija. Vaiko teisių konvencija. (1996). Vilnius. SOLIDARITY.
80. Lietuvos vaiko teisių gynimo organizacija “Gelbėkit vaikus”. Vaiko teisės Europoje, Vilnius. 2000.
81. Navaitis G. (2009). Charizmatiškos asmenybės vadovas.
82. Navaitis G. (1998). Psichologinė parama vaikams. Vilnius, p. 183.
http://www.nemokamosknygos.lt/uploads/files/Gediminas_Navaitis_Charizmatiskos_asmenybes_vadovas.pdf
83. NGO – Group for the Convention on the Rights of the Child – NVO-Grupė Vaiko teisių konvencijai. www.crin.org/NGOGroupforCRC/
84. Nusikalstamumas ir kriminaline justicija. Mokslo programa. I kryptis. Nusikalstamumo Lietuvoje būklė, struktūra ir vystymasis. (1997). Vilnius.
85. Maslow A. Ideali mokyklos vizija. Mokykla, 5. 1993/4.
86. Myers G.D. (2000) Psichologija. Kaunas, p.102.
87. Meyer – Bisch P. (1995). Culture of democracy: a challenge for schools. Paris:UNESCO.
88. Merfeldaitė O., Railienė. (2007). Prevencinio darbo grupės veikla bendrojo lavinimo mokykloje. Vilnius.
89. Motiejūnas V. Nepilnamečių nusikaltimų socialiniai veiksniai. Interneto žurnalas “Sociumas”, www.sociumas.lt.
90. Olweus D. (2008). Patyčios mokykloje. Ką žinome ir galime padaryti. Vilnius: Alma littera.
91. Pakšytė S. (2001). Vaikų supažindinimas su jų teisėmis ir pareigomis papildomojo ugdymo veikloje/Sociainis ugdymas: papildomojo ugdymo situacija ir perspektyvos. Šiauliai.
92. Pekauskas A., Grigaliūnaitė G. (2008). Jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokinių teisinio ugdymo turinio bendrojo lavinimo mokykloje analizė. Pedagogika. T. 89.
93. Petrukytė A. (2003). Jaunesniojo paauglio socialine raida. Vilnius.
94. Pitrenienė A. (2007). Reikia gelbėti šeimą, ne vaiką nuo šeimos.
95. R.Povilaitis, J.S.Jasiulionė. (2008). Mokykla gali įveikti patyčias:Rekomendacijos mokytojams.
http://www.sac.smm.lt/images/file/e_biblioteka/6_mokykla%20gali%20iveikti%20patyčia_s.pdf
96. Puodžiūnienė E. (1996). Daugiau dėmesio asocialių šeimų vaikams/Vaikų teisės ir jų įgyvendinimo garantijos.Vilnius.
97. Programa „Jaunoji Europa“ („Žipio draugai“). (2008). Vilnius. <http://www.pedagogika.lt/index.php?-1733361981>.
98. Rogers J.L. (1992). Vaiką žalojančio suaugusiųjų elgesio problema. Psichologija Tau, 3.
99. Sakalauskas G. (2000). Vaiko teisių apsauga Lietuvoje. Vilnius. Vaiko teisių informacijos centras.
100. Sakalauskas G., Ūselė L. (2006). Smurto prieš vaikus draudimo socialiniai teisiniai aspektai. Teisės problemos. Nr.4, p.5-49.
101. Savickaitė J.S. (1998). Vaikas ir jo teisės Lietuvoje/Vaikų teisės ir jų įgyvendinimo garantijos. Vilnius.
102. Snieškienė D. (2007). Žmogaus teisės ir socialinis darbas:mokymo priemonė socialinio darbo mokykloms ir socialinio darbo profesijai. Kaunas.
103. Sniečkute M. Nepilnamečių nusikalstamumas ir šeima. Interneto žurnalas “Sociumas”, www.sociumas.lt

104. Sruoga V., Jakubkaitė B. (2002) Emocinė, fizinė ir seksualinė prievarta prieš vaikus: praktinė programa psichologams ir socialiniams darbuotojams, dirbantiems su rizikos grupės vaikais. Vilnius: Dizaino propaganda.
105. Statistikos departamentas. <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1878>
106. Suslavičius A. Valickas G. (1999) Socialinė psichologija teisėtvarkos darbuotojams. Vilnius.
107. Teresevičienė M. Vaikų teisės ir socializacija mokykloje ir namuose. Mokslinė ataskaita Lietuvos valstybiniam mokslo ir studijų fondue. Registracijos Nr. 95-102/6A. Kaunas:VDU.
108. Targamadzė V., Valeckienė D. (2007). Patyčių bendrojo lavinimo mokykloje samprata: priežasčių, formų ir pasekmių diskursas. Acta paedagogica vilmensia, p. 159 - 169.
109. UNHCHR – Office of the High Commissioner for Human Rights – Vyriausiojo žmogaus teisių komisaro būstinė. www.unhchr.ch/
110. Vaikas šiuolaikinėje visuomenėje: konferencijos pranešimų medžiaga. Klaipėda. 1999.
111. Vaiko teisės. Vilnius: Meralas. 1997.
112. Vaiko teisės ir pareigos: vaikams apie Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija/Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. (2004). Vilnius.
113. Vaiko teisių konvencija. (1995). Vilnius: Vaikų teisių informacijos ir konsultavimo centras.
114. Vaiko teisės ir pilietinė visuomenė: Straipsnių rinkinys. (2000), p. 5-69.
115. Vaiku ir jaunimo neužimtumo ir nusikaltimų prevencija. (2000). Vilnius.
116. Vaitkevičius J. (1995). Socialinės pedagogikos pagrindai. Vilnius.
117. Vaitekonienė V. (2001). Vaiku agresyvaus ir delinkventinio elgesio psichologines priežastys. Ryšys tarp delinkventinio elgesio ir šeimos įtakos. Vilnius. 2001.
118. Vinkus A. (1996). Išanginis žodis/Vaikų teisės ir jų įgyvendinimo garantijos. Vilnius:Atviras Lietuvos fondas.
119. Zaleskienė I. (1999). Žmogaus teisių mokymo vadovas. Vilnius.
120. <http://www3.lrs.lt/docs2/ZXOTQDNR.PDF>
121. <http://www3.lrs.lt/docs2/TTVQIDQD.PDF>
122. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo vadovas.Unicef, 2002.
123. Acta Pedagogica Vilmensia, issue:15/2005, p.130 www.ceeol.com.
124. http://www.mruni.eu/lt/padaliniai/centrai/leidybos_centras/leidiniai/dl_n.php?sfile=226634&id=73460 Ž.Jonynienė, Vaiko teisių įgyvendinimas:mokyklos demokratėjimo rodiklis, p.52
125. <http://www.ceeol.com/aspx/getdocument.aspx?logid=6&id=f6d0f2e3-f9a1-4aee-be7f-2a4d39b1511a> Ž.Jonynienė, Vaiko teisių įgyvendinimo Lietuvoje aktualijos, Acta Pedagogica Vilmensia, 2005/15, p. 130.
126. (Švietimo problemos analizė, Patyčios Lietuvos mokyklose: problemos ir jų sprendimo būdai, 2009, Nr.11) http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/pr_analize/sv_prob11_Patycios_mokykloje.pdf
112. http://www.sg-klp.lt/staticpages/index.php/apie_mus.
113. <http://www.zingsnis.lt/OLD/sg.php>
114. <http://www.dpjc.lt/index.php?page=sniego-gniuzte>
115. <http://www.zingsnis.lt/OLD/sg.php>
116. www.smm.lt

PRIEDAI

2 priedas

Vaiko teisių pažeidimas

Vaiko teisės, Nr.	Visiškai sutinku, %			Sutinku, %			Nesu tikra(s), %			Nesutinku, %			Visiškai nesutinku, %		
	M	MO	BN	M	MO	BN	M	MO	BN	M	MO	BN	M	MO	BN
1	3	10	0	4	45	6	18	10	0	33	20	44	36	12,5	47
2	4	7	0	17	20	0	26	22,5	6	23	37,5	41	30	12,5	53
3	6	12,5	0	18	25	0	17	12,5	6	26	25	29	32	25	65
4	5	17,5	0	8	20	0	6	10	0	26	27,5	41	62	25	59
5	6	17,5	0	6	15	0	2	10	0	18	22,5	35	68	35	65
6	5	15	15	4	20	0	8	12,5	0	18	27,5	38	64	20	47
7	8	15	0	3	22,5	0	1	12,5	9	13	22,5	26	75	27,5	65
8	4	10	0	6	20	0	6	12,5	0	20	32,5	35	59	25	65
9	6	7,5	0	15	20	32	25	15	9	31	35	29	24	22,5	29
10	6	7,5	0	16	22,5	32	25	12,5	9	31	37,5	29	25	20	29
11	4	10	0	10	12,5	26	15	7,5	6	27	35	32	45	35	32
12	4	5	0	10	15	3	17	10	6	28	32,5	32	45	37,5	59
13	5	12,5	6	11	22,5	0	10	17,5	21	29	25	29	48	22,5	44
14	4	10	6	15	20	24	14	12,5	0	23	37,5	26	46	20	44
15	4	25	6	13	15	21	10	12,5	0	25	12,5	29	46	35	44
16	6	25	6	7	15	0	4	10	0	19	17,5	41	63	32,5	53
17	14	2,5	6	14	15	0	15	17,5	0	25	32,5	32	38	27,5	62
18	6	17,5	6	8	10	21	8	10	0	23	20	29	55	17,5	44
19	4	12,5	6	8	37,5	0	19	10	0	24	17,5	26	51	22,5	68

*M – mokinių atsakymai (N=157); MO – mokytojų atsakymai (N=40); BN – bendruomenės narių atsakymai (N=34).

Pažeidžiamos vaiko teisės:

1	<i>Teisę į aprūpintą gyvenimą</i>	11	<i>Teisę į minties, sąžinės ir religijos laisvę</i>
2	<i>Teisę bet kada pasinaudoti savo teisėmis</i>	12	<i>Teisę priklausyti bet kokiai bendrijai</i>
3	<i>Teisę lavinti savo sugebėjimus</i>	13	<i>Teisę į savo asmeninį gyvenimą</i>
4	<i>Teisę gyventi ir bręsti</i>	14	<i>Teisę į informaciją</i>
5	<i>Teisę į vardą ir pilietybę</i>	15	<i>Teisę į medicininį aptarnavimą</i>
6	<i>Teisę į globą kaip asmenybę</i>	16	<i>Teisę mokytis</i>
7	<i>Teisę gyventi su savo tėvais</i>	17	<i>Teisę pramogauti</i>
8	<i>Teisę važiuoti kur nori (niekas prievarta negali vaiko išvežti į kitą valstybę ar neleisti grįžti į savo šalį)</i>	18	<i>Teisę į apsaugą nuo psichotropinių medžiagų vartojimo</i>
9	<i>Teisę laisvai reikšti savo nuomonę</i>	19	<i>Teisę į apsaugą nuo bet kokio išnaudojimo</i>
10	<i>Teisę išsakyti savo mintis</i>		

5 priedas

Vaiko teisės pažeidžiančiųjų dažnumas

Atsakymų variantai	Visada, %			Dažnai, %			Retai, %			Niekada, %		
	M	MO	BN	M	MO	BN	M	MO	BN	M	MO	BN
<i>Tėvai</i>	1	15	0	13	28	38	45	35	62	31	15	0
<i>Nepilnamečiai</i>	7	25	6	54	58	85	19	10	9	13	0	0
<i>Mokytojai</i>	2	5	0	11	15	18	52	60	82	19	10	0
<i>Kiti mokyklos darbuotojai</i>	0	5	0	5	8	9	28	53	100	42	13	0
<i>Kiti bendruomenės nariai</i>	0	8	0	6	18	32	39	45	68	24	8	0

*M – mokinių atsakymai (N=157); MO – mokytojų atsakymai (N=40); BN – bendruomenės narių atsakymai (N=34).

Vaiko teisių pažeidimų atsiradimą įtakoiantys veiksniai

VTPIV, Nr.	Visiškai sutinku, %			Sutinku, %			Nesu tikra(s), %			Nesutinku, %			Visiškai nesutinku, %		
	M	MO	BN	M	MO	BN	M	MO	BN	M	MO	BN	M	MO	BN
1	22	40	29	45	50	50	12	8	0	11	0	12	10	0	9
2	17	40	21	44	45	59	20	8	0	12	5	9	8	0	18
3	29	38	21	40	50	47	11	8	15	9	0	9	8	0	9
4	42	53	26	38	38	53	9	8	0	4	0	9	7	0	12
5	10	60	44	31	38	35	36	0	3	16	0	9	7	0	9
6	7	23	26	20	40	26	48	25	29	15	10	9	10	0	9
7	16	25	21	40	45	44	22	18	15	14	5	15	7	0	9
8	16	25	26	32	33	41	29	28	12	17	8	12	7	0	9
9	18	20	21	29	43	38	35	23	18	11	8	15	8	0	9
10	20	25	18	34	40	59	24	20	12	14	8	6	8	0	6
11	24	48	38	37	40	47	20	3	9	10	3	6	8	0	0
12	44	45	35	38	40	41	6	13	0	4	0	18	6	0	0
13	50	20	24	32	35	47	9	30	9	4	8	21	5	0	0
14	27	50	29	36	40	53	18	10	18	6	0	0	8	0	0

*VTPIV - vaiko teisių pažeidimus įtakoiantys veiksniai; M – mokinių atsakymai (N=157); MO – mokytojų atsakymai (N=40); BN – bendruomenės narių atsakymai (N=34).

Vaiko teisių pažeidimus įtakoiantys veiksniai:

1 <i>Neigiama šeimos įtaka</i> 2 <i>Neužimtumas</i> 3 <i>Nusikalstamos grupės</i> 4 <i>Alkoholio ar narkotinių medžiagų vartojimas</i> 5 <i>Neigiama žiniasklaidos įtaka</i> 6 <i>Neigiama kriminalinės justicijos sistemos įtaka</i> 7 <i>Kvalifikuotų specialistų trūkumas (ypač kaime)</i>	8 <i>Kaimiškų gyvenviečių bendruomenės abejingumas ir vietinės valdžios bei vietos gyventojų tarpusavio dialogo nebuvimas</i> 9 <i>Vietos bendruomenės baimė pateikti teisingą informaciją pareigūnams, kuri padėtų užkirsti kelią vaiko teisių pažeidimams</i> 10 <i>Įvairaus lygmens pareigūnų ir valstybės tarnautojų nenoras ar nesugebėjimas operatyviai bendradarbiauti</i> 11 <i>Skurdas, nepalanki šeimų socialinė-ekonominė padėtis</i> 12 <i>Smurtas</i> 13 <i>Požiūris į vaiką, kaip į beteisį žmogų</i> 14 <i>Psichologinės problemos, atsiradusios dėl netinkamo tėvų auklėjimo, apleistumo ar socialinės aplinkos</i>

Prieš vaikų teisių pažeidžiamumą mokykloje organizuojami renginiai

Renginiai	Visiškai sutinku, %		Sutinku, %		Nesutinku, %		Nesutinku, %		Visiškai nesutinku, %	
	M	MO	M	MO	M	MO	M	MO	M	MO
<i>Vykdomi įvairūs projektai, prevencinės programos</i>	14	45	65	45	18	10	5	0	2	0
<i>Vedami seminarai</i>	4	25	24	45	39	22,5	17	3	6	0
<i>Organizuojamos popietės klasėje</i>	6	23	31	40	26	12,5	18	0	17	0
<i>Rengiami susitikimai su teisėsaugos pareigūnais</i>	29	23	42	55	20	12,5	7	0	2	0
<i>Individualiai teikiama informacija</i>	10	43	25	45	36	8	17	0	13	0
<i>Organizuojamos vasaros užimtumo stovyklos</i>	13	43	25	28	33	15	12	5	17	3
<i>Organizuojami neformaliojo ugdymo užsiėmimai</i>	9	43	21	43	42	15	17	0	11	0

*M – mokinių atsakymai (N=157); MO – mokytojų atsakymai (N=40).

Gerbiamas gimnaziste, kviečiu dalyvauti tyrime.

Tyrimo tikslas - išsiaiškinti I – IV gimnazijos klasių moksleivių nuomonę apie vaikų teisių pažeidimų prevenciją mokykloje.

Čia nėra teisingų ar neteisingų atsakymų – tiesiog išsakykite savo nuomonę. Klausimynas – anoniminis: jokia informacija nebus skelbiama tėvams, draugams, mokytojams ar pažįstamiems. Anketos duomenys bus naudojami baigiamajame magistro darbe. Labai prašau nuoširdžiai atsakykite į kiekvieną klausimą.

Jei klausimo nesuprasite, Jums mielai padėsiu.

Socialinė pedagogė Inga

1. Duomenys apie informacijos pateikėją. Tinkamus atsakymų variantus pažymėkite: +

1.1. Tu esi: ☐ <i>Mergaitė</i> ☐ <i>Berniukas</i>	1.2. Tu mokaisi: ☐ <i>1 gimnazijos klasėje</i> ☐ <i>2 gimnazijos klasėje</i> ☐ <i>3 gimnazijos klasėje</i> ☐ <i>4 gimnazijos klasėje</i>
--	---

2. Mokykloje ir miestelio teritorijos bendruomenėje buvo pažeistos šios Tavo teisės (kiekvienoje eilutėje įvertink teiginius, išsakydamas savo nuomonę, pasirink vieną vertinimo variantą ir pažymėk: +):

Vaiko teisės	Visiškai sutinku	Sutinku	Nesu tikra(s)	Nesutinku	Visiškai nesutinku
<i>Teisė į aprūpintą gyvenimą</i>					
<i>Teisė bet kada pasinaudoti savo teisėmis</i>					
<i>Teisė lavinti savo sugebėjimus</i>					
<i>Teisė gyventi ir bręsti</i>					
<i>Teisė į vardą ir pilietybę</i>					
<i>Teisė į globą kaip asmenybė</i>					
<i>Teisė gyventi su savo tėvais</i>					

<i>Teisė važiuoti kur nori (niekas prievarta negali Tavęs išvežti į kitą valstybę ar neleisti Tau grįžti į savo šalį)</i>					
<i>Teisė laisvai reikšti savo nuomonę</i>					
<i>Teisė išsakyti savo mintis</i>					
<i>Teisė į minties, sąžinės ir religijos laisvę</i>					
<i>Teisė priklausyti bet kokiai bendrijai</i>					
<i>Teisė į savo asmeninį gyvenimą</i>					
<i>Teisė į informaciją</i>					
<i>Teisė į medicininį aptarnavimą</i>					
<i>Teisė mokytis</i>					
<i>Teisė pramogauti</i>					
<i>Teisė į apsaugą nuo psichotropinių medžiagų vartojimo</i>					
<i>Teisė į apsaugą nuo bet kokio išnaudojimo</i>					

3. Kas dažniausiai pažeidžia vaiko teises (kiekvienoje eilutėje įvertink atsakymų variantus, išsakydamas savo nuomonę, pasirink vieną vertinimo variantą ir pažymėk: +)?

Atsakymų variantai	Visada	Dažnai	Retai	Niekada	Nežinau
<i>Tėvai</i>					
<i>Nepilnamečiai</i>					
<i>Mokytojai</i>					
<i>Kiti mokyklos darbuotojai</i>					
<i>Kiti bendruomenės nariai</i>					

4. Vaikų teisių pažeidimų atsiradimą įtakoja tokie veiksniai (kiekvienoje eilutėje įvertink teiginius, išsakydamas savo nuomonę, pasirink vieną variantą ir pažymėk: +):

Vaiko teisių pažeidimus įtakoiantys veiksniai	Visiškai sutinku	Sutinku	Nesu tikra(s)	Nesutinku	Visiškai nesutinku
<i>Neigiama šeimos įtaka</i>					
<i>Neužimtumas</i>					
<i>Nusikalstamos grupės</i>					
<i>Alkoholio ar narkotinių medžiagų vartojimas</i>					
<i>Neigiama žiniasklaidos įtaka</i>					
<i>Neigiama kriminalinės justicijos sistemos įtaka</i>					
<i>Kvalifikuotų specialistų trūkumas (ypač kaime)</i>					
<i>Kaimiškų gyvenviečių bendruomenės abejingumas ir vietinės valdžios bei vietos gyventojų tarpusavio dialogo nebuvimas</i>					
<i>Vietos bendruomenės baimė pateikti teisingą informaciją pareigūnams, kuri padėtų užkirsti kelią vaiko teisių pažeidimams</i>					
<i>Įvairaus lygmens pareigūnų ir valstybės tarnautojų nenoras ar nesugebėjimas operatyviai bendradarbiauti</i>					
<i>Skurdas, nepalanki šeimų socialinė-ekonominė padėtis</i>					
<i>Smurtas</i>					
<i>Požiūris į vaiką, kaip į beteisį žmogų</i>					
<i>Psichologinės problemos, atsiradusios dėl netinkamo tėvų auklėjimo, apleistumo ar socialinės aplinkos</i>					

5. Sužinojęs apie nepilnamečių ar suaugusiųjų vykdomą (įvykdytą) vaiko teisių pažeidimą, pirmiausia apie tai pasakytum (kiekvienoje eilutėje įvertink teiginius, išsakydamas savo nuomonę, pasirink vieną vertinimo variantą ir pažymėk: +):

Atsakymų variantai	Visiškai sutinku	Sutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku
<i>Policijai</i>				
<i>Mokyklos vadovams</i>				
<i>Mokyklos pedagogams</i>				
<i>Klasės auklėtojai</i>				
<i>Mokyklos socialiniam pedagogui</i>				
<i>Psichologui</i>				
<i>Savo tėvams, globėjams</i>				
<i>Draugams (draugui)</i>				
<i>Kitiems bendruomenės nariams</i>				
<i>Niekam</i>				
<i>Kita (parašyk savo nuomonę)</i>				

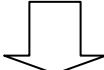

6. Ar gimnazijoje moksleiviams organizuojami renginiai apie vaiko teisių pažeidimų prevenciją (pažymėk tinkamą atsakymą: +)?

- Taip*
- Iš dalies*
- Ne*
- Nežinau*

7. Iš kur sužinai apie mokykloje organizuojamus renginius (kiekvienoje eilutėje įvertink teiginius, išsakydamas savo nuomonę, pasirink vieną atsakymo variantą ir pažymėk: +)?

Informacijos šaltiniai	Visada	Dažnai	Retai	Niekada
<i>Iš skelbimų</i>				
<i>Iš mokyklos vadovų</i>				
<i>Iš mokyklos pedagogų</i>				
<i>Iš mokyklos socialinio pedagogo</i>				
<i>Iš klasės auklėtojo</i>				
<i>Iš tėvų</i>				
<i>Iš draugų (bendraamžių)</i>				
<i>Padedu ne tik surengti, organizuoti renginius, bet ir teikiu informaciją draugams, mokyklos bendruomenės nariams.</i>				

8. Prieš vaikų teisių pažeidžiamumą mokykloje organizuojami šie renginiai (kiekvienoje eilutėje įvertink teiginius, išsakydamas savo nuomonę, pasirink vieną atsakymo variantą ir pažymėk: +):

Atsakymų variantai	Visiškai sutinku	Sutinku	Nesutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku
<i>Vykdomi įvairūs projektai</i>					
<i>Vedami seminarai</i>					
<i>Organizuojamos popietės klasėje</i>					
<i>Rengiami susitikimai su teisėsaugos pareigūnais</i>					
<i>Individualiai teikiama informacija</i>					
Lentelės tęsinys kitame puslapyje Lentelės tęsinys 					

<i>Organizuojamos vasaros užimtumo stovyklos</i>					
<i>Organizuojami neformaliojo ugdymo užsiėmimai</i>					
<i>Kita (parašyk savo nuomonę)</i>					

9. Čia pateikti teiginiai apie Tavo dalyvavimą minėtuose renginiuose (kiekvienoje eilutėje įvertink teiginius, išsakydamas savo nuomonę, pasirink vieną atsakymo variantą: +):

Atsakymų variantai	Visiškai sutinku	Sutinku	Nesu tikra(s)	Nesutinku	Visiškai nesutinku
<i>Aktyviai dalyvauju</i>					
<i>Padedu surengti, organizuoti renginius</i>					
<i>Dalyvauju</i>					
<i>Esu žiūrovas, stebėtojas</i>					
<i>Nedalyvauju</i>					
<i>Visai nesidomiu</i>					

10. Kokia prevencinė veikla ar priemonės prieš vaikų teisių pažeidžiamumą būtų efektyviausios ir tinkamiausios? (Apibūdinkite 2-3 sakiniais)

.....

.....

.....

.....

Dėkoju už atsakymus ☺

ANKETA MOKYTOJAMS

Gerbiamas Mokytojau,

Šiaulių universiteto, Edukologijos fakulteto magistrantė Inga Jokubaitienė atlieka tyrimą tema: „Vaiko teisių pažeidimų prevencijos sistemos modeliavimas kaimo tipo gimnazijoje, įjungiant mokyklos ir teritorijos bendruomenes“.

Statistiniai duomenys rodo, kad vaikų teisės neretai pažeidžiamos, šalyje fiksuojama nemažai smurto prieš vaikus atvejų. Visuomenėje jaučiamas susirūpinimas dėl įvairių vaiko teisių pažeidimų. Jūsų patirties pagalba galima sukurti prevencines programas, kurios padės išspręsti šias prevencijos problemas.

Maloniai prašau Jus dalyvauti tyrime ir nuoširdžiai atsakyti į žemiau pateiktus klausimus. Klausimynas anoniminis.

Dėkoju už bendradarbiavimą.

1. Mokykloje Jums yra tekę spręsti šias pažeistas vaiko teises (kiekvienoje eilutėje įvertinkite teiginius, išsakydami savo nuomonę, pasirinkite vieną atsakymo variantą: +):

Vaiko teisės	Visiškai sutinku	Sutinku	Nesu tikra(s)	Nesutinku	Visiškai nesutinku
<i>Teisę į aprūpintą gyvenimą</i>					
<i>Teisę bet kada pasinaudoti savo teisėmis</i>					
<i>Teisę lavinti savo sugebėjimus</i>					
<i>Teisę gyventi ir bręsti</i>					
<i>Teisę į vardą ir pilietybę</i>					
<i>Teisę į globą kaip asmenybę</i>					
<i>Teisę gyventi su savo tėvais</i>					
<i>Teisę važiuoti kur nori (niekas prievarta negali vaiko išvežti į kitą valstybę ar neleisti grįžti į savo šalį)</i>					
<i>Teisę laisvai reikšti savo nuomonę</i>					
<i>Teisę išsakyti savo mintis</i>					
<i>Teisę į minties, sąžinės ir religijos laisvę</i>					
<i>Teisę priklausyti bet kokiai bendrijai</i>					
<i>Teisę į savo asmeninį gyvenimą</i>					
<i>Teisę į informaciją</i>					

<i>Teisę į medicininį aptarnavimą</i>					
<i>Teisę mokytis</i>					
<i>Teisę pramogauti</i>					
<i>Teisę į apsaugą nuo psichotropinių medžiagų vartojimo</i>					
<i>Teisę į apsaugą nuo bet kokio išnaudojimo</i>					

2. Kas dažniausiai pažeidžia vaiko teises?

Atsakymų variantai	Visada	Dažnai	Retai	Niekada	Nežinau
<i>Tėvai</i>					
<i>Nepilnamečiai</i>					
<i>Mokytojai</i>					
<i>Kiti mokyklos darbuotojai</i>					
<i>Kiti bendruomenės nariai</i>					

3. Jūs siekiate žinių vaiko teisių pažeidimų srityje, todėl dalyvaujate:

Atsakymų variantai	Visiškai sutinku	Sutinku	Nesu tikra(s)	Nesutinku	Visiškai nesutinku
<i>Seminaruose</i>					
<i>Konferencijose</i>					
<i>Kursuose</i>					
<i>Kita (įrašykite)</i>					

4. Vaiko teisių pažeidimų atsiradimą įtakoja tokie veiksniai ?

Vaiko teisių pažeidimus įtakoiantys veiksniai	Visiškai sutinku	Sutinku	Nesu tikra(s)	Nesutinku	Visiškai nesutinku
<i>Neigiama šeimos įtaka</i>					
<i>Neužimtumas</i>					
<i>Nusikalstamos grupės</i>					
<i>Alkoholio ar narkotinių medžiagų vartojimas</i>					
<i>Neigiama žiniasklaidos įtaka</i>					
<i>Neigiama kriminalinės justicijos sistemos įtaka</i>					
<i>Kvalifikuotų specialistų trūkumas (ypač kaime)</i>					
<i>Kaimiškų gyvenviečių bendruomenės abejingumas ir vietinės valdžios bei vietos gyventojų tarpusavio dialogo nebuvimas</i>					
<i>Vietos bendruomenės baimė pateikti teisingą informaciją pareigūnams, kuri padėtų užkirsti kelią vaiko teisių pažeidimams</i>					
<i>Įvairaus lygmens pareigūnų ir valstybės tarnautojų nenoras ar nesugebėjimas operatyviai bendradarbiauti</i>					
<i>Skurdas, nepalanki šeimų socialinė-ekonominė padėtis</i>					
<i>Smurtas</i>					
<i>Požiūris į vaiką, kaip į beteisį žmogų</i>					
<i>Psichologinės problemos, atsiradusios dėl netinkamo tėvų auklėjimo, apleistumo ar socialinės aplinkos</i>					

5. Gimnazijoje vaiko teisių pažeidimų prevenciją vykdo šie žmonės:

Vaiko teisių pažeidimų prevenciją vykdo:	Visiškai sutinku	Sutinku	Nesu tikra(s)	Nesutinku	Visiškai nesutinku
<i>Tėvai</i>					
<i>Mokiniai</i>					
<i>Administracija</i>					
<i>Įvairios (iš mokytojų, tėvų, vaikų) sudarytos grupės</i>					
<i>Mokytojai</i>					
<i>Socialinis pedagogas</i>					
<i>Visa mokyklos bendruomenė</i>					
<i>Kita (įrašykite)</i>					

6. Kokios ugdymo formos dažniausiai naudojamos vaiko teisių pažeidimų prevencijos įgyvendinimui gimnazijoje?

Ugdymo formos	Visada	Dažnai	Retai	Niekada
<i>Švietimas</i>				
<i>Gyvenimo įgūdžių ugdymas</i>				
<i>Įdomių veiklų siūlymas, organizavimas</i>				
<i>Žiniasklaidos priemonių panaudojimas</i>				
<i>Bendraamžių pavyzdys ir vaidmuo</i>				
<i>Socialinių partnerių įtraukimas į prevencijos veiklas ir jų vaidmuo</i>				
<i>Kita (įrašykite)</i>				

7. Prieš vaikų teisių pažeidimus mokykloje organizuojami šie renginiai:

Renginiai	Visiškai sutinku	Sutinku	Nesu tikra(s)	Nesutinku	Visiškai nesutinku
<i>Vykdomi įvairūs projektai, prevencinės programos</i>					
<i>Vedami seminarai</i>					
<i>Organizuojamos popietės klasėje</i>					
<i>Rengiami susitikimai su teisėsaugos pareigūnais</i>					
<i>Individualiai teikiama informacija</i>					
<i>Organizuojamos vasaros užimtumo stovyklos</i>					
<i>Organizuojami neformaliojo ugdymo užsiėmimai</i>					

8. Vaikų teisių pažeidimų prevenciją vykdant yra tokia veikla:

Prevencinė veikla	Visiškai sutinku	Sutinku	Nesu tikra(s)	Nesutinku	Visiškai nesutinku
<i>Integruojant į mokomuosius dalykus: dorinį ugdymą, pilietinės visuomenės pagrindus ir kt.</i>					
<i>Per mokinių tarybą, popamokinę veiklą: būrelius, savanorių, jaunųjų šaulių organizacijas</i>					
<i>Per klasių auklėtojų veiklą: klasės valandėlių, tradicinių renginių metu, bendradarbiaujant su mokinių šeimos nariais, specialistais bei bendruomenės nariais</i>					
<i>Per socialinę veiklą</i>					
<i>Individualių socialinio pedagogo, psichologo, spec. pedagogo konsultacijų metu</i>					

9. Su kokiais socialiniais partneriais bendradarbiaujate vykdydami vaiko teisių pažeidimų prevenciją mokykloje?

Socialiniai partneriai	Visada	Dažnai	Retai	Niekada
<i>Policijos pareigūnai</i>				
<i>Vaiko teisių apsaugos tarnybos specialistai</i>				
<i>Seniūnija</i>				
<i>Socialiniais darbuotojais</i>				
<i>Vietos bendruomenės nariais</i>				
<i>Pedagoginė psichologinė tarnyba</i>				
<i>Visuomenės sveikatos centras</i>				
<i>Kita (įrašykite)</i>				

10. Ar turite bendravimo ar bendradarbiavimo patirties su vietos bendruomene (Apibūdinkite 2-3 sakiniais)? (Jei atsakymas neigiamas 11 klausimo nepildykite)

.....

11. Kaip bendraujate su vietos bendruomenės nariais (Apibūdinkite 2-3 sakiniais)?

.....

12. Vykdamas vaiko teisių pažeidimų prevenciją reikalinga tokia bendruomenės pagalba:

Galima bendruomenės pagalba	Visiškai sutinku	Sutinku	Nesu tikra(s)	Nesutinku	Visiškai nesutinku
<i>Spręsti problemas bendromis jėgomis</i>					
<i>Bendradarbiauti įvairiais su vaiko gerove susijusiais klausimais</i>					
<i>Vykdyti bendrą veiklą</i>					
<i>Duoti naudingų patarimų</i>					
<i>Keistis reikalinga informacija</i>					
<i>Kita (įrašykite)</i>					

13. Kokios esate sulaukęs pagalbos iš vietos bendruomenės (Apibūdinkite 2-3 sakiniais)?

.....

14. Bendradarbiavimas su vietos bendruomene vykdant vaiko teisių pažeidimų prevenciją padeda pasiekti geresnių rezultatų (pasirinkite vieną atsakymą)?

Visiškai pritariu

Pritariu

Nežinau, negaliu apsispręsti

Nepritariu

Visiškai nepritariu

15. Žinios apie Jus. Tinkamus atsakymų variantus pažymėkite: +

Jūsų lytis	Jūsų amžius	Jūsų išsilavinimas	Pedagoginio darbo stažas	Darbo prevencinėje veikloje trukmė
☐ <i>Moteris</i> ☐ <i>Vyras</i>	☐ Iki 20 m. ☐ 21 – 25 m. ☐ 26 – 30 m. ☐ 31 – 35 m. ☐ 36 – 40 m. ☐ 41 – 45 m. ☐ 46 – 50 m. ☐ 51 – 55 m. ir ☐ 56 m. ir daugiau	☐ Vidurinis ☐ Spec. vidurinis ☐ Aukštesnysis ☐ Aukštasis	☐ 1 – 3 ☐ 3-5 ☐ 5-10 ☐ didesnis kaip 10 m.	☐ 1 - 3 ☐ 3-5 ☐ 5-10 ☐ didesnė kaip 10 m.

Gerbiamas bendruomenės nary,
 Šiaulių universiteto, Edukologijos fakulteto magistrantė Inga Jokubaitienė atlieka tyrimą tema: „Vaiko teisių pažeidimų prevencijos sistemos modeliavimas kaimo tipo gimnazijoje, įjungiant mokyklos ir teritorijos bendruomenes“.

Statistiniai duomenys rodo, kad vaikų teisės neretai pažeidžiamos, šalyje fiksuojama nemažai smurto prieš vaikus atvejų. Visuomenėje jaučiamas susirūpinimas dėl įvairių vaiko teisių pažeidimų. Jūsų patirties pagalba galima sukurti prevencines programas, kurios padės išspręsti šias prevencijos problemas.

Maloniai prašau Jus dalyvauti tyrime ir nuoširdžiai atsakyti į žemiau pateiktus klausimus. Klausimynas anoniminis.

Dėkoju už bendradarbiavimą.

1. Bendruomenėje Jums yra tekę spręsti šias pažeistas vaiko teises (kiekvienoje eilutėje įvertinkite teiginius, išsakydami savo nuomonę, pasirinkite vieną atsakymo variantą: +):

Vaiko teisės	Visiškai sutinku	Sutinku	Nesu tikra(s)	Nesutinku	Visiškai nesutinku
<i>Teisę į aprūpintą gyvenimą</i>					
<i>Teisę bet kada pasinaudoti savo teisėmis</i>					
<i>Teisę lavinti savo sugebėjimus</i>					
<i>Teisę gyventi ir bręsti</i>					
<i>Teisę į vardą ir pilietybę</i>					
<i>Teisę į globą kaip asmenybę</i>					
<i>Teisę gyventi su savo tėvais</i>					
<i>Teisę važiuoti kur nori (niekas prievarta negali vaiko išvežti į kitą valstybę ar neleisti grįžti į savo šalį)</i>					
<i>Teisę laisvai reikšti savo nuomonę</i>					
<i>Teisę išsakyti savo mintis</i>					
<i>Teisę į minties, sąžinės ir religijos laisvę</i>					
<i>Teisę priklausyti bet kokiai bendrijai</i>					
<i>Teisę į savo asmeninį gyvenimą</i>					
<i>Teisę į informaciją</i>					

<i>Teisę į medicininį aptarnavimą</i>					
<i>Teisę mokytis</i>					
<i>Teisę pramogauti</i>					
<i>Teisę į apsaugą nuo psichotropinių medžiagų vartojimo</i>					
<i>Teisę į apsaugą nuo bet kokio išnaudojimo</i>					

2. Kas dažniausiai pažeidžia vaiko teises?

Atsakymų variantai	Visada	Dažnai	Retai	Niekada
Tėvai				
Nepilnamečiai				
Mokytojai				
Kiti mokyklos darbuotojai				
Kiti bendruomenės nariai				

3. Vaiko teisių pažeidimų atsiradimą įtakoja tokie veiksniai ?

Vaiko teisių pažeidimus įtakoiantys veiksniai	Visiškai sutinku	Sutinku	Nesu tikra(s)	Nesutinku	Visiškai nesutinku
<i>Neigiama šeimos įtaka</i>					
<i>Neužimtumas</i>					
<i>Nusikalstamos grupės</i>					
<i>Alkoholio ar narkotinių medžiagų vartojimas</i>					
<i>Neigiama žiniasklaidos įtaka</i>					
<i>Neigiama kriminalinės justicijos sistemos įtaka</i>					
<i>Kvalifikuotų specialistų trūkumas (ypač kaime)</i>					

<i>Kaimiškų gyvenviečių bendruomenės abejingumas ir vietinės valdžios bei vietos gyventojų tarpusavio dialogo nebuvimas</i>					
<i>Vietos bendruomenės baimė pateikti teisingą informaciją pareigūnams, kuri padėtų užkirsti kelią vaiko teisių pažeidimams</i>					
<i>Įvairaus lygmens pareigūnų ir valstybės tarnautojų nenoras ar nesugebėjimas operatyviai bendradarbiauti</i>					
<i>Skurdas, nepalanki šeimų socialinė-ekonominė padėtis</i>					
<i>Smurtas</i>					
<i>Požiūris į vaiką, kaip į beteisį žmogų</i>					
<i>Psichologinės problemos, atsiradusios dėl netinkamo tėvų auklėjimo, apleistumo ar socialinės aplinkos</i>					

4. Ar vietos bendruomenėje vykdoma vaiko teisių pažeidimų prevencija (pažymėkite vieną variantą: +)? (Jei atsakymas neigiamas sekančių klausimų nebepildykite)

- Dažnai**
- Kartais**
- Niekada**

5. Su kokiais socialiniais partneriais bendradarbiaujate vykdydami vaiko teisių pažeidimų prevenciją vietos bendruomenėje?

Socialiniai partneriai	Visada	Dažnai	Retai	Niekada
Vietos šeimos				
Mokykla				
Policijos nuovada				
Vaiko teisių apsaugos tarnyba				
Seniūnija				
Socialiniai darbuotojai				
Vietos bendruomenės nariai				
Pedagoginė psichologinė tarnyba				
Visuomenės sveikatos centras				
Kita (įrašykite)				

6. Ar turite patirties dirbant komandoje su mokykla?

- Taip
 Nedaug
 Ne

**7. Kaip bendraujate su mokyklos darbuotojais (mokyklos administracija, mokytojais)?
(Apibūdinkite 2-3 sakiniais)**

.....

8. Prieš vaikų teisių pažeidimus Jūsų bendruomenėje organizuojami šie renginiai:

Renginiai	Visiškai sutinku	Sutinku	Nesu tikra(s)	Nesutinku	Visiškai nesutinku
<i>Vykdomi įvairūs projektai, prevencinės programos</i>					
<i>Vedami seminarai</i>					
<i>Organizuojamos popietės tėvams ir vaikams</i>					

<i>Rengiami susitikimai su teisėsaugos pareigūnais ir kitais specialistais</i>					
<i>Individualiai teikiama informacija</i>					
<i>Organizuojamos miestelio šventės, kurių organizatoriai bei vykdytojai yra vaikai</i>					

9. Su kokiomis problemomis susiduriate vykdydami vaiko teisių pažeidimų prevenciją? (Apibūdinkite 2-3 sakiniais)

.....

.....

.....

.....

10. Žinios apie Jus. Tinkamus atsakymų variantus pažymėkite: +

Jūsų lytis	Jūsų amžius	Jūsų išsilavinimas	Darbo prevencinėje veikloje trukmė
☐ <i>Moteris</i> ☐ <i>Vyras</i>	☐ Iki 20 m. ☐ 21 – 25 m. ☐ 26 – 30 m. ☐ 31 – 35 m. ☐ 36 – 40 m. ☐ 41 – 45 m. ☐ 46 – 50 m. ☐ 51 – 55 m. ir ☐ 56 m. ir daugiau	☐ Vidurinis ☐ Spec. vidurinis ☐ Aukštesnysis ☐ Aukštasis	☐ 1 - 3 ☐ 3-5 ☐ 5-10 ☐ didesnė kaip 10 m.